

SOKFÉLE.

ÍRÁ 'S EGYBE SZEDÉ

SÁNDOR ISTVÁN.

NEGYEDIK DARAB.

GYÖRÖTT
STREIBIG JÓSEF' BETÜIVEL.

1796.

1. *Az Ember' Dühödésről.*

Ezen ifszonyú nyavalyához, melly ellen egy igen fogatos orvofságot közlöttem a' harmadik Darabban, nagyon hasonlít az a'féle Ember-dühödés, melly olykor a' bosszúból 's kétségben esésből származik. Ennek a' mi időnkben az újság' leveleiből négy példáját tudom. Az első történt a' jó Reménységnek hegy-fokán, *Capo di bona Speranza*, az úgy neveztetett Kap Városában egy rab Szeretsennel, ki minekutánna nem tudom miért az alfelére ötvönöt kapott volna, leg-ottan hogy fel-keltt, a' kését ki-rántotta, 's a' körül állók közül négyet halálofan meg-febesített, annakutánna az útszákon fel 's alá futkosván, valakit elő-találtt, mindennek a' késével neki mentt, úgy hogy mindenesőöl 16 embert öltt-meg, 's nyóltzat azonkivül meg-sértett. Ezek-

után a' közel lévő hegyekbe futott, 's holott más nap egészen magába térve 's tsendesen a' városba bé-jött volna, egy közel való Háznak ablakából le-lövettetett. — Másik, kit a' nyilván való Levelek említettek, 's kit Párisban Pale-rojalban viafzból ki-tsinálva magam-is láttam, valamint szinte Bétsben-is vala egy Musztafa ne-vű Török, ki midőn egy Frantz hajón merő Frantzokkal hajózott volna, azoknak fok tisztá-talanságit, mellyekkel nem hagytak néki békét, el-nem szenvedhette. Mert midőn egykor el-aludt volna, egy Frantz meg-gyújtván egy kis papiroft, azzal a' szakállát 's bajuszát pörkölte. Erre fel-ébredvén Musztafa, 's boffzújában néki szánván magát, először-is a' pörkölőnek ketté hasítá fejét, azután a' többinek a' kardjával ne-ki menvén, húszat közülök le-aprított, míg vég-re egy hajós legénytől le-lövettetett. — Harma-dik egy Velentzei Gondolás vala, ki, nem tu-dom mi okból, késével az útfzákon fok embert boffzúban meg-ölvén 's igen meg-sebesítvén, végre egy más Gondolás által, ki egy evezőt a' lába közé vetett, le-ejtette. — Negyedik egy Magyar gyalog katona vala, ki minekutánna egy falusi kortsmában a' lovas Németekkel eleinten tántzoltt 's ivott volna, azután pedig általok tsú-foltatnék, 's ki-nevettetnék, hirtelen mérgében fel-

fel-indúlván 's kardját ki-rántván, hatot közülök le-szabdaltt, a' hetediknek pedig, a' mint az ablakon által ki-akartt szökni, a' lábát a' faruval együtt el-vágta.

2. Európának első meg-szállásáról.

Úgy látszik, sőt tsak nem bizonyos, hogy Görög 's Olasz ország leg-is leg-először az Ásiából által jött népektől meg-szállíttatott. Az egész Európa akkor tsak egyetlenegy erdőség vala, mellyet az Ásiából által jött Görögök első kezdettek irtani. A' Görögök után jöttek által Európába a' Németek, kik leg-ottan a' Rajna felé rugafzkodtak, 's nagy darab földet bé-töltöttek. Ezek után egynehán száz esztendő múlva, ugyan azon környékből, Világnak leg-nagyobb 's leg-népefebb részéből Ásiából, által-jöttek a' Tótok, kik-is a' Németeknek nyomába léptek, 's ezektől még el-nem foglalt földön le-telepedtek. De mikor és miként történt ezen hét említett népeknek Európába való bé-jöveleik, azt bizonyosan meg-nem mondhatni. A' Tótság idővel, valamint szinte a' Németek-is, sok népekre osztotta-el magát, úgymint Tótokra, Oroszokra ' Lengyelekre, Tsehekre, Horvátokra, Rátságokra 's Böhémétekre. A' Tótok után sok száz esztendő múlva a' Krisztus születése után 884-dik

körül történtt a' Magyaroknak az ő első Házájokból Dentő Magyar Országból Európába való bé-jöveleek. Mert noha már annakelőtte a' Kún nevezet alatt, mellyből a' Deák írók a' Hunnus nevet tsinálták, Európába bé-köszöntöttek, 's benne esméretesek lettek, főképen Etele alatt, ki az egész Európát bé-töltötte hírével, de nem volt állandó maradások a' mostani Földjökön, 's végre az idegenektől tsak ugyan el-tolattattak Európának széle felé Erdélybe 's Móldvába, míg újra az Álmos' és Árpád' vezérlések alatt a' régen magokévé tett földön meg-nem jelentek. — Az utolsó Nép, melly Ásiából Európát meg-látogatta, 's bele egy állandó 's erős lábbal lépett, a' Törökök valának 1300-dik esztendő körül. — Ezen Nemzetek valamint Nap-keletről 's Északról egymás után bé-jöttek, még most-is úgy fekszenek Európában. Mert a' Nap-nyúgott felé első a' mindenféle Németek, azután esnek a' fok-féle Tótok, utánnok a' Magyarok, 's ezek után a' Törökök.

3. *Egy szörnyű fösvény emberről.*

Nem rég Párisban halt meg egy született Német *Ostermann* nevű igen gazdag Pénz-váltó, ki míglen fiatal korában Hamburgban vala, azodavaló Ser-házat naponként tsak azért látogatta-meg, hogy

a' korsók' dugóit fel-szedhesse. Ezen dugókkal négy ezrtendő által négy nagy hordót tele töltött, mellyeket el-adván mintegy 30 Tallért kapott. Ő idő múlva az Uzsorák által annyira mentt, hogy isszonyú értéket gyűjtött öfzve magának. Párisban Pénz-váltó lévén, szüntelen 100 ezer fontú papirosokat az avúltt ruhájában bevarva magával hordott, 's azokat Uzsorára öfztogatta. Ő hova-tovább fösvényebb lett, 's a' leg-szükségesebb dolgokat magának meg-tagadta. Végre midőn halálos ágyán vólna, tehát az Orvos meg-hagyta néki, hogy tehén-hús levest tsináltatna magának, melly által az erejét valamennyire vissza nyerhesse. De ő az Orvosának erre így válafzoltt: Úgy, úgy, az Urnak könnyű *prescribáltui*; de vallyon mit tegyek az hússal öfztán, én azt meg-nem ehetem, 's ki fogja az árát meg-adni nékem? Mondják, hogy minekutánna valósággal éhel haltt vólna meg, tehát tsak a' feje alatt 800 ezer fontú papirosokat találtak. Ezzel 's a' többi értékkel, melly mindenestől egynehány milliom fontra reá mentt, mivel semmi maradéka nem vala, az atyafiai meg-öfztotak, kik-is a' halálán felettébb örvendeztek, 's a' balgatagot ki-nevetvén, most az értékének hafznát veszik.

4. *Egy Barát Prédikátorról.*

Bizonyos Tiszt. Atyának, ki minap a' pokol' kínyairól igen hathatós Predikátziót tartott, egy úri ember által egy igen finom Képiró Etset, *Mablerpinsel*, egy levéllel küldetett, mellynek illy értelme vala: A' Tisztelendő Atyaságod' minapi Prédikátziójában a' pokolbéli kínokat, noha egy kevesfé goromba etsettel, olly elevenen le-festette nekünk, mintha azokat tulajdon szemeivel látta vólna, 's ezen pokolnak portréja által a' Halgatóknál eme' kínos helytől nagy félelmet szerzett. Én magamnak szabadságot veszek, 's ezen Levelem által Atyaságodnak egy igen finom etsetet küldök, mellyel méltóztatnék élni, ha egyszer kedve jön, minket a' Menyországoknak le-rajzolásával meg-betsülni: mert a' mennyei örömökre az Atyaságod' etsetje, melly csak a' pokolért való, nem elég finom.

5. *A' Népesítésről.*

A' Népesítés, *Bevölkerung*, egy időtől fogva minden Udvarnak az igyekezete, mellyel a' hatalmát kívánnyá nagyobbítani. Önnön maga a' Római Udvar-is ezen igazságot immár meg-ismérte, hogy a' fok munkás kéz a' Kintsnek bizonyosabb forrása a' fok hivalkodók mellett a'

Bútsúkkal 's Dispenzátziókkal való kereskedésnél, melly tsupán az időtől függ. Ehez képest minden igaz Hazafinak kötelessége, hogy minden lehető módot fel-kereffen, miként kapjon új erőre a' népesítés. — A' következő Levél egy új módot ad előnkbe, mellyet még eddig senki észre nem vett, ha bár fok esztendőktől immár szemünk előtt vala. Így gyakran az igazságra ottan akadhatni, a' hol azt épen soha senki sem kereste.

Édes. drága jó Uram!

Én Feleséget vettem magamnak. — — Azal nem gondolok, fog az Ur nékem felelni. — Jól van, de talán az okát, mért házasodtam meg, az Ur még-is szeretné tudni? — Én eljártam, a' mint a' leg-több nőtelen szokott tenni, egynehány esztendőök által ebédre 's vatso-rára a' vendég-fogadókba. A' különös Házban való asztal-tartáshoz nem vólt kedvem, mivel ott azt kell enni, a' mi előnkbe tétetik, 's egy szakátsné tartás sok bajjal jár: mert ha szépet tartunk, gyanúba 's kisértetbe esünk, a' rúttól pedig az étel izetlen. — A' rosz szag, mellyet a' vendég-fogadókban immár a' garáditson érezhetni, az étkeknek émelegést szerző készítése, a' motskos szolgálat, 's a' leg-több vendég-fogadósoknak türheteretlen vóltok egy vendég-házból

a' másíkba kergettek, de én végre-is azt talál-
tam, hogy ezen Urak valóban öszve beszéllet-
tek, hõgy a' tizftaságnak békét hagynak. Én
utóllýára ezen motskos bújdosást el-úntam, 's
Feleséget vettem. A' Sógorom ebben követett
engem, 's így még három jó Baratom. 'S ha,
a' mint látfszik, a' tizftátalanság a' vendég-házak-
ban tovább-is meg-marad, tehát az Ország efz-
tendõnként leg-alább-is száz új Házaságokra
számot tarthat. — Millyen szép haszon, 's mil-
lyen szép ditséret a' vendég-fogadósokra nézve!
Én ezt az Ujság-írókkal ki-hírdettem, hogy a'
Felsõbbségnek-is tudtára essen, 's a' vendég-fo-
gadófokat tizftábbakká lenni ne engedje, mert
másként a' Népesítés ez úttal osztán meg-szûnik.

6. *Az Égi-háború alatt való Haran- gozásról.*

A' babonától 's ostobaságtól szerzett félékeny-
ség az emberi észnek leg-nagyobb szégyenére
lehet, 's kí azt fenn-tartani vagy szaporítani kí-
vánnya, légyen az akárki, ha bár fekete, fehér,
vagy tarka ruhát visel, az olyan az okos em-
bertõl tsupa meg-vetéft érdemel. Ugyan-is mél-
tó, hogy egyszer immár észre vegyük, hogy az
egész földön kívül és belõl minden szükségké-
pen öszve-függ, 's hogy szüntelen a' Mindenha-
tónak

tónak kezében vagyunk. Most tehát a' harangokhoz. Vallyon mit jelent az, midőn az égiháború alatt rengettetnek? Talán a' harangozás által az emberek az imádságra 's jobbúlásra megintetnek? de a' ki a' szívét a' Teremtőjéhez csak akkor fordítja, midőn a' villámot közel látja lenni, az a' menydörgés után a' fogadását könnyen el-felejtí. Valóban kit a' hangosan dörgő villámnak szemet és fület gyönyörködtető nézőjátéka meg-nem érzékenyít, az annál kevesebbet fog a' harangoknak zengésekkel kegyes érzésekre ébresztetni. Azután a' harangozás, a'mint a' Természet-tudók mindnyájan bizonyítják, 's a' mint ezernyi példák immár meg-mutatták, egyebet nem szerez, hanem hogy a' felhőket és villámot a' toronyhoz 's közel való épületekhez hatalmasabban vonnya. Ezen szokásnak számtalan harangozó meg-adta már díját. 'S hát megkell-e még tovább-is tartanunk azt a' szokást, melly ama' babonás és fetét időkből származott, midőn a' harangokat kereftelték, szentséges dolognak tartották, általok az eget segítségül hiták, 's azokkal az Isten' kedvét keresték?

7. *A' Fejedelmekről.*

A' Fejedelmek kit-kit Tifztséggel meg-ajándékozhatnak, de fenkit az ahoz illő éffzel 's tudománnyal fel-nem ruházhatnak.

A' fegyver a' Fejedelmeknek az ő leg-utolsó Argumentumok, 's ha bár azt leg-jobbnak nem mondhattuk, de foganatofabbnak tarthatjuk még-is.

Ha valamelly Fejedelem a' Jobbágyinak szereteket keresi, tehát elég félelmet fog találni nálok, de ha a' félelmeket keresi, tehát a' szeretetekre soha ne tartson számot.

Azon Fejedelmek leg-szerentséfebbek, kiknek Ministereik igazság 's haza-szerető emberek.

Az Adó, mellyet a' Fejedelem a' jobbágytól fel-szed, a' gözhöz hasonló légyen, mellyet a' Nap a' földről fel-szí, 's termékeny esővel ismét vissza küld.

Pénz a' hadakozásra 's emberek' hajlandóságának a' lelke. Azon Fejedelem, kinek a' tárháza tele, az elsőben többnyire győzedelmeskedik, 's az utolsókon uralkodik.

8. *A' Nemességről 's Kereskedésről.*

Minden Országok közül, hol a' Nemesség, 's következőképen az Ősi-rátartás, *Abnenstolz*,
ural-

uralkodik, Angoly Ország első vala, melly az Elő-ítéletnek lántzait le-tette. Az Angoly Nemesség az első vala, melly nem tartotta szégyennek a' Kereskedést. Az ifjú Kapitány Rodney, az Admirálnak a' Fia, 's Harleynek ama' gazdag Aldermánnak a' Veje, erről új példát adott. Az Attyának nagy neve, a' Pérséghez nagy reménysege, 's a' Királyi Gárdánál való Kompániája meg-nem tartóztathatták őtet, hogy Kereskedő ne legyen, 's a' maga Ipával Kompániába ne lépjen, kinek a' Firmája azóltától fogva neveztetik: *Harley és Rodney*.

9. *A' Sinai Temetőkről 's Koporsókról.*

Sinában a' Temetők mind a' városon kívül vannak, 's többnyire, ha lehet, dombokon 's magofabb helyeken. Rend szerént Fenyves és Tzipros fákkal meg-vannak ültetve. A' halottas láda fehérre szokott festetni, a' melly szín ottan a' gyász szín. Ugyan-is a' gyász-ruha ottan nem fekete, hanem fehér. Minden ládába tsak egy személy záratik. Ki-ki még életében ez ilyen ládát tsináltat magának, mellyet házánál tart, 's gyakorta meg-tekint. Sinában hallatlan dolog, hogy a' holttaknak tsontjaik öszve-szedetteffenek Tsont-házakba, vagy a' belső részek 's a' szív a' testből ki-véteffék. Ők az Anatómiából sem-

mit se tudnak, 's nem-is akarnak tudni. Az emberi testnek bontzolásától irtóznak. De millyen légyen az Orvosi Tudományok a' nélkül? arról a' Szerzőm nem említ semmit. Annyi mindazáltal bizonyos, hogy Ők nálunknál kevesebb betegséget esmérnek, és színt annyi ideig el-élnek.

10. *Egy aranyat tojő Affzonyról.*

Siddon, ama' Londoni híres Játékos Affzony, az Ő szép játszásával a' Druriláni *Entrepreneurek*-nek olly gazdag bé-vevéseket szerzett, hogy közmondásba jött, hogy *Siddon* minden estve, midőn játszik, aranyt tojik. Hogy Dublinból megjött, a' hol egy telet töltött, utazásának minden költségét le-húzván, tiszta nyereségül hozott mádával 1800 font Sterlinget (mintegy 16200 forintot.) Ő nem tsak derék Játékos Affzony, hanem egyfersmind jó Anya 's jó Gazdaffzony.

11. *Egy Spanyol rút szokásról.*

Troiff az utazásában azt írja, hogy midőn Madridban vala, ott következő útálatos néző-játékot látott. Három héttel oda jövése előtt egynehány Gonosztévők fel-akasztattak. Azoknak a' fejek 's karjaik el-vágattattak, 's némelly karókra az út-félen fel-aggattattak. Most ismét Madridba bé-hozattattak, 's az útszán egy Ol-tár-

tárra helyeztettek egy alamisna-szelentzével egygyütt, hogy az el-temetésekre 's a' Tisztítóból a' Misék által ki-szabadítáfsokra való pénz gyűjtethefsék öszve. Ezen fejek 's karok el-valának immár rothadva, 's az egész útfza a' büzzel tele vala.

12. *Egy Portugal szép Végezésről.*

A' Tág-vize Portugal Országban Lizabon felül tsak egy kevés darabig hajózható, mert azonnal nagy kősziklák között folyik, 's külömbféle viz-húllásokat szenved. Egy Holland Társaság tehát a' Királynak magát ajánlá, hogy Ő az Ő tulajdon költségén ezen szép folyót hajózhatóvá teszi, ha Ő Felsege a' vizen fel 's alá vitendő árúktól nekik egy bé-vevést meg-enged, melly a' költségeket vissza-tértse. Erre a' Király a' dolgot a' FŐ-Tanátsra bizá, ki-is több izbéli Tanátskozási után végre ezen végezését nyilatkoztatta-ki: Ha az Isten ezen folyó-vizet hajózhatónak akarta volna tenni, tehát szüksége nem lett volna az emberi segítségre, mert Ő ezt egy szempillantás alatt véghez vihette volna. De minthogy ezt nem tselekedte, tehát alkalmasint oka-is lehetett, úgy hogy valóban az elől-látást, *Providentiam*, meg-sértenénk, ha azt akarnánk rendbe hozni, a' mit Ő, néki egyedül tudva lé-

vő okból, tökéletlenül hagyott. — E' fzerént tehát a' bölts itélet fzerént az Elő-adásból semmi se lett.

13. *Két Angoly Országi Ekkórol.*

Ángoly Országban *Woodstok*on *Okxford* mellett találkozik egy olly Ekkó, melly, ha az idő szellős egy keveysé, nappal 17, 's éjjel 24 szótagot, *syllabát*, zeng-vissza. Minthogy a' levegő akkor sűrűebb, tehát a' Vibrátziók-is hosszabbak, 's több szó-tagok' vissza-zengését halhatni. Ugyan az említett Orzágnak *Suffex* Tartományában a' *Siplei Templomban* Észak felé más egy Ekkó hallatik, melly éjjel következő 21 szótagot vissza zeng:

Os homini sublime dedit, coelumque tueri,

Iussit et erectos — — — —

Magyar Országban többi közt nevezetes a' *Tihanyi Ekkó*.

14. *A' Fehérnép' testén meg-kívántató Szépségekről.*

Bizonyos Spanyol Író azt vitattya, hogy egy szép Affzonynak testén 30 szépségek kívántatnak meg, úgymint:

1. Három fehér Szépségek: fehér Mely, fehér Fogak, 's fehér Kezek.

2. Há-

2. Három fekete Szépség: fekete szemek, fekete szemöldökök, 's fekete szem-héjak.

3. Három hosszú Szépségek: hosszú derék, hosszú Haj, 's hosszú Kezek.

4. Három rövid Szépség: rövid Fogak, rövid Fülök, 's rövid Lábak.

5. Három széles Szépség: széles Mely, széles Homlok, 's a' szemöldökök között széles hely.

6. Három szűk Szépség: szűk Száj, (fellyül és alól) szűk vagy-is kartsú Derék, 's hasonló Lábak.

7. Három kövér Szépség: kövér Karok, kövér Tzombok, 's kövér Láb-ikrák.

8. Három finom Szépség: finom Ujak, finom Haj, 's finom Ajak.

9. Három vörös Szépség: vörös Ajak, vörös Polák, 's vörös Körmök.

10. Három kitsin Szépség: kitsin Tsetsbimbó, kitsin Orr, 's kitsin Fej.

'S ez ama' 30 Szépség, mellyekkel minden Szépnek, ha ezen nevet meg-akarja érdemelni, kelletik bírnia. A' mi Szépeink tehát ezen előadott Irásban mintegy tükörben magokat meg-nézhetik, 's egyfersmind meg-itélhetik, ha valóban szépek-e?

15. *Láisiról.*

Ez egy igen híres Görög Öröm-leány vala, Született Sztiziliában Hikkara városában, honnan Korintba érkezett; midőn éppen Nitzeás Aténásbeli Hadi-vezér a' Hazáját pufztítá. — Fejedelmek, Hadi-vezérek, Orátorok, 's Filozofusok egyaránt látogatták Őtet, rész szerént hogy a' szépségén tsudálkozhattanak, 's rész szerént hogy kedvét vehessék, 's szerelmeskedhessenek vele. Ama' híres Orátor Demofztenes tsak azon okból jött Korintba, hogy Őtet meg-láthassa, 's minekutánna meg-látogatta volna, a' Leány tsupán egy éjjért annyi pénzt kívánt tőle, mennyit most Frantz pénzben 4000 Liver tészen, vagy is minálunk mintegy 1500 forint. Erre Demofztenes Őtet ott hagyta, mondván: én a' bánatot olly drágán venni nem akarom. — Láis a' Filozofusokat kiváltképen szerette. A' motskös Tzinnikus Diogenes nem egyszer vólt nála, kit-is a' Leány nagyra betsúltt. Arisztippus, egy más Filozofus, az Ő minden értékét el-tékozlotta vele. A' Leány gyakorta őket ki-nevette, hogy a' kik böltseknek akarnak tartatni, még-is olly gyengék lehetnek. Én nem tudom, úgy mond, mért a' Filozofusok olly fanyarún élni mondatnak, azt mindazáltal jól tudom, hogy noha böltseknek hivattatnak, még-is szintúgy meg-látogat-

gatnak engem, valamint a' többi. Minekutánna a' Korinti ifjúságot egészen ki-szította volna, Tessáliába méne, hogy ott egy Görög ifjat felkereshessen, a' kibe bele szeretett. Mondják, hogy némelly menyetskék, az Ő szépségét néki megirigyelvén, a' Vénus' Templomában Őtet megölék, Krisztus' születése előtt 340-dik éfztendőben. Halála után a' Görög Ország (a' tiszta Életnek gyalázatjára) egy Emlékeztetőt állíttatott fel néki, melly arra tanít bennünket, mennyire vala a' Görögök' pallérozottságok a' megvesztegettetett jó erköltsökkel öfzve-kaptsolva. Ugyan-is ez többnyire úgy szokott lenni, hogy mennyivel pallérozottabb (ki-miveltebb) valamelly Nemzet, annyival romlottabbak az erköltsei.

16. Flóráról.

Ez egy igen szép Római Öröm-leány vala, ki noha először Pompéjusnak Mátkáját tevé, de azután fok mást-is el-szenvedett. Ő olly szép vala, hogy Őtet *Cacilius Metellus* le-íratta, 's a' képét a' Polluks' és Kastor' Templomában felakasztatta. 'S ez nem első vagy utolsó példa, hogy egy kurva képe nek Rómában illy betsülete történt. Flóra jó Házból eredett, 's azzal Láistól igen különbözött, hogy kinek-kinek magát, valamint Láis, meg-nem adta. Ő az ajta-

ja felett egy Táblát függesztetett-fel, mellyen ezen szavak olvastattak: „Tsupán Diktároknak, „Consuloáknak, Hadi-vezéreknek, FŐ-Bíráknak, „FŐ-Papoknak, és Követeknek szabad a' bé- „járás, 's nem egyébnek. Láis előre magát mindég meg-fizetteté, de Flóra nem. Ő azt mon- dá, hogy Ő azért bánik úgy a' nagyokkal, hogy Ők-is véle mint nagyok bánnyanak. Ő azt tar- totta, hogy azon fehér személy fokkal nagyobb- ra betsültetik, 's jobban-is fizettetik, ki semmit előre nem kíván, semmit sem vérszen, hanem tsak a' mit nyújtanak néki. Mert, úgy mond: minden szép fehér személy az Ő fzeretöit nem fösvényységből, hanem fzerelemből köteles mu- latni, 's ezt annyival inkább, mivel mindennek meg-vólna az ára, tsak a' fzerelemnek nem. Egy szóval, Ő a' mesterségét fokkal illendöbben üz- te, hogy sem a' többi, 's úgy viselte magát, hogy midön ollykor a' városban sétáltt, Őtet az Ő szépsége, szép maga-viselése, 's jó ízzel való öltözése miatt szüntelen fok nagyok kisérték, kik mint annyi rabjai követték Őtet. A' külföldi Követek, midön az Országokba vissza-tértek, többet szóllottak a' szép Flóranak szépségéről, mintsem a' Római Közönségnek Felségéről. Öreg- ségében igen fzeretett azon kedves órákról emlé- kezni, mellyeket Pompéjusnak karjai között töl- tött,

tött, 's gyakran meg-vallotta, hogy Pompéjus az öléből őtet soha el-nem bocsátotta, hogy nagy buzgóságából meg-nem harapta volna. Mondják, hogy ezen Flóra az ő mestersége által annyi kintset gyűjtött, hogy midőn végre meghalt, a' hátra hagyott pénze elégséges vala a' Római bastyáknak meg-jobbításokra, 's a' Közönségnek az adótságokból való ki-fzabadítására. Ő a' vala Rómában, a' mi Aténában hajdan Aspasia és Leontium; 's Párisban nem rég Ninon l' Enclos, Luise l' Abbe, 's Manon de Lorme. Ő a' Testamentomában a' Római népet örökösének nevezte, 's ez okból Rómában egy fényes Templom építtetett néki, melly-is a' nevéből Floriánnak neveztetett.

17. A' Kurva nevezetről.

Mennyire változnak-meg a' szokások 's nevezetek, tsak ez egyből-is alkalmasint észre vehetni. Ezen név: Kurva, melly annak-előtte utálat nélkül soha ki-nem mondattatott, annál inkább ki-nem irattatott 's nyomtattatott, mostan egészen készűl ki-vefzni. A' Német Írók ez előtt többnyire tsak az első betűjét tették-ki, úgymint a' H. betűt, mivelhogy illetlennek tartották egészen aztat ki-írni. Főképen a' Magyaroknál ezen szó utálatos vala, 's Kurvának vagy Kurafinak

nevezni valakit nagy szitoknak tartatott. A' szó magában eredete szerént Tótnak látszik. Az Eleink eféle fehér személyeket búja, parázna 's fajtalan személyeknek nevezték, melly második nevet hasonlóképen a' Tótoktól költsönözték, úgymint a' paráznát, a' *boba prázni : impius* Tót szóból. A' búja nevet-is Tótnak akarják tenni némelleyek, 's *bújni : lascivus, luxurians* szótól származtatják, én mindazáltal azt tartom, hogy ezt a' Tótok mi tőlünk vették. A' harmadik, úgymint a' fajtalan, egy valóságos magyar eredetű szó, 's ezzel a'féle fehér személyek kiváltképen jól neveztetnek, kik a' testekkel kereskednek, 's világra semmit se hoznak. Mert ugyan-is az olly személyek nem neveztetnek igazán fajtalanoknak, kik, a' mint meg-szokott történni, tsupa gyarlóságból, vagy-is inkább hajlandóságból terhbe esnek. A' mostani Német Írók az útálatos *Hure* nevet tellyefséggel el-hagyták, 's helyében *Lustmaedchen* és *Freydenmaedchen* nevekkel élnek, valamint szinte a' Frantzok a' *Fille de Joie* névvel. Ezt ha mi követni akarnánk, mink-is a' Kurva név helyett ez illy személyeket Öröm vagy-is Világ-leányinak nevezhetnénk. — Némelley Tudósok azt vitatják, hogy ezen személyek a' nagyobb 's népesebb Városokban egy általlyában szükségesek, 's hogy azoknak üldöz-

tetése 's meg-tiltatása egyebet nem szerez, hanem az ifjaknál az úgy neveztetett Onaniát, 's a' tisztefséges fehérnépnél a' fokszori el-ámítást. Mert mint a' Villám-hárító, *Blitzableiter*, a' menykő ellen, úgy ez ilyen Leányok-is a' tisztesen élő fehér személyeknek az ő szemérmek' meg-tartására szoktak szolgálni, 's tsak nem elkerülhetetlenül a' nagyobb Városokban meg-kívántatnak. Ugyan-is a' hol ezek nintsenek, ott a' fok nőtelen 's gazdag Urfiak, Hadi, Városi, 's tartománybeli Tisztek, nem külömben a' fok nőtelen Kalmár és Mester-legény 's Uri tseléd szüntelen a' betsületes fehérnépet ostromolja, ki is az ő természeti gyarlósága miatt igen gyakran meg-esik, mellynek a' fokszori vége nem más, hanem a' gyermek-ölés. Tudjuk mindnyájan azt is, hogy a' mostani Világban a' nagyobb Városokban a' Lukszus miatt számtalan férjfiak meg-nem házasodhatnak, ha betsülettel kívánnak élni, 's magokat kész akartva bódogtalanoknak nem akarják tenni. Mert mostan a' Lukszus miatt a' Feleség-bíráshoz fokkal több kívántatik, mint annak-előtte. Ugyan a' Lukszus tselekszi, hogy most annyi Szűz az ő hajadonságában meg-vénül. 'S így bünteti maga magát a' fehérnép a' Lukszusnak bé-bozása 's el-fogadása miatt.

18. *Ekerontó Borbályáról.*

Zsigmondnak Magyar Országai Királynak, 's egyetemben Római Tsászárnak hitvese Borbálya vala, Hermánnak Tzillei Grófnak leánya, 's testvér húga Ulrik Grófnak, kit Hunyadi László a' Királynál való rágalmazásáért Nandor-fejérváratt le-kontzola. Ezen Királyné olly bújja 's fajtalan életű volt, hogy a' férje a' Zsigmond Király kén-telen vala őtet fogva tartani. Ő a' férjfiak között a' rangra épen nem tekintett, hanem tsupán az izmos erőre, úgy hogy midőn a' Király hol a' Törökök, hol pedig a' Tsehek ellen a' táborban mulatott, addig a' Királynénak tágos mezeje vala az ő testi kívánságait meg - elégíteni. Ő gyakorta a' Király' távul-létében a' Diósgyőri várban mulatott, melly akkor szint' olly Királyi mulató-helynek tartatott, mint mostan *Lachfenburg*. Itt a' körül-lakó föld-népnél ezen Királynénak az emlékezete még most-is fenn vagyon, kik őtet nem másként, hanem tsak Ekerontó Borbályának nevezik. Egy jó Barátom, ki oda való volt, mind azt beszélte nékem, hogy a' Diósgyőri várban, mellynek most tsak a' dűledéke látszik, lakott volna hajdan az Ekerontó Borbálya Királyné, ki olly fajtalan lett volna, hogy az ablakja alatt el-menő paraszt Legényeket gyakorta felhíttá, 's velek a' kedvét töltötte. Én holott a'

Ha-

Hazánk' Történeteit alkalmasint által-ólvastam, úgy hogy egy valamire való Történet-írónk fin-tsen, ki a' szemeimet elkerülte volna, minden környül-állásfokból tsak azt hoztam-ki, hogy ennek az Ekerontó Borbályának nem másnak kel-lesék lennie, hanem a' Zsigmond Király' hitve-sének Borbályának, melly azon kívül-is mint a' leg-bújább Királyné úgy irattatik-le. Ő egy rend kívül való Affonyi-állat vala, 's leg-kifőbb sze-mérme se vala' az Ő rendetlen élete miatt. Eb-ben még a' leg-főbb ritkaság nem találkozik, mert már valának több olyan Fejedelem-Affzo-nyok, kik az emberek' meg-ítélésével nem gon-doltak, 's a' bújaságokból magoknak semmit se tsíráltak. *) A' rend kívül való dolog ezen Ki-

B 5

rály-

*) Illyenek valának többi között Messalina, Cleopatra, Johanna, 's több más Fejedelem-Affzonyok, hogy az utóbbiakat ne említsem. Messalina, Claudius Tsászfár' hitvese, éjjel, midőn a' Tsászfár el-aludt, a' Bordélyokba el-járt, 's ott más köz személyek' módjára kinek-kinek magát által-engede. Ezt Juvenális így említi:

Claudius audi

Quæ tulerit: dormire virum cum senferat uxor,
 Aufa palatino tegetem præferre cubili,
 Sumere nocturnos meretrix augusta cucullos,
 Linquebat, comite ancilla non amplius una:
 Et nigrum flavo crinem abscondente galero,

Ir-

rálýnénál abban áll vala, hogy ő egyszersmind, a' mint *Bayle* mondja, az Istenben nem hitt, vagy-is egy Isten-tagadó vala, mi-is egy olly dolog, mellynek az Affzonyok között igen kevés példája találkozik. Ő sem mennyet, sem poklot nem hitt lenni, 's az Apátzákat ki-nevette, kik az élet' gyönyörködéseitől el-váltak, 's az ő testeket fanyargatták. Mondják, hogy a' Király Testamentomában meg-hagyta, hogy szüntelen a' hólta után-is fogva tartafsék. Azonban Zsigmondnak halála után a' szabadságát ismét meg-nyeré, 's midőn egykor újra akara férjhez menni, tehát

egy

Intravit calidum veteri centone lupanar,
 Et cellam vacuum, atque suam, tunc nuda papillis
 Constitit auratis, titulum mentita Lycifca,
 Ostenditque tuum generose Britannice ventrem,
 Excepit blanda intrantes, atque æra poposcit,
 Mox lenone suas jam admittente puellas,
 Tristis abit: sed quod potuit, tamen ultima cellam
 Claudit, adhuc ardens rigidæ teutigine v - - æ,
 Et lassata viris, necdum satiata recessit.

Cleopatra, Antoninusnak hitvese, semmi-vel sem vólt erköltsösebb. *Johanna*, Andrásnak Nápolyi Királynak, 's I. Károly Királyunk' Fiának hitvese, olly búja vala, hogy mivel a' szegény ifjú Király kívánsága szerént meg-nem elégíthette, 'ötet a' latrai által meg-fúlasztatta, 's azokkal nyilván barátkozott. Fel'őle az iratratik, hogy olly tüzes vala, hogy ha a' gyepre le találtt újni, a' fű alatta leg-ottan szénává váltt.

egy valaki a' Gerlitze' példáját elejébe adá, melly, a' mint mondják, ha egyszer a' Hímét el-veszti, annakutánna az egész életében egyedül marad. Ha Kend, mond a' Királyné erre, például nekem az állatokat akarja elő-hozni, tehát a' verebeket 's galambokat hozza Kend nekem elő. Ő vala az Ő idejebéli *Messalina*, 's derekasan meg-vénhedvén, 1451-dikben Király-Grétzett Tsch Országban meg-halálozék. Lásd Bonfint, Prájt, és Bélt.

19. Nagy Albertről.

Nagy Albert, *Albertus Magnus*, Alkimistáknak ama' Bálványok, ki a' 13-dik Században éltt, 21 nagy könyvet írva hagyott, 1245-dikben Párisban *Maubert* nevü piatzon, melly még most is így neveztetik tőle, Filozofiát tanított, tudománya által egy Domonkos Szerzetbéli Barátból Régensburgi Püspökké lett, életében Adeptusnak 's Bübájosnak tartatott, halála után pedig fokaktól Szentnek neveztetett, az Ő *mechanicus* nagy Tudománya által készített egy *Automat*ot, vagy-is beszéllő Fejet, melly azon tudatlan időben kétség kívül nagyobb lármát szerzett, mint nálunk nem rég a' *Kempelen* Urnak Szákjátzfója, 's beszéllő *Automat*ja. Ha a' Nagy Albert a' IV. Sándor Pápanak kedves embere 's Barát egyszer-

'smind

'smind nem lett volna, tehát a' találmánnya jutalom képen néki alkalmasint tüzet szerzett volna. Az *Automatja* egy eleven 's beszéllő képfőzlopot állított elő. — Az Akvinaei szent Tamás meg-látogatván egykor Albertet, hogy őtet otthon nem találta, a' remek munkáját a' be-nyitásban meg-látta, 's holott azt, a' mint maga azután meg-vallá, egy Tolvajnak vélte, vagy, a' mint mások gyanakodnak, tudós lévén maga-is, ezen remek munkát irigy szem nélkül nem nézhetett volna, vagy pedig ájtatos Ember lévén, abban holmi bűbajt gondolt rejtve lenni — — elég az hozzá, hogy a' szent Ember ezen gyönyörű munkát a' botjával ezer darabra rontotta. Hogy tehát Albert haza érkezék, 's a' munkáját egészen öfzve-tördelve látta, egyebet a' Barátjának szemére nem vetett, hanem tsak ezeket: Tamás! te most egy szempillantásban semmivé tetted azt, a' mi énnékem tellyes 30 esztendei munkámban telte.

20. *Pinyeréről.*

Ez egy született Spanyol, 's igen szép természetű és eleven eszű fiatal Ember vala, ki ha jobb nevelést nyertt volna, az Elő-meneteléről bizonyos lehetett volna, de minthogy a' szívet már gyermekségében meg - rontotta, egy szörnyű 's gyil-

gyilkos ember lett belőle. Emberi korra kapván, tíz esztendőök alatt 30 embert alattomban meg-öltt. Minekutánna Spanyol országban egynehányat a' világból ki-küldött vólna, Afrikába méne, hol a' gonofzságát hasonlóképen folytatta. Itt végre meg-fogattaték, 's halálra ítelteték. — Midőn ki-vitetett, hogy élevenen a' karóra húzattafsék, meg-látta őtet egy Szanton (Török vallású Barát vagy-is Remete) ki szánakodván rajta, minthogy szépen termett 's még fiatal ember vala, a' köpönyegével őtet bé-takarta, 's e-képen a' haláltól meg-mentette. Mert tudni való, hogy ezen Barátok igen szent Embereknek tartatnak 's nagyra betsültetnek, 's valakit a' köpönyegekkel bé-takarnak, az minden büntetéstől azonnal szabad. Ezen Barátok, ha mit a' pia-tzon, vagy bóltokban látnak, mindent pénz nélkül el-vehetnek, 's az áros még örül rajta, ha mit nála kedvekre találtak. Ez a' Szanton tehát el-vitte őtet magával az ő Remete-lakásába, 's atyai módra mindenekben bántt vele. Pinyerő itt egynehány hónapig tsendefen viselé magát, míg végre ezen egy forma életet el-únta, 's midőn egykor a' Szanton jó izüen el-aludt vólna, a' gyilkos őtet meg-ölte, a' kevés pénzét magához dugta, 's azzal Spanyol országba ismét meg-érkezett. Kevés idő múlva meg-érkezése után

bizonyos vétke miatt újra meg-fogattatott, 's egy régi Várba a' tenger' partján tömlöztbe vetetett. Itt egy katona szüntelen istrázsálta, ezzel tehát esméretségbe botsátkozott, 's midőn egykor estve barátságosan vele beszélgetett, kérte őtet egyszermind, hogy a' pípáját a' lámpásnál meg-gyújtaná. A' katona semmitől nem tartván, a' kérését szinte meg-akará tenni, 's azon szempillantásban a' gyilkos a' kését az oldalába szúrta, úgy hogy a' katona tüstént halva le-dűlt. Holott tehát most immár szabadon vala, a' békából magát kiszabadította, 's felyülről a' tengerbe ugrott. Minthogy az úszáshoz jól tudott, a' partot elérte, 's ott a' hidegtől egészen reszketve le-ültt, a' héján hogy tudta volna, mit tegyen. Szint akkor egy utazó nyargaltt arra, 's meg-szánván őtet, kérdezé tőle, mitől jönne, hogy olly nedvesen ott ülne? Pinyeró meg-feleltt néki, hogy ő egy kis hajóból, melly el-merültt volna, úszva meg-menekedett. A' jó szívvű utazó meg-engedé néki, hogy hátul a' lova' farára fel-ülne, 's így beszélgetés közben egynehány mértt-földet meg-haladtak, de mihent egy távúlabb 's magányos helyre érkeztek az útjokban, leg-ottan Pinyeró a' jótévőjét meg-ölte, 's a' lovával 's pénzével Zsibraltárba szökött. Ezen Városban egy jó darab ideig olly betsületesen viselte magát,

hogy

hogy maga a' Guvernőr őtet meg-kedvelte. Ő minden-féle dolgokban éltt vele, 's Pinyeró mindent kedvére véghez vitt. Hogy tehát egykor bizonyos Ángoly Tiszt a' Guvernőrt arra kérte, hogy néki egy embert adna, kire rá bizhatná magát, 's kivel a' Spanyol Országban által való utazását bátran tehetné, tehát ez azt hitte, hogy alkalmatosabb embert néki ezen útra nem javasolhatna, mint Pinyerót, ki a' Tisztet azonnal két nap múlva meg-öle. Elvégre a' gonosz megfogattaték Malagában. Ott a' fogságban egy más fogolynak az ő szép feleségét meg-szerette, 's hogy a' szerelme tárgyát mennél előbb el-érhesse, szükségesnek tartotta a' Férjnek meg-ölését. Ő tehát egy késsel őtet ki-végzé, az özvegyet el-vevé, 's olly késedelmes a' Spanyol igazság, hogy ezen személytől egynéhány gyermeket-is kapott. Pinyeró, kinek pénze vala, a' Biráját jól kente, 's azt reménylette, hogy a' pere jó végét éri. Azonban az itéltetése másként esett, mert ő a' Bányákban való munkára kárhoztatott. Ezt ő felettébb fanyarúnak tartotta, 's a' Granádi Törvény-székhez appellált. Midőn ezen Szék a' perének Aktáit kezéhez vette, 's azokat a' gonofzsággal olly tele találta volna, tehát Akasztófára ítélte őtet. Meg-haragudván a' Törvény-székre, 's kétségbe esvén a' szabadulá-

fa iránt, fel-tette magában Pinyeró, hogy azt, a' ki az ítéltetését elő-fogja olvasni 's tudtára adja, azon szempillantásban meg-öli. Midőn tehát a Birák közül egyik az ítéltetését fenn szóval olvasni kezdette volna, a' gyilkos azonnal néki mentt, 's egy hosszú kést az oldalába ütött ezen szavakkal: Ihol ni, eredj előre! — Sokan méltán tsudálkozni fognak, hogy a' foglyoknak itten a' kés meg-engedtetik, de a' foglyokkal való rendetlen Spanyol bánás úgy hozza magával. A' tömlötzők' ablakiról ott szüntelen hosszú istrángok függenek kosarakkal, mellyek által a' foglyok az ő barátjaiktól mindent meg-kaphatnak, valamit akarnak.

21. *Ráfaelről.*

Ezen híres Kép-írónak Apelles után másfa szintűgy nem vala, valamint a' Kép-faragók között Buonarotti Angelo Mihálynak, miolta ezen Mesterség a' régi Görögökkel ki-veszett. Ráfael Urbinóban született, 's egy Képírónak fia vala, ki ifjúságában vele a' Fajánfzi vagy-is Faentzai tserép edényeket festeté. Ekkor az ifjú egy illyen Fazekas szép leányába bele szeretett, ki miatt a' munkájában még annyivál szorgalmatosabb vala. Mondják, hogy ezen Leánynak az Attya Majolicának neveztetett, kitől azután ezen

tserép portéka á' nevét nyerte, melly-is Európában az első vala az ő nemében. Ez okból még most-is minden fél vagy-is hamis Portzellán, mint p. o. a' Holitsi, Fajánznak vagy Majolikának neveztetik. Még most-is a' Ritkaságok' gyűjteményekben mutatódik sok helyen ez ilyen edény, mellyet Rafael mindenféle szép képekkel bé-festett. Ő a' fehér személyekhez igen hajlandó vala, kiknél annál könnyebben kedves lehetett, mivel természet szerént egy igen szép ember vala. De minthogy a' vad Házaságot szerette, ahoképest az állhatatoshoz nem vala kedve, ha bár egy Kardinálnak Unoka-leányát el-vehette volna, kit tsak nem erővel tóltak reá. Meghaltt igen korán a' szerelem' betegségében, mellyet az ostoba Orvosa melye-betegségének nézett, 's azon kívül az ér-vágás által sok vérit-is el-vette, mi miatt ereje 's élete oda lett. El-tettetett Rómában a' *Maria rotunda* Templomában, melly hajdan ama' híres *Pantheon* vala. Ott látszatik a' márvány mely-képe ezen fel-írással: *Raphaeli sanctio Joannis filio Urbinati, Pictori eminentissimo veterumque amulo. Cujus spirantes prope imagines si contemplere, naturæ atque artis foedus facile inspexeris. Julii II. & Leonis X. Pont. Max. Picturæ & Architecturæ operibus gloriam auxit. Vi-*

xit annos XXXVII. integer integros, quo die natus esse desuit VIII. Id. April. MDXX.

Ille hic est Raphael, timuit quo sospite vinci

Rerum magna parens, & moriente mori.

Ut videant posteri oris decus & venustatem, cūjus gratias mentemque coelestem in Piſturis admirantur, Raphaelis ſanctii Urbinatis Piſtorum principis in tumulo ſpirantem ex marmore vultum Carolus Marattus tam eximii viri memoriam veneratus, ad perpetuum virtutis exemplar & incitamentum poſuit An. M. DC. LXXIV. A' két verſet Bembo Kardinál készítette, 's magyarul így hangzanak:

Ez az a' Ráfael, kinek életében

Mindennek nagy Anyja ő mesterségében

Attól tartott, tőle meg-ne győzettesék,

Halálával pedig el-ne temettesék.

22. Eggyetlen egy Fridrikről többféle.

A' hét esztendei háborúban, midőn Liptsén (Lajptzigban) téli kvártélyban tartózkodott, a' hideg a' Királyt igen lelte, úgy hogy felettébb soványon és haloványon nézett-ki. A' házi gazdasszony, hol a' Király lakott, 's kit egyszersmind szenvedhetett, szánakodék rajta, 's mondá: Úr Isten, Felséged igen betegem néz-ki! — Az nem tsuda, felele a' Király, mert a' kinek két Asszonnyal van dolga, 's azon kívül még a' frantz

is bántja, az egészségesen nem nézhet-ki. — Ez arra tzélozott, mivel szint' akkor mind Mária Teresiával, mind Erzsébettel Orosz Tsászárnéval, 's mind a' Frantzsal egyszersmind háborúban vala.

Fridrik Berlinben a' Bordély-házakat megengedé, 's azok ellen a' panaszokat meg-nem halgatta. Az Akadémiának Titoknokja *Formey*, egy illy háznak által-ellenében lakott, 's a' Királyt nagyon kérte, hogy a' házat ha meg-nem tiltaná-is, leg-alább máshova tétetné által. A' Király néki vissza írta: *Édes Formeym*, Kend és én mink többé semmit se tehetünk, hadd tegyenek azok, a' kik még tehetik.

Egy fiatal ember fokot járdogáltt a' Ministerekhez bizonyos szolgálatért, de mindég tsak pufzta igérettel botsáttatott-el. Ő tehát egyszer a' Királyhoz mégy, de az leg-ottan a' kérését néki meg-tagadta. A' Könyörgő ezt igen alázatosan meg-köszöné, 's el-mentt. A' Király azt állítván, hogy ez az ember ötet nem jól értette, leg-ottan vissza-hivatá 's kérdezé ötet, ha valóban meg-értette-é? — Igen, felséges Uram, felele amaz. — Hát mit mondtam? mond tovább a' Király. — Felséged a' kérésemet meg-tagadta. — 'S tehát mi okból köszönte-meg nekem olly igen? mond ismét a' Király. — Mert Felséged

azonnal azt nekem meg-tagadta, a' mivel a' Ministerei mindúntalan heába bíztattak. — Ez a' válasza a' Királynak annyira meg-tetszett, hogy ő a' szavát visszavette, 's leg-ottan azon szolgálattal, mellyet keresett, meg-ajándékozta.

Midőn egyszer Berlinben az Operában a Frantz Követ Valóri közel a' Királyhoz áldogálva, történtt, hogy az Ének-játék' kezdéskor a' ponyva meg-akadt, 's tsak a' lábaikat az Énekeseknek engedte látni. Valóri Uram, Valóri Uram, mond a' Király a' Követnek, ihol a' Frantzia Ministériumot láthattya, úgymint fő nélkül való fok lábot!

Egy Hertzog nevű Granatéroszhoz, midőn Potzdámban a' Királyi kertben iftrázsán vala, oda jött a' Szeretője, kivel a' katona, puskáját félre tévén, leg-ottan kezdett játszani. Azonban egyszerre keze közül a' Leány el-szalad, 's a' katona a' háta megett a' Királyt meg-pillantja. A' szegény Legény ijedtében tsak nem maga-is kezdett szaladni, mindazonáltal meg-gondolván magát, fegyverét fel-kapja, frontot tsinál, 's prezentéroz. — Hallod-e, mond a' Király neki, mit tselekedtél? nem tudod-e tiltáfosmat? — Ah, felele a' meg-ijedt Hertzog, az Istenre kérem Felségedet, tsak a' Kapitányomnak meg-ne mondja! mert ő felettébb egy kegyetlen ember, ő en-

engem úgy meg-veret, hogy meg-kell halnom! — A' köz-embernek ezen természetes beszédjén el-neveté magát a' Király, 's meg-ajándékozá Ötet egy pár Tallérral.

Melly kevésbé Despót lett légyen Fridrik, ki-mutatja a' következő Anekdót-is. Egy szél-malom szinte a' Szanszufzi Narants-kertet érte. A' Király ezt a' malmot nem jó szemmel látta. Ő tehát a' malom' Urának meg-izené, hogy ezen malmáért egy más helyen más két szép szél-malmot kíván Ő néki fel-állítani, 's azon kívül még pénzben-is meg-ajándékozza, hogy ha a' malmát onnan el-vefzi. A' szél-malmos, egy közép értékű ember, rövideden, de egyfersmind elég nyersen meg-felele, hogy Ötet 's a' gyermekit a' szél-malma már régtől fogva táplálná, hogy onnan egy szép ki-látása vólna, 's hogy Ő a' szél-malmában élni 's halni kíván! — Ezen válaszal a' Király meg-elégedett, 's a' malom tovább-is a' régi Uránál meg-maradt.

Egy Káplárnak igen érzékeny feleletét fokban így beszélik: A' Királynak tudtára lett, hogy egy fiatal, virgontz 's jó maga-vifeletű Káplár a *Leibregiment*jéből, tsak hogy nyalkáskodhassék, egy óra-lántzot vifelne, mellyen óra helyében egy ón golyóbis függne. A' Király tehát maga meg-akarta látni, ha igaz-e, 's leg-ottan tett ren-

delést, hogy a' Káplárral szembe jöhesse. — Káplár, mond a' Király néki, ő egy derék Legény lehet, minthogy a' zsoldjából zsebóráát ferezhetett magának. *Káplár.* Felséges Uram! magam-is derék Legénynek tartom magamat, de a' zseb-óráám nem fokat ér. *Király.* (a' gyémántokkal ki-rakott arany zseb-óráját ki-húzván) Az én óráám ötöt mutat, mennyit mutat vallyon az övé? *Káplár.* (reszketve az ön golyóbisát az óra' lánctzával ki-húzván) Felséges Uram! az én óráám sem ötöt, sem hatot nem mutat, de a' halálomat mutatya nékem még-is, mellyel a' Felségedért egyszer meg-halok. *Király.* Hogy azon órát, mellyben meg-hal értem, naponként meg-tekínthesse, ihol ez az óra az övé.

Mikor egyszer a' Najsfateli (Svájtzújvári) Prédikátorok a' pokol' kinnyain öszve-vefztek, (mert némellyek örökké-tartóknak, mások pedig tsak ideig-tartóknak nevezék) 's leg-többen ezen tiszteletes Urak közül az örökké-valóságért vokfoltak volna, sőt a' Királynál az Istennek irgalmában hívő Eretnekeknek időbéli meg-büntetésekért-is esedeztek volna, a' Király meg-feleltt nékik: Én nem gondolok véle, ha a' Najsfateli jobbágyim akarják magokat örökre el-kárhoztatni.

Midön ama' híres könyvetske: *Memoires pour servir á la vie de Monsieur de Voltaire écrits par lui*

lui meme 1784-dikben a' Voltér' halála után ki-jött, mellyben Fridrik igen rútlul le-íratott, tehát a' Minister *Horst* Ur ezt a' Királynak tud-tára adá, 's egyfzersmind meg-vallá, hogy im-már Német nyelven-is Berlinben olvastatnék, sőt nyilván a' Könyves-bóltokban árútatnék, mi a' köz emberre nézve igen-is botránkoztató vól-na. A' Király felele *Horst* Urnak: Hagyján, ezen balgatagságnak szabadsága legyen. A' könyv a' Papokat fogja mulatni leg-inkább, kik engem nem szeretnek. — Ezen hitván munkát, hogy Voltértól származott vólna, úgy leg-alább a'mint ki-yan adva, a' Tudósfabbak nem hízik.

Egy külföldi Gavallér a' *Hertzberg* Minister-nek azt írá, hogy az ő hatalmában vólna egy igen rútlul írást a' Király ellen semmivé tenné. — De a' Szerző két ezer Luidort kívánna, 's úgy ofztán kéz lenne a' Kéz-írását által-adni, 's még azon fellyül meg-esküdni, hogy az írásnak má-sát még-nem tartotta. A' Minister vissza-írá né-ki leg-ottan: A' Király egy garast sem ad az em-lített írásért, 's minden e'féle írásokért. De a' Szerzőnek, ha kívánnya, a' Királynál könnyen meg-nyerhetem, hogy az írását itt Berlinben ki-nyomtathassa 's árúlthassa: ha más külömben egy jámbor, 's e'féle írással a' kenyerét keresni kén-telenítettik.

Sokan a' gyávák közül ama' könyvetskét : *les Matinées du Roi de Prusse, die Morgenstunden des Königs von Preussen*, valóban a' Király' munkájának tartják, 's többi között ama' nyomorúltt Bétsi Firkáló-is azon könyvében, mellynek a' neve: *Lexicon aller Anstössigkeiten und Prablereyen* 's a' t. De hogy e' Munka egy Frantztól származott, ki a' Királyt akarta le-gyalázni, azt az egész Berlin jól tudja. Ő a' Királlyal a' könyvében többi között azt mondattya, hogy a' Korona' Fejedelme, *Kronprinz*, semmi-féle jobbitást az Országban ne tegyen, melly pénzébe telik. Pedig ki tett az idejebéli Fejedelmek közül nagyobb költséget magának a' Városok' szépítésében mind Fridrik?

Hogy ezen Király az ellene készített vagyis felőle rúttól szólló Íráfokkal tellyesféggel nem gondolt, annak egy nagy példáját akkor-is adá, midőn *la Beaumelle* Urtól meg-hamisított Órlányi Leánykát *la Pucelle d' Orleans*, Berlinben a' maga ablaki alatt, úgy szóllván, nyomtatni megengedé. Ezen Frantz Író, akarván a' Királynál Voltért meg-rontani, az említett munkáját a' Király felől több-féle motskos helyekkel meg-rakta, 's Burdónak egy Berlini Könyv-nyomtatónak el-küldötte. Ez a' kéz-írást kezéhez vévén, legottan a' Királyhoz el-méne 's jelenté: hogy ám-
bár

bár soha észébe se jöhet, hogy egy illy undokságot nyomtasson, még-is mindazáltal kötelességnek tartotta, ezt a' Királynak meg-jelenteni. A' többi közt azt-is említé, hogy ha Ő ezen könyvet ki-nyomtatná, tehát bizonyos lehetne, hogy tíz ezer Tallért fogna nyerni véle. A' Király a' kézírás által olvasá, 's leg-ottan a' nyomtatásnak szabadságot ada, hogy a' könyvet bízvási ki-nyomtathattya. Mi azután valóban meg-is lett.

Fridrik az alá-való Rágalmazókra szintúgy nem figyelmezett, valamint nálunk II. Jósef. — Potzdámban még kiki jól emlékezik, úgy mond *Zimmermann*, hogy midőn egykor utolsó észten-deiben az ablakából ottan egy tsoport népet ész-re vett, kik mindnyájan a' Vára függesztették szemeiket, a' Komornyik-inaftól tüstént tudakozódott, vallyon mit akarnának ezen emberek? — Ez azonaal a' Királynak meg-jelenté, hogy Ő Felsege ellen egy *Pasquillus* volna a' Váron olly magofán ragasztva, hogy alig lehetne olvasni. A' Király erre meg-parantsolá, hogy az Írást azon-nal vegyék-le, 's alól a' Vár' szegletére ragasz-szák, hogy a' nép annál könnyebben olvashassa, 's a' nyakát miatta ne tsigázza. Ha ki Fridrik-ről többet akar tudni, az *Büsching*, *Zimmermann*, vagy *Nicolai* könyveit olvassa.

23. *Fridriknek a' Nemességgel való
Bánásáról.*

Fridrik a' Burgus Háznak Történeteit irván, mingyárt elején azt állította, hogy egy Familia a' Világon színt olly régi mint más — mint *Philosophus* ki-nevette tehát ollykor a' születésnek ezen érdemét. Ama' híres Frantz Affzony, XIV Lajosnak mátkája, *Maintenon* azt mondta egykor egy Német Dámáról, hogy Ő rajta semmi ostobát, semmi illetlent, semmi közönségest nem vett észbe, ki-vévén az Ő nemesi kevélységét. *Elle n' a de bourgeois que sa vanité sur sa Noblesse.* De Fridrik mint Király a' Nemességről, 's annak érdemeiről fokkal külömben vélekedett. *) Az Ő szüntelen való állítása vala, hogy minden okos Fejedelemnek azon kell lenni, miként tartsa-meg a' Nemességet virágjában, főképen ha meg-tekinti, melly erőt szokott a' Nemesség a' Táborban nyújtani. A' Nemességnek a' hadban való erejeről magát a' Király a' munkáiban bővebben ki-magyarázta, noha a' Nemteleneknek talán nagy rövidségével. Ő így szól: „A' Ne-
„ me-

*) Az egész Tzikkely tsak nem *Zimmermann*' könyvéből való, mellynek ez a' neve: *Fragmente über Fridrich den Grossen.*

„ seknek fogyatkozása, 's a' Regementeknél üres
 „ Hadi-tifztségeknék száma a' hét esztendei há-
 „ ború után szerzette, hogy ezen Hadi-tifztsé-
 „ geket a' Nemteleneknek kellett adni. Ugyan-
 „ is egész Ofztályok valának, mellyeknél még
 „ csak nyóltz Tifztek szolgálhattak, a' többi
 „ vagy meg-haltt, vagy el-fogatott, vagy meg-
 „ sértetett. De ezen Regementek a' nemtelen
 „ Tifztek által nem hogy lábra állottak volna,
 „ sőt minden Fenyíték, Betsület, Rend-tartás,
 „ 's Erő nélkül valának. Hogy tehát az Armá-
 „ dia ismét előbbi tökéletességét elérheffe, azt
 „ a' nemtelen Tifztektől kellett tiszttítani. Ezen
 „ emberek a' Garnizon Regementekbe által-té-
 „ tettek, hol leg-alább olly alkalmatofak valá-
 „ nak, mint az Invalidok. 'S minthogy az Or-
 „ szágomnak annyi Nemesfe nem vala, a' mennyit
 „ az Armádia kívántt, tehát a' Szász, Meklen-
 „ burg, 's egyéb Német Tartományokból való
 „ Nemes legényeket vettem Tifzteknek. Én ez-
 „ zel kéntelen voltam, mivel azt ezerszer tapasz-
 „ taltam, hogy a' született Nemes többnyire egy
 „ betsület-fzerető Ember, *ein Mann von Ebre*, 's
 „ a' nemtelen tsupán a' maga hasznát nézi. Nem
 „ lehet ugyan tagadni, hogy ollykor a' Nemte-
 „ lenek közt-is ne találkozzék érdemmel 's tá-
 „ lentommal bíró egy ember, csak hogy ez egy

„ ritkább dolog, 's ha elő-adja magát, méltó,
 hogy hafznát vegyük. De a' Nemességnek azon-
 kívül-is nints egyéb módja, melly által magát
 „ ki-mutassa a' katonaságon kívül. Ha egyszer
 „ a' Nemes itten a' betsületét el-vefzi, tehát
 „ még az Attya' házánaál-is minden tekintete oda
 „ van: az alatt hogy a' nemtelen, 'ha betstele-
 „ nül szolgált, az Attya' meisterségét ismét elő-
 „ veheti, a' héján, hogy szégyenlené valaha,
 „ sőt a' héján, hogy az el-követett dolgain pi-
 „ rúlna. „ — Fridrik ezen elő-hozott okból min-
 dent el-követett, 'valami a' Nemességnek elő-
 mozdítására 's fel-fegéllésére alkalmasnak gon-
 dolt lenni. Ez okból nagy somma pénzt a' ne-
 mes Józágok' jobbítására fordított, ha a' földes
 Uraik elégtelenek valának ezen jobbításnak ma-
 gok erejekkel való véghez vitelére. Ő a' hét
 esztendei Háború után a' Sléziai Nemességnek
 három száz ezer Tallért ajándékozott, két száz
 ezer Tallérral pedig a' *Landscredit* Kaffzákat meg-
 segítette; 's ez által négy száz Nemes Familiát
 Sléziában utolsó romlástól meg-mentett. Sőt az
 olyan Nemesekek Adó-ságát-is ki-fizette,
 kik valami szerentsétlenség által azon forsba
 tétettek, hogy azokat meg-nem fizethették. A'
 Pómeri Nemességnek a' háború után öt száz ezer
 Tallért adott, hogy az adó-ságát ki-fizethesse, 's
 még

még egyfzer annyit, hogy a' jószágát helyre-hozhassa. Azután esztendőnként három száz ezer Tallért kapott, hogy a' jószágát meg-jobbíthassa. A' Király szintúgy bánt a' Neumárki Nemességgel. Ő Pómer országban egy szerzeményt tsináltt, mellyből minden valóban szegény Nemes Özvegynek esztendőbéli fizetése járt. Ezen fok jó akarattját Fridrik a' Nemességhez azon okból mutatta, úgymond *Zimmermann*, mivel azt a' régi eredeti Nemzet' igaz gyümölsének tartotta. — De akármint 's akárhogy szerette 's nagyra betsülte Fridrik a' Nemességet, tehát a' a' népnek nyomorgatását még-is soha el-nem szenvedte. Ő ugyan a' *Monfieur Tiers-Etat* 's a' *Madame Noblesse* között való házasodást nem kívánta 's nem-is kereste, de mindazáltal az egész életében érte vala, hogy a' köznépet minden fanyargatástól védelmezhesse. Ő sokszor tapasztalta, melly igen szereti a' hatalmas a' gyengét szorongatni, melly kedvesen veri a' Hadi-Tiszt a' Polgárt, 's a' Tisztartó a' Parasztot. Ugyan azért ezen verni-szeretőség ellen igen kemény parantsolatokat osztott.

24. *Egy szerentsétlen álsruhás Bálról.*

A' VI. Károlynak Frantz Királynak uralkodása az Országra nézve, melly V. Károly alatt

nagyon virágzott, nem igen szerentsés vala. — Mert ámbár eleinten, midőn az Uralkodáshoz hozzá kezdett, a' Jobbágyinak óhajtasit tökéletesen bé-töltötte, de ez nem foká tartott, mert ő kevés idő múlva bizonyos Elme-háborodásba esék, melly ötet tsak nem mindenre alkalmatlannak tette, 's így egész halálig ofztán megmaradt. A' közép idők, *Intervallumok*, mellyekben a' háborodott elméje ollykor meg-világosított, kevés ideig tartottak, 's azokképest az Országnak nem igen használhattak. Az egész Udvar rajta vólt szüntelen, miként mulathassa a' Királyt, főképen a' játék-kártyák választattak arra, mellyek noha valamivel előbb fel-találtattak immár, de most leg-inkább az által, hogy a' Király mindég foglalatoskodott velek, módiba jöttek 's közönségesse lettek. 1393-dikban 29-dik Januáriusban Német országból származott bizonyos Kis-afzonymnak, ki a' Királynénak Udvari Dámája vala, menyegzője alkalmatofságával este egy fényes álruhás Bál adatott. A' Király 's öt egyéb fő-rendű személyek vad emberekbe öltöztek által, 's magokat vászonba bé-varratták, melly kívül szurokkal meg-vólt kenve, mellyre haj és szőr mindenfelől ragasztva vala. A' parantsolat ugyan meg-vólt: adva, hogy semmi álruhás személy táklyával, mint akkor szokásban

vala, a' tántz-szálába bé-ne jöjjön, de az Orányi Hertzeg ezen parantsolatról semmit se tudott; Ő tehát egy fáklyával bé-jött, 's azt nagy szerentsétlenségre egy vad embernek ortzája alá tartotta. Azon szempillantásban az öltözet meggyulladt, 's ez a' többi öttel a' tüzét osztotta, annál könnyebben, mivel egy lántztzal magokat öszve-kötözték. A' Király éppen a' Berri Grófnéval mulatta magát, ki valamint fokban mások is jól tudta, hogy a' Király-is a' vad Eüberek között találkozának, de Őtet még-is a' többitől meg-nem különböztethette. Négyen az álruhások közül rettenetes és szörnyü fájdalmok 's ordítások közt meg-égtek, az ötödik magát el-szakasztotta tőlök, 's az életét azzal meg-mentette, hogy a' konyhába szaladt, 's egy vízzel tele kádba bé-ugrott. A' Királynak szabadítására a' Berri Grófné fokot hozott, mert leg-ottan a' szalopjával Őtet bé-takará. Az Orányi Hertzeg a' figyelmetlensége miatt nagyon gyaláztatott, 's Ő az el-követett vétkét minden-féle ájtatos tselekedetekkel igyekezett helyre hozni. A' Király a' Sz. Diénesi Apáturságot gazdagon meg-ajándékozta, 's a' Palota, mellyben ez a' szerentsétlenség történt, tetétől talpig azonnal le-rántatott.

25. *Ötödik Károlynak magának tartott
Temetéséről.*

Ezen Tsászárnak az elmebéli ereje már akkor a' közvény fájdalmi által felettébb megfogyott, midőn arra tökélette-el magát, hogy a Tsászári Koronát le-teszi. Midőn tehát Spanyol országba meg-jött, hogy ott tsendeségben töltesse további életét, az ország' szélén fekvő Jeronim Szerzetbéli Sz. Justi Kalastromot választotta arra, mellynek szép környéke már fok esztendők előtt igen meg-tetfzett néki. Egynehány hónappal maga előtt egy építő Mestert küldött oda, hogy egynehány próbát az ő számára felkészítene, de egyszersmind olly együgyü készülettel, hogy alig elégedhetnék-meg velek egy közép értékű ember. Ezen lakás épen a' Templom mellett rendeltetett, 's bírtt egy kis kerttel, mellybe az egyik szobából lehet lépni, 's mellyet Károly maga kezeivel akart művelni. Így minden nagyságtól 's fénytől bútsút vévén, kívánta az életének utolsó napjait ezen híres ember bé-fejezni. Az ő mulatsági itten a' kertművelésen kívül mindenféle kézi-mesterség' üzésében állottak, 's tsak ritkán nyargalt-ki egy kis paripán, mellyet egyedül magának meg-tartott. Az időnek leg-nagyobb részét a' Vallás' gyakorlásira fordítá, minden reggeli 's estvéli karba

meg-

meg-jelentt, 's a' szent Ágoston' és Bernát' munkái annyira meg-tetszetek néki, hogy rólok gyakorta a' Gyóntatójával 's a' Klastrom' Perjelével beszéllgetett. Így Károly egy egész esztendő't el-töltött, 's az Ő maga meg-tagadása olly nagy vala, hogy minden idegen azt tartotta volna, hogy Ő az egész életét a' Klastromban töltötte. Mintegy hat hónappal halála előtt a' köszvény Őtet igen elő-vette, az el-gyengültt teste az el-me' erejét-is egészen meg-gyengíté, 's ez időtől fogva a' helyes észnek a' nyoma-is rajta alig találkozott, mellyel kevés esztendők előtt magát olly annyira meg-külömböztette. Egy rabhoz illő 's rettenetes babona a' lelkét egészen le-nyomá, úgy hogy semmi örömet többé nem érzett, az Ő egyetlen egy igyekezete vala, miként teheffen valóságos Barátot, 's mást nem-is szenvedhetett maga körül a' Barátokon kívül; Ő igen ájtatosan a' Templomban énekle vélek, 's hogy a' bűneinek bocsánatját meg-nyerhesse, a' testét alattomban úgy ostorozta, hogy halála után a' *Disciplinája* egészen véresnek találtatott. A' Károly ezen testének sanyargatásával meg-nem elégedett, hanem még más rend kívül való dolgokat kívántt véghez vinni. Egy gondolatja, mellyet el-is követett, valóban egyetlen egy vala az Ő nemében: Ő, tudniillik, el-tökéllé magában,

ban, hogy maga magának még halála előtt temetést akar tartani. E' végre a' Klastrom' Kápolnájában egy koporsó állíttatott-fel. Az ő inasi, kik közül mintegy 12 meg-tartott, párosan nagy égő fáklyák-al oda járúlnak, 's ő maga halotti öltözetben követé őket. Ő a' Barátok által nagy tzeremóniával a' koporsóba bé-helyheztetett, a' halotti mise el-énekeltetett 's Károly szüntelen imádkozott és sírtt. A' tzeremónia azzal végződött, hogy midőn a' koporsó szokás szerént a' szenteltt vízzel meg-hintetett, az öszve-gyűlttek el-ofzlottak, 's a' Kápolnának az ajtaja bé-záratott. Akkor Károly a' koporsójából ki-hágott, 's a' szobájába vissza-tértt, hol őtet ezen rend kívül való tzeremónia alatt tápláltt szomorú gondolatok olly szörnyen körül vették, hogy azonnal a' hideg ki-lelte, melly a' közsvénytől még hátra hagyott kevés erejétől-is őtet egészen meg-fofztotta, 's halálát egyszersmind szerezte, melly Sz. Mihály havának 21-dikén 1558-dikban következett.

26. *Velfzer Füleppináról.*

Midőn 1547-dikben a' Római 's Magyar Király Első Ferdinánd, V. Károlynak testvére, Augsburgba a' Birodalom' Gyülésére érkezett, tehát a' fiát a' Ferdinánd Hertzeget magával oda el-hozta. Ezen Hertzeg akkor 19 esztendős va-

la, 's egy bizonyos Augsburgi Kisasszonyt felet-
 tébb meg-szerete. Ez a' szép személy Velfzer
 Füleppinának, *Philippine Welferin*n, neveztetett,
 egy Augsburgi leg-első Házból származott, 's az
 ő testi szépsége egy jó nevelés által, mellyet az
 Anyának leg-inkább köszönhetett, még sokkal
 nagyobbra emeltetett. Hol találkozott légyen
 Ferdinánd ezen szép személlyel először öszve,
 az nem említettik, de hogy eleinten a' rend sze-
 rént való Házaságról nem gondolkodott, azt
 könnyen el-lehet hinnünk; mindazonáltal a' Füle-
 leppinának tiszta erköltse, 's az okos Anyának
 figyelme a' Ferdinándnak minden igyekezeteit
 meg-ronták, mi által a' hozzá való hajlandósága
 még inkább nagyobbodott. A' Hertzeg a' leg-
 szebb vitézi öltözetben mindennap lovaglott az
 ő Szépének *Heumarkon* lévő háza előtt, 's min-
 dent el-követett, hogy őtet meg-nyerhesse, 's ma-
 gába visszont szerethesse. Midön végre a' Füle-
 leppinának tiszta 's jó erköltsérol tellyességgel
 meg-győzöttetett, el-végzé magában, hogy Hit-
 vesének veszi, mellyre mind a' Leány, mind a'
 Szüléi rá állottak. Az el-jegyzés az Attyának 's
 Attya' testvérének Károly Tsáfzárnak hírek nél-
 kül történtt alattomban ugyan, de kevés idő
 múlva ki-tudódott még-is, minden felől nagy
 lármát szerzett, 's a' Hertzeg az Attya' haragját

annyiból meg-is érzé, mert sok ideig előtte nem mertt meg-jelenni. De a' ki az alatt a' fiatal Hertzegnét esmérte, az az Ő jó erkölcsének, ékes maga-vifelésének, 's az Ő szépségének tellyességgel meg-hódolt, míg végre a' Hertzegné a' Tsászárr' szívét-is meg-nyerte. Nyóltz esztendeig a' Tsászárr' engedtetlen vala, 's talán tovább-is a' lett volna, ha Füleppina egy ártatlan fortéllyal a' Tsászárt meg-nem engedtetlen volna. A' Hertzegné kénytelen vala magát általöltözni, hogy a' Tsászárnál audientziát kaphasson, 's egy írott Efedezését bé-nyújthassa, melly által a' férjének, gyermekeinek, 's magának egyszerűs mind a' Tsászártól kegyelmet 's botsánatot kértt. A' módja, mellyel ezt Füleppina véghez vitte, olly kellemetes vala, hogy a' Tsászár nem állhatott ellent; Ő a' Hertzegnét Menyének fogadta, a' Hertzegnek meg-botsátott, 's a' gyermekeit valóságos 's törvényes fiainak nevezé. — Azonban még-is tsak Burgávi Márkgrófoknak neveztettek, 's nem Ostriai Fő-Hertzegeknek. Károly az öregbik Hertzeg az Attyát követte a' Burgávi Márkgrófságban, a' héján hogy egy örökös hátra hagyott volna maga után, András pedig, ki Papi rendbe lépett, Kardinál lett. Ferdinand a' Hitvesével 30 esztendőöt bódogúl által élt, 's Ő még a' Sír-írásban-is, mellyet té-

tetett néki, minekutánna 1580-dikban meg-haltt, a' hozzá való soha meg-nem szűntt szerelmét meg-vallotta.

27. Klótzról.

Porosz Vesztfálból, *aus preussisch Westphalen*, való bizonyos Cloats Úr, ki magát eleinten némelly írásiban nevezte: *ancien élève de l'académie militaire de Berlin*, minthogy egy Berlini katonai Oskolában neveltetett-fel, hol mindazáltal már jó elein fok tsintalanságot, a' mint mondják, el-követett; ezen Klótz Ur Juniusnak 19-dik napján 1790-dikben a' Frantz Nemzeti Gyűlésnek leg-több tagjait, kik a' véghez vivendő dologról semmit se tudtak, egy nem kis tsudálkozásba hozta, midőn egyfzersmind egy tsoport Angolyokkal, Olaszokkal, Spanyolokkal, Oroszokkal, Lengyelekkel, Magyarokkal, Tschekkel, Poroszokkal, Törökökkel, 's Arabokkal, sőt India, Sina, Japán, és Káldeabéliekkel meg-jelentt, 's a' követőit mind az egész Világnak *Représentansait* elő-állítá, ő magát pediglen mint az egész emberi nemnek követét és szószóllóját. Erre egy igen hatalmas Beszédet tartott, mellynek az ékesen-szólló könyvekben még eddig másfa szintúgy nem találkozott, valamint az ő Világ-követségének a' népek' Történetiben. „A'

Trombita, úgy mond többi közt, melly egy nagy népnek fel-támadását meg-jövendölé, az ő hangjával a' világnak mind a' négy szegletét bétöltötte, 's az Öröm-éneke egy 25 milliom emberekből álló karnak a' Nemzeteket fel-serkentette, kik — — — „ Ezen hangon tovább is szólott, 's igen bőséges tömjénezés után, mellyet a' Nemzeti Gyűlésnek tsináltt, a' beszédjét így végzé: Hogy ámbár ezen népek követsége a' pergamenen írott Hit-levelét elő nem mutathattya; de ki-törülhetetlen betűkkel minden embernek szívében bé-vólna metfzve. Erre egymás után Beszédet tartottak egynehány Nemzet-béliek, míg végre a' Nemzeti Gyűlésnek Elöl-ülője az emberi Nem' követjének, *Ambassadeur du genre humain*, igen tisztelő módra meg-felelt. — 'S vallyon kik voltak ezek a' népek *Représentánsai*? — Egynehány külföldi szerentse-hajhászók, *Abenteurer*, vagy a' mint magok magokat nevezik, Világ-polgári, *Weltbürger*, *Cosmopoliten*, többnyire mindazáltal holmi Párisi hivalkodók, kik a' multság' kedvéért magokból bolondokat tettek. Ezen időtől fogva nevezé magát Klótz *Orateur du genre humain*, melly nevet azután egész haláláig visele. Minthogy pedig egy munkájában azt vitatta, hogy a' Keresztyén Hit a' Rabok' Hite, ez okból mint buzgó Jakabos a' maga kereszt

refzt nevét el-hagyta, 's a' helyett ama' régi Szi-tyai *Philosophus*nak *Anacharxis*nak a' nevét vette-fel. Számos Revolutzióbéli Írásokat adott-ki, mellyek mind egy igen meg-perseltt agy-velőre mutatnak. Egyike így kezdődik: *L' Orateur du genre humain aux Legislateurs du genre humain. Salut!* A' Leveleinek végén Párisf nevezzi: *Chef lieu du Globe.* Ő azóltától fogva többször meg-jelentt a' Nemzeti Gyűlésben, 's Beszédet tár-tott, mellyben mindenféle javaslások, intése-ket, 's tudósításokat tett, 's mindétig igen ked-vesen fogadtatott. Ő azon Német Tudósoknak egyike vala, kiket a' Nemzeti Gyűlés a' Frantz Polgároknak Jufsával meg-ajándékozott. Az Ő közfönő beszédében a' Nemzeti Gyűlésnek azt javasolta, hogy a' Porosz Királyt 's a' Brunsvi-ki Hertzeget alattomban meg-ölni decretállyá. — A' Beszédjét pedig így végzé: A' szívem Frantz érzésű, 's a' lelkem nadrág nélkül való. *Gallo-phile de tout tems, mon Ceur est Francois, et mon ame sans culotes.* Ő a' Vallásnak Párisi fel-fordítá-fakor azok közül vala, kik a' Keresztyén Hitet tellyefséggel meg-akarák tiltani 's el-töröl-ni. — Azonban végre még-is porúl jártt. Mert hogy Robszpierben ellenséget kapott, ez azt hiteté el felőle a' Társaival (a' Gyűlés' Tagjaival) hogy Klótz nem más ember vólna, hanem tsak

a' Porofz Királynak Kémje, 's a' Keresztyén Valásra tsak azért agyarkodnék, hogy a' köznép mentől elébb a' Nemzet' Gyülésétől el-idegenedjen, 's Királyt kívánnyon. Így végre a' Jakabofok közül ki-rekesztetett, fogságba tétetett, 's a' Revolutzióbéli Törvény-széktől halálra ítéltetett, mellyet-is a' nyak-metsző Kos által el-ére Mártziusnak 24-dikén 1794-dikben. Mondják, hogy végig meg-tartá különösségét. Mert holott a' többi társaival az említett Fej-választó Kos felé vitetett, nagyon panaszkodott a' Birái ellen, 's egyszersmind appelláltt volna az emberi nemnek Törvény-székéhez.

28. *Telliamedről.*

De Maillet nagy Kairóban való Frantz *Consul* 's tanúltt egy ember, sok tapasztalási után egy tsudálatos vélekedéssel vala a' Világunknak kezdetéről, 's az emberek' eredetéről. Ő mintegy 16 esztendeig lakott Égyiptomban, azután hat esztendeig ugyan azon hivatalt viselte Livornóban, míg végre Frantz Országba visszajött, a' hol a' vélekedését egy könyvbe foglalta, mellyet halála után egy jó barátja ki-adott illy homlok-írással: *Telliamed, ou Entretiens d' un Philosophe Indie avec un Missionnaire Francois sur la diminution de la Mer, la formation de la Terre, l'*

Origine de l' Homme, 's' a' t. Ö ezen könyvben többi közt az állítja, hogy kezdetben az egész Világ, vagy-is Föld egy jó nagy ideig a' Víz alatt vala, 's' a' halak és tengeri tsigák, *Concha*, *Muscheln*, egyedül valának a' Világ' lakosi. Innen volna az, hogy még most-is a' Tengeről messze fok hegyekben, úgymint Magyar Országai Tátra hegyekben, valamint mindenféle tengeri állatoknak tsontjaik, mellyeket a' tudatlanok Óriások' tsontjaiknak tartanak, úgy mindenféle tengeri tsigáknak a' héjjaik találkoznak, mellyek rész szerént immár kövé-is váltak, sőt némelyek egészen a' kősziklák' közepében fekszenek. *)

D 5

De

*) Ezt rész szerént magam-is tapasztaltam, hogy egykor a' Riegelsbruni Duna' partján sétáltam. Riegelsbrun Pofon és Béts közt középett fekszik Ústriában. Mert a' hegyből Dunába 's' patakba le-dúlt földben 's' magában a' hegyben számtalan afele tengeri tsiga-héjakra akadtam, mellyeknek a' nevek deákban *Chamae*, 's' frantzban *Chames*. Közzülök egynehány egészen kövé váltt vólt immár. Ezen tsiga-héjak oda minden bizonyal máskor 's' egyébként nem jöhettek, hanem csak akkor, mid'ön a' tenger az egész földet el-öntötte, az akár a' Sz. Írás 's' Ovidnak Változási szerént a' Viz-özön által megöfött, akár a' Telliamednek vélekedése szerént a' Világunknak kezdetével. Ezen Riegelsbruni Dunának hegyes partjáról a' folyóra 's' szigetek-

De minekutánna ezen irgalmatlan fok víz a' napnak szárító tüztől lassanként ki-gőzölgött, 's a földnek hegyesebb része száraz kezdett lenni, tehát a' halak a' haboktól gyakran hol a' rétekre 's nádasba ki-vették, hol a' hátra-hagyott Tavakban, tótsákban, 's más álló-vizekben hagyattak, míg azok-is végre ki-száradtak. Egy idő múlva a' halaknak az úzásra szolgáló szárnyaik 's a' farkok a' száraztól fel-hasadtt, a' bőrök pihet kapott, 's űk lassanként kezdtek mázskálni. A' tengeri Borjak, Kutyák, Lovak, Tehenek, Díz-

re való ki-látás ki-mondhatatlan gyönyörű. Ez ilyen tsiga-héjaknál 's hal-tsontoknál, mellyek csak nem minden Országban a' hegyekben 's a' föld' gyomrában találkoznak, régiebb portéka a' Világon nintsen, mert azok valamint az Egyiptomi fugárköveket, Pyramides, úgy minden egyéb Monumentumokat számtalan esztendőkkel fellyúl haladják. --- Voltér igen meg-botlott akkor, midőn ezen tengeri tsiga-héjakat, mellyek a' tengertől jól meffze a' Tzénis-hegyn-is (ez egy ifzonyú nagy hegy Szávoj és Piemontközött) találtatnak, a' szárandokoktól el-vefztett tsiga-héjaknak mondja lenni, 's neveti azon Termézet-visgálókat, kik azokat rézf szerént a' Vizözöntől, rézf szerént a' Világ' kezdetétől származtatják. De nekünk tudnunk kell, hogy Voltér valamint nagy Poeta, úgy tsekély Phisicus vala. Mintha bizony veftésnek lehetne aztat tartani, mi számtalan ezerekből áll, 's a' hegyek' gyomrában találkozik.

Difznók, 's egyéb eféle állatok, mellyek már akkor a' tengerben bőven találkozhattak, 's mind a' szárazon, mind vizben élhetnek 's lábokkal bírnak, *amphibia*, lassanként a' szárazon több ideig való lakások által el-változtak volna majmók-ká 's más szörös állatokká. A' majmok idővel vad emberekké, mellyekből végre a' mi eleink származtak volna. Hogy ezen Világunknak 's Eleinknek kezdete igen tsudálatos 's egéfzen más-féle, mint a' millyenről Mózes emlékezik, azt ki-ki éfzre fogja venni, 's a' kettő közűl mellyik hitelesebb azt-is látni. Telliamed a' mostani világ-nak végéről, 's egy másnak kezdetéről szint olly tsudálatosan vélekedett. Hogy tudniillik minek-utánna a' sokféle tenger felettébb egyfzer ki-fzár-rad, tehát leg-ottan a' föld meg-fog gyúladni, 's nappá változni. Ellenben pedig a' Nap, minek-utánna minden matériája el-ég, ismét *Corpus opa-cum* leend, 's föld lefz belőle. Mert, úgy-mond, ő azt tartja, hogy a' mostani Nap-is már egykor föld vala. — Hogy sok régi tengeri part 's ki-kötő hely azon okból meg-fzűntt lenni, mivel a' tenger magát hátra húzta, 's nagy darab földet száraznak hagyott, az tagadhatatlan. Eb-ből Telliamed azt hozza-ki, hogy egy némelly figyelmezés után ahoz illő számolások által a. Századoknak azon számát-is meg-lehetne tudni,

mellyek

mellyek azólta el-múltak, miólta a' föld meg-népefedett, 's még meddig tarthat, míglen ismét meg-változik, 's tűzbe kerül. Az Ő vélekedése fzerént azon testekben, mellyekből áll a' Világ, egy szüntelen való, de igen lassu változás történik. Ezen testek már nem egyszer meg-változtak, 's még számtalanszor meg-fognak változni; a' tündöklő testek az előtt homályosak voltak, 's a' mellyek most homályosak, azok-is majd tündökleni fognak. A' Nap 's a' Tsillagok egykor Plánéták voltak, valamint a' Föld, 's ugyan ismét idővel azok lesznek: 's valami mostanában Plánéta, az egykor Nap vala, 's újra ismét az leszzen. — A' *Tellamednek*, vagy-is inkább *De-Mailletnek*, mert ama' név tsak a' nevének visszafordítása olvasása, ezen Világi szisztémája *Buffon*nak ama' híres Természet-visgálónak (*Phisicusnak*) annyira meg-tetszett, hogy a' könyvében a' földnek *Theoriáját* tsak nem hasonlóképen adja-elő.

29. *A' Basztilyról.*

Ezen Párisi Várnak most immár nyoma se látszik többé. Igazán neveztetetett volna Foglyok' várának, mert már egynehány száz esztendőtől fogva tsak azoknak szolgált. Hogy igen sok ártatlan a' falait nem tsak lakta, hanem élet-is benne el-végezte, arról már mostan senki

nem kételkedik. Ennek az oka vala többnyire a' *Ministerialis Despotismus*, mellyet az Udvar' irigyi Királyi *Despotismus*nak neveztek. Annak véghez vitt munkái közül tsak egyet akarok említeni. — Hogy 1674-dikben XIV. Lajos akkori Frantz Király Párisban a' Jésovíták' Kollégyiomát, melly *Collegium Claromontanum*nak, *College de Clermont*, neveztetett, meg-látogatta, tsak hogy egy Gyász-játékot meg-nézheffen, mellyet a' Jésovíták az Ő Tanítványaik által elő - adtak, tehát a' hízelkedésnek ezen nagy Mesteri a' játékot úgy készítették, hogy a' Királynak az Ő felettébb való nagy ditséreti miatt igen-is megtetzett. Midőn a' Játék' végével a' Páter Rektor a' Királyt ki-felé kísérné, egyik az Udvariak közül igen ditsérte az el-játszott Darabot. Erre mond a' Király: Tsudálkoznod kell-e ezen? ugyan-is ez az én Kollégyiomom. *Faut il s'en étonner, c' est mon College.* A' Jésovíták a' Királynak ezen szavait nem engedték el-veszni, 's leg-ottan más nap egy fekete márványt arany betűkkel készítettének, mellyen ez olvastatott: *Collegium Ludovici Magni*, 's a' régi fenn - trás' helyében, melly így vala: *Collegium Societatis Jesu*, oda helyheztették. Egy 18 esztendőös igen jól tanuló ifjú ezen büszkeségeket el-nem szenvedhette, 's következő deák és frantz verseket

készített, melyeket estve a' Kollégyiom' ajtajára fel-ragasztott:

Abstulit hinc Jesum , posuitque insignia Regis

Impia gens , alium non colit illa Deum.

La Croix fait place aux lys , et Jésus-Christ au Roi : Louis , o race impie ! est le seul Dieu chez toi.

A' Jéfoviták ezt káromkodásnak és Szentségtörésnek nevezték, a' gyermekdéd költő elő-keresztetett, 's Bazsilyba küldetett. Az engesztelhetetlen Társaság az Udvari Gyóntató által, ki egy Jéfovita vala, a' Királynál ki-mivelte, hogy Ő Felsége az ifjat a' Bazsilyban való örökös lakásra kegyelmesen oda ítélte. 1705-dikben már 31 esztendő-t töltött ezen szegény ember ebben a' kegyetlen rabságában. Minden bizonnyal halálát-is ott érte volna, ha szerentséjére, az Ő minden atyafiainak ki-múlások által egy nevezetes *successio* rá nem szállott volna. A' Bazsilynak akkori Gyóntatója *Riquelet* Jéfovita a' Társainak meg-mutatta, hogy ez a' Fogoly az Ő szabadságára méltó volna. Az arany eső, melly Dánænál az erejét inmmár ki-mutatta, a' Bazsily várában-is leg-hatalmasabb vala. A' Jéfoviták, kik a' be-tsukását okozták, most egy nagy érdemet szereztek magoknak a' Fogolynál, ki-is idővel ezen szolgálatot nekik vissza szolgálni el-nem-múlatta. — Azon Fogolynak. ki halála előtt Ba-
szily-

sztilyban az ő rab-szobájában ezen verffel az emlékezetét a' falon hátra hagyta : *Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor!* Valóban az óhajta bétellyesedett.

30. Szárdámról.

Ezen Holland Országi falunak, melly Amsterdámhoz közel esik, az egész világon nintsen mássa, 's hozzá képest a' Német, vagy akármely más Országnak Falui tsak egynehány együtt álló nyomorúlt kalyibák. A' Falu magában igen nagy. A' lakosi tsak Parasztnak neveztetnek ugyan, de mind egyik közülök két, három 's négy malommal-is bír, külömbb-féle fábrikát tart, körül belől kereskedik, jön Amsterdamban a' Börzére, 's 50, 60, sőt 100 ezer forintról mint tsekélységről beszéll. Az ő házaiknál gyönyörű 's gazdag szőnyegetek és képeket, 's a' kertjeikben szép kép-ofzlopokat 's ugró-kútakat szemlélhetni. Ők magok azonban tsak feketés közönséges ruhát 's kopott kalapot viselnek, de az Amsterdamiak magokat előttök igen hajtogattyák. Körös-körül a' Falú körül mintegy három ezer szél és víz-malom találkozik. Ezekben papiros és puska-por készíttetik, deszka fűrészeltetik, réz és vas lapittatik, drót húzattatik, posztó mán-goroltatik, 's több más munka véghez vitetik.

A' mellettek való épületekben olaj fajtoltatik, tzet-hal' zsírjából Trán főzöttetik, 's mindenféle egyéb kézi-mű gyártatik. A' malom' Ura mindennap ki-jön, a' munkát meg-visgálja, 's otthon könyvet tart. A' Falu mellett egy réten egy Ofzlopot láthatni, mellyen egy Bika áldogál. Annak ez a' Története. 1647-dikben mi-nekutánna ezen Bika magát egy fától, mellyhez kötve vala, fel-szabadította volna, tehát a' szárvaival egy igen terhes Asszonyt valamint a' Iap-tát a' levegőbe fel-veté, 's a' testét egy felől egészen fel-hasítá. Az Asszony a' levegőben gyermeket szült, melly-is leg-ottan a' földre le-efett, 's valamint a' férje sietett segítségére, te-hát a' Bikától hasonlóképen által-szúrattott. Az Asszony tsak kevés ideig élhetett, a' gyermek meg-kerefzteltetett, Jakabnak hívattatott, 's éltt egy esztendeig. 'S e'képpen ez az Asszony a' Bika által Anya, Özvegy, 's Halott lett egyfzer'smind. A' Falu mellett való Hajó-építő hely méltó meg-látásra. Ott szüntelen minden-féle kész és el-adni való új hajó találtatik. Ugyan itt tanúltt hajót építeni ama' Nagy Péter Orosz Tsásfár-is, 's itt forgott egy darabig mint kö-zönséges Áts-legény. A' Spanyolok gyakorta ha-jókat vásárolnak itten. Az árrok rend szerént 20, 30, 's 40 ezer forint.

31. A' Derülésről.

Ennek a' neve Németben *Aufklaerung*. Az emberi észnek ezen leg-főbb munkája, mellynek a' nevét most némelly rész szerént ostoba, rész szerént hamis emberek minden igyekezettel nevetségessé 's gyűlölségesse akarják tenni, kik meg-nem gondolják, hogy az emberek a' legjobb, 's leg-hafznosabb dolgokkal-is, úgymint a' Vallással és a' Szerellemmel, ezen szeglet-kövekkel a' *morális* és *phificus* Világnak, gyakorta vissza-élnek, még eddig semmi egyéb közönséges és esmértető tzimmerrel nem bír, ki-vévén a' fel-kező Napnak képével. Ez az ábrázolás léfzen még alkalmasint elég fokáig az Ő leg-alkalmasabb képe a' miatt a' nagy köd miatt, melly szüntelen a' babonaság' posványiból szokott emelkedni, melly azt olly könnyen bé-homályosíthattya. Azonban ha bár még mostan a' Nap tsak fel-kél-is, tehát már a' köd nem árt-hat annyit, 's reménységünk lehet, hogy egyszer akkor egészen el-enyészik. — Ezen ki-világosodásnak, vagy-is inkább józan gondolkodás' terjedésének, mellyet a' Németek *Aufklaerung*nak (Derülésnek) 's a' Deákok *Philosophiának* neveznek, a' mi időnkben az Írók közt egy a' legnagyobb ellenségi közül való amaz érdemén ki-

vül híres Najvideni buta szó-szaporító. *) De vannak ezen Trombitásnak még több tárfai-is, kik, a' mint magunknak képzelhettyük, tsupán a' magok hafznokért beszélnék így, vagy pedig meg-vannak vesztegetve, 's a' leg-emberségesebb embereknek hírét és nevét szaggattyák, sőt egész nemzetségek' karakterét-is meg-motskosítani mérészkednek. Illyen a' többi között a' Bábel 's Ninive mázolásoknak Szerzője-is. **) Ezeknek való, vagy-is inkább ezektől Őriző ama' szép kis könyvetske, mellyet *Sonnensfels* Úr nem régen kiadott következő fenn-írás alatt: *Betrachtungen eines österreichischen Staatsbürgers an seinen Freund. Veranlasset durch das Schreiben des Hrn. v. M. an Hrn. Abbe Sabatier über die französische Republik. Non defensoribus istis. Virg. Wien 1793.* Ez a' Tudós ember ebben az írásban ellent-állhatatlanul meg-

mu-

*) Nem hiszem, hogy egy Újság annyi hazugságokkal ditsekedhesék tsak nem minden Levelében, mint ezen. Hóltaknak egymással való Beszéllgetési. Az ő tréfái tsak azoknak tetszhetnek, kik a' paraszt tréfákban gyönyörködnek.

**) A' Rágalmazóink közt méltán meg-érdemli az első helyt *Zillmer* az ő nagy hazugsági miatt azután az említett *Ninive'*, 's *Bábel'* szerzője, 's az érdeme szerént meg-jutalmaztatott *Grossinger*.

mutattya, hogy a' *Sabatier* Pap Ur, 's több más egyházi 's világi tárfai hamisan fogják a' Tudományokra, 's azok által a' Derülésre, *Aufklärungra*, a' Frantz Országgi Revolúziót.

32. A' Német Nyelvről.

A' Német Nyelvnek hasznáról soha senki se kételkedett nálunk, valaki a' lábainál tovább tekintett, de hogy miatta a' magunkét meg-veszük, avagy egészen el-hagygyuk, azt egy igaz Hazafi sem emészthette-meg színtúgy, valamint hogy egy okos Német se kívánta tőlünk. A' Német Nyelvnek haszna sokféle. A' mi leg-közlebb való szomszédink, kikkel mindenféle kereskedésünk 's társalkodásunk vagyon, a' Németek. A' fővebb Városink tele vannak velek, minthogy a' Nemzetünk a' kereskedésen 's a' kézi-mesterségeken nem igen kap. Azon kívül ezzel a' nyelvvel Európának a' leg-nagyobb részét az ember meg-járhattya, 's abban igen sok derek könyvek nyomtatva találkoznak. Ha a' külföldiekkel akarunk társalkodni, a' mi-is egy tsinos Nemzethez igen illendő, tehát a' Frantz mellett a' Német Nyelvre főképen vagyon szükségünk. A' külföldiek a' Deákot ha értik-is, tehát még-is beszélni nem szeretnek rajta, mert az igen nehezen esik nekik, minthogy leg-kis-

febb gyakorlások sintsen. A' Tudományok ő nálunk nem deák nyelven mint mi nálunk, hanem jobbára az ő tulajdon nyelveken taníttatnak. — Ők nem győznek tsudálkozni rajtunk, hogy mi még az idegen nyelveket-is tsak a' Deák nyelv által tanúlljuk, 's ez annyiban igaz-is, mert tsak nem minden Német és Frantz nyelvre tanító Könyveink deákúl vannak készítve. De nékik meg-kellene gondolni, hogy a' mi Országunk egy olyan Ország, a' millyen egy sints egész Európában. Mert egy Ország sints talán az egész Világon, mellyet olly fokféle nyelvű nemzetség lakna, mint a' mienket, 's ugyan ezt tartom legnagyobb okának lenni, mért tétetett nálunk a' Deák nyelv a' magyar nyelvnek eleibe, 's annyi ideig uralkodott. Mivel mindazáltal még eddig egy Nemzet sem vala, melly az Anyanyelvének meg-vetése mellett a' Tudományokban láthatóképen mehetett volna elő, tehát nekünk-is a' köztünk lakó Horvát, Szász, Tót, Oláh, Rátz és Orosz szomszédink meg-botsátanak, ha Anyanyelvünket fogjuk mivelni, 's a' dolgainkat azon akarjuk folytatni. Mindazonáltal az Anyánk' nyelvének meg-betsülése mellett a' Német nyelvet meg-ne vésük, sőt, a' mennyire kitélik tőlünk, tanúlljuk-is, mert annak a' nyelvünk' mivelésében felettébb nagy hasznát vehettyük.

33. *A' Német Ruháról.*

Azon öltözet, mellyet mi Németnek nevezünk, nem annyira Német mint Frantz, és sokkal jobban nevezethetnék közönséges Európai öltözetnek. Mert ezen ruhát szintúgy viseli a' Frantz, Angoly, Olafz, Spanyol, Portugal, 's több Európai Nemzet valamint Német, 's azokat Németeknek nem lehet mondani. Az Orosz és Lengyel főbb Nemesség- is abba öltözik, 's az által nem lett Németté. Ezen említett Nemzetek közül azt eggyik se nevezi Német ruhának. Én ugyan soha pirulás nélkül némelly felettébb buzgó Íróinknak a' Német ruha ellen való ki-tsapásikat nem olvashattam. Lám a' Német Írók közül a' Nemzeti ruhánk ellen még eddig tudtomra egy sem keltt-ki, ki-vévén a' nyomorútt *Hoffmann*t az *Ö Ninive* nevű ostoba könyvében. A' Magyarat nem a' ruha teszi, sem bajusz vagy üstök, hanem a' nyelv, 's az igaz hazafi szív. A' bajusz a' Magyaroknak épen nem tulajdona, mert azt a' Tót, Rátz, Oláh, Lengyel, Görög és Török szintúgy viseli. Az Eleink valamint bajuszt, szintúgy szakállat-is viseltek, mi okból tehát a' bajusz' kívánói szakállt-is nem kívánnak? Én ugyan, ha szabad az igazat meg-vallanom, sok Német ruhás Magyarban

jobb hazafi szívet találtam, mint számos bajúszos Magyarban. Főképen a' Hazánkon kívül vagy is Külföldön a' Német ruhához kéntelenek vagyunk, ha tsak minden Kalmárnak, Mester-embernek, 's Vendég-fogadósnak duplán fizetni nem akarunk, mert ezek igen jól tudják, hogy mi pénz nélkül soha nem szoktunk hozzájuk jönni. Azonkívül tsak nem minden Tsalóka utánnunk ólálkodik, 's minket tzélba vész. A' Magyar ruhának némelly darabját, úgymint a' nadrágot, az Ő melege 's könnyen és hamar fel-ólthető volta miatt fok Német szereti, de nem a' felső ruhát. A' való, hogy a' mi nadrágunk a' lovagláshoz-is alkalmatofabb a' Németnél, melly okból a' Burgus' Német Lovasi-is mind azt viselik. A' felső ruhánk leg-inkább azért nem tetszik a' Németeknek, hogy a' Szűts és Gomb-kötő munka azt igen drágíttya szűkségtelenül. Egy szóval, a' ruha' kedvéért valakit gyűlölni szint olly ostobaság, valamint a' Vallás vagy Nemzet miatt. Ugyan-is a' ki ezt tselekszti, az a' Teremtőnek rövidséget teszzen, ki ezt vagy azt az embert, e' vagy ama' nemzetben engedte születni.

34. *A' Szomszéd-gyűlölésről.*

Ez nem tsak az eggyes (különös vagy-is is privátus) embereknél, hanem az egész Nem-

zetségeknél-is szintúgy találkozik, de többnyire még-is csak a' Nép-allyánál uralkodik, mert a' ki-tsinosultabbak az idegeneket mindenütt megbetsülik. Mivel azonban a' nép allya a' Nemzet' leg-nagyobb részét teszi, ahoképeft így gyűlöli a' ki-nem tsinosultt Ángoly a' Frantzot, Frantz ismét az Ángolyt 's Németet, Német a' Frantzot, hogy a' többit ne említsem. Ollykor mindazáltal a' tanulttabbak közül-is találkoznak, kik ezen alaton vétekkal, melly csak a' Nép - seprejéhez illik, béllyegefek. *Bonhours* Frantz Jésovítát említettem immár, ki azt a' kérdést fel-merte tenni, ha a' Németnek ezze lehet-é? Egy más frantz író, midőn a' Száfsz Marfalt magasztalná, ki a' Frantz Hadi Vezérséget olly szerentséfen viselé, monda: *le brave Comte de Saxe se lave si bien par sa valeur de la houte d' etre né Allemand.* az-az: A' Száfsz Gróf valóban ki-mosta magát azon szégyenből, hogy úgy született mint Német! — A' Haza-szeretőség, *Patriotismus*, mindenkor ugyan ditséretes léfzen (ámátor most egynehány nyomorúlt író ezt szintúgy mint a' *Philosophiát* igyekezett le-gyalázni) az mindazáltal a' Szomszédgyűlölés nélkül-is el lehet. Főképen a' tanultt 's forgott emberek jobbára mind Világ-polgári (*Cosmopoliták*) valamint ezt Ovid immár *in Fastis* meg-jegyzette:

*Omne solum forti patria est, ut piscibus equor,
Ut volucris vacuo quidquid in orbe patet.*

De Ovid-is a' fekete tenger' partján nyughatalankodott Hazája után, ha az Alagyáiban nem hazudott, 's a' Hazája-fiait a' Rómaiakat sokkal többre betsülte, mint a' Gyétákat. *) Egy szóval, én úgy vélem, hogy a' ki főképen a' Hazájában lakik, 's annak kenyerét eszi, az mindenek felett köteles azt, a' mint lehet, megbetsülni 's boldogítani. Azonban a' Hazaszeretőséghez a' szomszéd Nemzetnek gyűlölése nem kívántatik.

35. A' Szemfényvesztésről.

A' régi Magyarok azon Mester-embereket, kik szapora bánás, mindenféle hamiskodás, 's el-rejtett fogás által sok-féle tsuda 's természet ellen tetfő dolgokat véghez visznek, 's kiknek Németben a' Nevek *Taschenspieler*, Szemfényvesztőknek nevezték, minthogy többnyire Ördöngösöknek tartották őket. Hogy ők az okos emberek

*) A' Gyéták vagy-is Dákufok az Oláhoknak Eleik lehetnek. Hogy a' Gyéták Tótféle nyelven beszélltek, és nem Deák nyelven, az meg-tetfzik Ovidnak ezen Verseiből:

Unus in hoc populo non est, qui forte latine
Quælibet e medio reddere verba queat.
Ille ego Romanus Vates (ignoscite Musæ)
Sarmatico cogor plurima more loqui.

nek az Ő szeme' fényét nem vesztetik , ámbár némelly dolgaikat ezével utól nem érheti , a' való , de hogy ezt a' gyáváknál *per Metaphoram* valóban véghez víszik , a' tapasztalásból tudjuk. — Bétsben egy időtől fogva három ilyen ember vala nevezetes , úgymint *Philadelphia* , *Jonas* , és *Philidor*. Az első még M. Terésia alatt ott jelentt-meg , 's tsak az Udvarnál 's fő Uraságoknál mutatta mesterségét. Ő a' halottakat szintügy állítá elő mint *Philidor*. Mondják , hogy midőn az említett Tsászárnének tettzésére némelly régi Királyokat , úgymint Salamont , Dávidot , 's egyebeket elő-állított , a' Tsászárné el-ájúltt volna. Én magam-is láttam *Philidornál* , hogy egy öreg Dáma , midőn ezt a' néhai Tsászárnét látta előadni , leg-ottan el-ájúltt , mi a' gyenge 's affzonyi szívekre nézve épen nem tsuda. Én a' *Philadelphiát* nem láttam , de fokaktól , kik mesterségét látták , igen ditsérni hallottam. *Jónást* , ki hasonlóképen egy Zsidó vala , láttam vagy kétfzer a' mesterségét elő-adni. De az Ő mestersége' mutatása többnyire tsak kártyákkal , poharakkal , gyűrökkel 's aranyokkal történtt , a' halottak' elő-állításával nem láttam foglalatoskodni. *Philidort* vagy ötfzör szemléltem , 's mondhatom , hogy noha Velentzében 's Londonban nagy ilyen Mestereket láttam , de ez egy né-

melly dolgokban Őket fellyül múlta. El-halgtatván sok szép mesterséges darabjait, tsupán a' Halottak' elő-állításáról akarok szólni. Én látam nála M. Terésiát, II. Józsefet, Erzsébet Fő-Hertzeg Affzonyt, Laudont, Etelét, Rákótzit, (kiket el-gondolhatni, hogy tsupán a' Magyarok miatt állított-elő) 's több másokat. Nékem a' többi között a' *Schröpfer* manérjában tüzes embernek, vagy-is inkább tüzes főnek elő-adása leg-jobban tetfzett. A' Bofzorkányok' tántzát-is nem rosszúl mutatta, melly-is ámbátor eleinten csak mintegy négy személyből állott, leg-ottan számtalanokra szaporodott. *Philidor*, a' mint értettem, egy Keresztyén 's Augsburgi fi. Ő az ő mesterségében valóban forgott, de minthogy egy fiatal szép ember, a' mesterségéhez nem igen illik. Mindazonáltal a' mennyiben ebben veszt, annyiban a' fő rendű Dámáknál nyér vele, mert ezek közül már nem egy mutatta vele magának tulajdon házánál a' mesterségét. Ugyan-is ezen fekete Mesterséghez leg-jobban látszik illeni egy torzonborz komor ember, kinek immár a' képe el-hitet minket, hogy az Urának az ördöggel való társalkodása nem tegnapi. — Ez ilyen *opticus* elő-adásokat már régen sokan gyakorlották, főképen olly hamis emberek, kik a' gyávákkal magokat jól akarták meg-fizettetni. Ők többnyi-

re Ördögösöknek, *Zauberer*, adták-ki magokat, vagy leg-alább rend kívül való 's mély tudományú embereknek akartak tartatni. Illyenek valának többi között hajdan *Apollonius*, *Tyaneus*, *Doctor Faust*, *Theophrastus Paracelsus*, *Cornelius Agrippa*, 's eleinte úgy tetfzik *Albertus Magnus*-is, minek-előtte Püspökké lett, mi időnkben pedig *Schröpfer* és *Cagliostro*. Ez illyen emberek a' jó fizetésért kéfzek leg-ottan a' Szeretönket vagy jó Barátunkat elő-állítani, ha öt száz mért-földdel-is távól vagyon, vagy pedig több esztendőktől immár a' föld' gyomrában lakik, és ugyan, a' mint ők mondják, olly állapotban, a' mint azon szempillantásban találkozik. Ezt hogy véghez vihefsék, először vagy a' portréját ki-kéri magoknak, vagy pedig ki-tudakozzák, mint nézett-ki, 's hol légyen. Ugyan ezen mesterség által alkalmasint a' leg-régibb időkben történtek ama' Halottak' elő-állítási 's lelkek' megjelenéfi, mellyeket a' régi Románok 's Legendák említnek. *Zoroaster*-is alkalmasint egy illy ember vala, kit a' Bübájos mesterség' fel-találójának sokan tartanak, sőt sok mások-is, kik az embereknél nagy tekintetet szereztek magoknak, minthogy az akkori tudatlan emberek mindent, a' mit leg-ottan meg-nem foghattak, vagy Isten által szerzett tudának nézték, vagy pedig ördög' munká-

kájának. Illyen volt ama *Simon* Mester-is, kit Ördögösnek, *Magus*nak, neveznek. Ezen személyvesztő a' *Klaudius Tsászárt* olly tsudálkozásba hozta, hogy ez önéki egy Képoszlopot emeltetett, 's a' fenn-trásban Őtet Istennek nevezte. De *Simon* ezzel meg-nem elégedett, hanem hogy a' Tsászárnál még nagyobb tekintetbe jöjjön, a' levegőben akart repdesni, azonban a' repülése színt olly rosszúl esett-ki, valamint a' szegény *Ikarus*nak 's *Pilatre Rozier*nek. Ezen dologban a' *Blanchard* mind eddig egyetlen egy.

36. Az Allatokról.

Többnyire a' barmot 's más házi és erdei állatokat csak gépely szabásúaknak tekintjük, mellyek femmi gondolatokkal, okoskodással, 's ítélet-tétellel nem lehetnek. De hogy ez fokkal külömben légyen, azt a' kutyáinkból, lovainkból, 's ökreinkből-is könnyen ki-vehettyük. — Hogy az Ő elmebéi tehetségek fokkal alább-való és gorombább a' mienknél, 's koránt sem tehet-fel a' mienkkel, azt ki-ki tudja, de tellyeséggel attól Őket meg-fosztani, 's gépely vagy óra forma eszközöknek állítani csak ollyan ember szokta, a' ki keveset figyelmezett reájok. Főképpen a' kutyában 's majomban fok olly dolgokat vehetni észre, mellyek többre mutatnak, mint

mint gépely vagy óra munkára, *Maschinenwerk*, *Uhrwerk*, ha mindazáltal tsupán a' testnek belső Organizációjára akarunk tekinteni, ezt az emberben-is gépely szabásúnak talállyuk, 's *la Mettrie*vel az embert-is el-nevezhettyük talán nem oktalanul *l'Homme Plante*, *l'Homme Machine*, mert az ember-is szintúgy születik, él, és hal, noha Vallásunk szerént fokkal más végre, mint akár-melly fű vagy paréj, 's tsak gépely módjára veheti hasznát a' tagjainak. *Blainville* az útazásiban a' Majmokról azt írja, hogy azok a' jó Reménységnek hegy-fokán ama' nagy gyümölsős kertbe, melly a' Nap-keletről jövő tenger-járóknak kedvéért minden-féle válogatott gyümölsős fákkal tele ültetett, gyakorta éjjel, midőn a' gyümöls meg-érik, seregenként jönnek. Főképen midőn a' dinnyék meg-érnek, mellyeket felettebb szeretnek. Némelleyek a' kerítésen, melly egy jó magos fal, bé-hágnak, mások a' falon maradnak, 's mások ismét kint a' falnál meg-állnak. Az első a' dinnyékből esznek, 's kézzel kézre azokat egymásnak nyújtogattyák a' falra, a' falon állók pedig a' kint állóknak. Mihelyest ezek annyival bírnak, hogy többet immár elnem bírhatnak, leg-ottan bizonyos füttyölés forma tzintzorgást tesznek, mellyet a' falon őrt állók azonnal utánnok teszik, 's azzal jelt adnak,

hogy

hogy azok, kik a' kertben vannak, fieffenek onnan. Ezt midőn hóldvilág szolgál, magok a' Holland tizt-vifelők az idegeneknek meg-szokták mutatni, egy kerti mulató-házba be-vonván magokat, 's végre puska-sütéssel a' majmokat el-kergetvén. De ez még femmi. Ő azt beszéli, hogy ott igen sok-féle Majmok találkoznak, 's többi között ollyanok-is, mellyek tsak nem olly nagyok, mint az emberek. Ezek között a' Hímek az Affzonyok után igen vólnának, valamint szinte a' Nőstények a' férjfiak után. Az oda való Kafferek, vagy a' mint a' Hollandoktól neveztetnek, Hottentottok, felettébb tsúnya, tiztátalan, 's osto-ba emberek, kik alig esmérnek Istent, és femmi lelki-ismérettel nem bírnak, mert femmi Vallásra belső meg-győződéssel nem bírattathatnak. Férjfiak 's Affzonyok ezen barom szabású nemzetségből, kik a' jó falatokat szeretik, ezen Majmoknak az öleléseket keressik, 's ha valamely Férjfi vagy Affzony tsak egyszer egy illy Majommal szerelmeskedett, tehát bizonyos lehet, hogy szüntelen a' leg-szebb gyümöltstsel, melly ott terem, bőven fogna bírni. Az Ő szeretőik, kik a' jó gyümöltstöt igen jól tudják ki-választani, tsak egyszer lássák, mi esik jó ízűen az Ő kedveseknek, azután a' leg-szebb darabokat hozzák néki belőle. Ezen Majmokról *Blainville* még többet

befzéli, mi mindazáltal, mivel az ártatlanokat meg-botránkozthatná, nem ide való.

37. Az Augsburgi Boszorkányról.

Augsburgban a' *Barfüßertbor* kapu felett egy négy szegletü torony találkozik, melly mindenfelől a' Kép-író által a' nedves mészre, *al fresco*, bé-van festve. Egy felől szemlélhetni rajta egy félig meztelen vén Asszonyt ló-háton, mellette Etelet a' Kúnok' Királyát, 's ennek háta megett a' táborát a' *Lech* vize' partján. Ezen festett kép mellett illy írás vagyon: *Attilam anno 454. fanatica mulier in Lici transitu consternat ter horride conclamans retro Attila.* A' mesét az Augsburgi Írók így adják elő, hogy tudniillik midőn Etele, a' Kúnok' Királyok, ötödik Száznak közepe táján az egész Augsburgi környéket igen kegyetlenül puszttította, 's a' Várost annyiba hozta, hogy az már a' fel-adásáról gondolkozott, tehát hirtelen a' Városból egy vén Boszorkány meg-jelentt, ki minden fék és zabola nélkül egy igen déltzeg lovon a' *Lech* vize partjára nyargaltt. Etele szinte készültt a' folyón által kelni, midőn véletlen ezen Boszorkányt maga előtt meg-látta. Az ördögös vén Asszony háromszor egy menydörgő szózáttal őtet így szólította volna meg: Etele, Vissza! Vissza! Vissza! Ezen szavak, mellyeket

ket egy vén Affzony olly rettenetes módra ki-
mondott, ki borzafan, övig meztelenen, sová-
nyúl, 's kormofan és rútúl nézett-ki mint az ör-
dög, Etelét annyira meg-rettentették volna, hogy
azonnal a' Jósolóit öszve-hitta, hogy vélekedé-
seiket vehesse. Ezek minekutánna a' jelenést jól
meg-fontolták volna, azt válaszolák, hogy ez
nem egyéb lenne, hanem egy menyeyi Intés, 's
ő az ostromnál meg-ölettetnék, ha szándékától
el-nem állna. Ő tehát a' Város alól el-száltt vol-
na, 's az Augsburgnál gyűjtött haragját más vá-
rosokon ki-töltötte volna, mellyeket egészen el-
pufztított, minekelötte Frantz országba be-ütött;
hol osztán, a' mint tudva vagyon, Salonnál,
Chalons, in Campis Catalaunicis, a' Rómaiakkal,
Frantzokkal, 's nap-nyúgoti Németekkel (*Visi-
gothusokkal*) meg-ütközött, kiket *Eccius* Római
Hadi-vezér, 's *Meroveus* 's *Theodericus* Királyok
vezettek ellene, melly utolsó a' hartzban el-is
esett. *) Még-is mindazáltal a' szegény Augsбург

ezen

*) Ezen ütközet felől a' külföldi Írók többnyire
úgy írnak, hogy abban Etele egészen meg-győ-
zettetett, a' mi Íróink pedig tsak azt említik,
hogy mind a' két felől igen sok ezer veszett-el,
's a' verekedést tsak az éj választotta-el, a' mi-
dön mind a' két rész a' maga táborába vissza száll-
lott. Hogy Etelenek a' hadi serege nem lett egé-
szen oda, az onnan-is ki-tetszik, mert pufztító-
képen jártt azután-is haza-felé.

ezen tsudálatos meg-mentésének nem fokáig örültt. Mert vagy Etele a' boszorkányoktól nem féltt többé, vagy a' Saloni ütközet miatt meg-akarta magát boszszúlani, ugyan-is Ő vissza-jövelt a' Vároft ismét meg-szállotta, azt ostrom által meg-vette, 's végre úgy el-pufztította, hogy Augsburg igen fokáig emlékezett róla. Ezen új ostromlásnál a' Boszorkány többé elő-nem jött.

38. A' régi Familiákról.

En fel-mernék fogadni, hogy a' leg-olvasottabb Olvasóim sem tudják, hogy még olly emberek találkoznak, kik Scipiótól, Hannibalnak ama meg-győzőjétől 's Kártágónak le-törlőjétől származnak. 'S még-is bizonyos dolog, ha bár melly nevetséges-is, hogy a' Velentzei Nemes Familia Cornaro ezt magáról vitatja. Ezen Atyafiság és származás igen hasonló ahhoz, mellyel nálunk egy Familia magát akarja meg-külömböztetni. Mert ez nem egyébtől akar származni, hanem önnön magától Etelétől, a' Kúnoknak hatalmas Királyától, 's Istennek ama' rettenetes ostorától. Illy nevetséges származást Bonfin-is tulajdonított a' Hunyadi Mátyás Királyunk' Familiájának, midőn azt ama Római Corvinusoktól *) hozza-le. De hogy

ezt

*) Tsudálatom némelley Magyar nyelven írótat, hogy midőn ezen Királyról szóllanak, őtet nem Hu-

ezt színtűgy tsak hízeldédés szerzette, azt ki-kítudja, mert erre tsupán a' Hunyadi Háznak tsí-mere adott okot. Ez illyen régi Nemefééggel 's Familiával kérkedőknek valók Juvenálishnak ama Verféi:

*Majorum primus quisquis fuit ille tuorum,
Aut pastor fuit, aut illud, quod dicere nolo.*

39. A' szólló Tzimeréről.

Eféle Tzimerék nálunk-is divatban vannak 's többi között tudtomra Nádasdi, Foglár 's több egynchány Familia bír illyekkel, mert az első nádak között egy Réztét, másik pedig egy Foglyot vífel a' tzimerében. De a' leg-tsudálatosabb eféle Tzimerben minden bizonyal a' lehet, mellyet Bergamóban lakó *Coglione* Ház vífel, mellyis három férjfi golyóbíft mutat, mellyeknek az Olasz nevek színt az, valamint a' Familiáké. Az a' híre, hogy ezen Familiából való Férjfiak mind három eféle golyóbíffal bírnának. Ezen Tzimert láthatni Velentzében-is a' Szent Domonkos Szerzetnek Klastroma előtt való piatzon ama' híres *Coglione* Bertalan Velentzés Hádi-Vezérnek rézből való Kép-öszlopa alatt. — Minthogy a' szóló

16

nyadi Mátyásnak, hanem hol *Corvinus*, hol Hollósi Mátyásnak nevezik.

ló Tzimerokról szólunk, tehát még egy valóságos történetet el-nem halgathatok. Midőn Nápolyban az úgy neveztetett Uj-kastély fel-építetett, melly egy felől a' tengert éri, tehát a' 4 bástyái közül egyiket egy különös Adó fel-állította, melly még tsúfósabb, mint Vespasián Tsáfszárnak a' húgyra vetett Adaja. A' Történet, a' mint azt a' Nápolyi Írók említik, nevetséges. Ezek azt mondják, hogy midőn V. Károly Tsáfszár ezen bástyákat akarta építeni, a' Nápolyi Öröm-leányok négy leg-szebbiket magok között hozzá küldöttek, hogy a' Vitze-Király ellen panaszkodnának, ki Őket mindenféle Adóval annyira fanyargatná, hogy azt semmiképen tovább el-nem bírhatnák. Egyszersmind minnyájok nevében magokat ajánlanák, hogy ha Ő Felsége Őket ezen tehertől fel-szabadítaná, a' Kastélynak a' négy bástyái közül az egyiket magok költségén akarnák fel-építeni. A' Tsáfszár, értvén kéréseket, azt leg-ottan helyben hagyá, de Ők még egy új kegyelmet kívántak, melly felettébb nevetséges vala. Ugyan-is a' Tsáfszárt arra kérték, hogy a' mesterségeknék tzimerét-is ezen bástyára reá tehessék. Midőn a' Tsáfszár kérdezte volna, vallyon miféle Tzimer lehetne az? tehát nagy szemérmesen válaszoltak néki, hogy egy szólló Tzimer, *redendes Wappen*, egy Tzimer,

melly a' mesterségeket elő adná. Ámbátor ez a' kérések igen rend kívül való, sőt illetlen-is vala, a' Tsáfzár még-is, jó kedvében lévén, tréfának vette 's meg-engedte. Ehezképeft a' bátya valóban ezen víg Leányoknak költségén fel-építtetett, 's mind egyyik köre előlről a' ten-ger felé a' szálló Tzimerek bé-váगतott, a' mi még most-is fok kövön meg-látszik.

40. A' viafz Figúrákról.

Nem régen Bétsben egy *Leborgue* nevü Pá-risból való Frantz vala, ki mintegy 90 viafzból készített híres *) embereket mutogatott, kik, a' mint Ő mondja vala, rész szerént természet sze-rént, rész szerént pedig a' Párisi Akadémiának eredeti képei szerént le-tsináltattak. Ezen Figú-rák' Kabinetje, melly négy nagy szobában ki-vólt állítva, szüntelen emberekkal tele vala, 's ma-gam-is azt kétszer meg-látogattam. Az osztott tzedulái a' viafz Figúrákat illy szókkal emle-gették:

IV.

*) A' híres nevét itt azon értelemben veszem, mellyben nem tsak a' derék és jámbor embereknek, hanem a' gonosz és gaz embereknek-is jus-sok lehet hozzá.

IV. Henrik. Ezen Frantz Király egy igen jámbor vitéz és jó Fejedelem vala. 'S még-is a' roffz emberektől sokat kellett néki szenvednie. 1610-dikben az alattomban való ellensége, melly a' maga tulajdon népe között találkozott, bizonyos *Ravaillac* nevű gonosz ember által gyilkosan meg-ölette. Így kellett a' leg-jobb Fejedelemnek életét végezni, ki minden ütközetekből győzedelmesen meg-tértt.

Hertzeg Sully. Az említett IV. Henriknek fő Ministere. Ha az Ura nagy Vitéz és jó Király vala, tehát ez egy igaz 's maga hasznát nem néző Minister vala. A' Király' és Ország' szolgálatiban mint szegény haltt-meg, kiket mind-azáltal igen könnyen meg-tsalhatott volna.

Lestsinszki Szaniszló Lengyel Király, 's XV. Lajosnak Ipa. Az Országából az Oroszok 's Lengyelek által, kik Ágost Királlyal tartottak, kikergettetett, 's Frantz Országba szaladt. Ott a' XV. Lajos Lotring és Bár Hertzegségekkel meg-ajándékozta. Ez a' szerentsétlen Király, kinek Karaktere tsendétség 's jámborság vala, hogy egykor a' szenellőnél pipázgatott, a' tűzbe bésített, 's ezen történet azután halálát szerzé 1767-dikben.

Hertzeg Marlborough. Az Angoly Hadi-Vezérek közt leg-nevezetesebb. Meg-haltt 1714-ben.

Don Carlos, a' II. Fülepnek Spanyol Királynak a' Fia. Az Attyánál a' párt-ütés felől bévádoltatott, mi miatt ez őtet 1570-dikben a' ferdőbe hozatta, hol a' négy fő ere fel-nyittatott, 's úgy haltt-meg.

Beaumonti d' Eon Genoveva. Ezen fehér személy az ő szép maga-vifelése 's vitézsége által Dragonyos Kapitánnyá, Sz. Lajos Vitézzé, 's az Ángoly Udvarnál meg-hatalmasított Ministerré lett ezen Században.

Van der Noot Brüsszeli Prókátor. Az Óstriai Német Al-földet a' II. József Tsászár ellen fel-zendítette.

Necker. Ezt a' Svájtzert a' Frantz Udvar magának első Finantz Ministerré választotta, kit is a' Frantz nép igen szeretett.

Gróf Mirabeau, a' Frantz Nemzeti Gyűlésnek egy híres Tagja, ki a' Polgárság mellett gyakorta ki-keltt és sokat szólott.

Gróf Buffon. Ez a' Termézet-visgálók között eddig leg-híresebb. 1786-dikban meg-haltt, 's a' Természetiokről sok könyvet hagyott maga után.

Colombo Kristóf. Ez egy híres Tenger-járó vala, ki 1492-dikben az Uj-világot (Amerikát) fel-találta.

Cook Yakob. Ez egy hajós-legényből Angoly Hajós-kapitánnyá lett. Egynehányszor a' Világot a' tengeren meg-kerülte. A' Világnak az V. részét, a' Déli Szigeteket, fel-találta. 1777-dikben az ott találkozó vad emberektől meg-ölettetett.

Montgolfier. Ez a' fel-találója a' levegőben evező Golyóbisnak.

Voltaire és *Rouffseau*, két igen híres Írók és Filozofusok ezen Században.

Moliere, egy Teátromi nagy Költő.

Franklin, Amerikai Közönségnek Ministere, 's nagy Filozofus.

Piron egy Frantz Pap és Író, ki a' szabados Írásitól igen esméretes.

Linguet. Annak-előtte Párisi Prókátor, azután Brüsszelben könyveket-író. A' Bafztilyt meglakván, az ottani életét le-írta. Minap Párisban a' nyakát metfzé Giloten.

Calas. Egy fzerentsétlen Tulúzi Kereskedő, ki elevenen kerékben töretett, ámbátor azután mind XV. Lajostól, mind pedig a' Parlamenttől ártatlannak esmértetett.

Tophs Trézsi. Egy Sinában született leányka, ki karok nélkül jött a' Világra, 's lábaival mindent véghez vitt, valamit mások a' kezekkel tesznek.

Loudon. Az Óstria-i Hadi népnek Eugyén és Daun után leg-nevezetesebb Hadi-vezére. Meghalt Morva Országban Najditsánban 1790-ben.

Bachelet. Egy híres Alzsiri Korzár, ki a' tengeri tolvajkodásától igen el-hírefedett.

Aucti. Egy más Korzár, ki az Ő pokolbéli kegyetlensége miatt igen esméretes.

Mustapha. Egy Török kereskedő, ki 1784-dikben Frantzokkal hajózáván, 's azoknak foktsintalanságaikat el-nem fzenvedhetvén, 50-ct közülök meg-febesített, kiknek egy részfe meg-is holt.

Pugatsev, vagy-is a' hamis III. Péter. Orosz Országban a' mostani Tsászárné ellen való támadásnak Vezére vala. Végre meg-fogattatott, kezei 's lábai el-vágattak, 's a' feje vétegett.

Real. Egy Frantz kereskedő, ki bizonyos Tobákot készített, mellyet alattomban árulgatott, 's azzal Párisban számtalan embert más világra küldött. Végre büntetésül elevenen lassú tűz által meg-égettetett 1769-dikben.

Hervieux. Egy híres és igen szép Párisi Örömléány. Ez a' balgatagokat, kiket magához tsalogatott, a' szállásán meg-ölette. 1771-dikben Párisban elevenen meg-égettetett.

Mandrin. Vala egy 1500 Ál-kereskedőkből (*Schleichbandler*) álló Bandának Vezére, 's 1755-dikben kerékben törtetett.

Le Roux. Egy Párisi Haj-tsináló. Ez a' gonosz tsak nem minden embernek, ki börtjába jött borotválkozni, a' torkát meg-metszette, azután a' börtjából egy áll Ajtó által a' pintzébe vetette. 1751-dikben elevenen kerékben törtetett 's meg-égetett, a' háza pedig földig le-rontatott.

Mondidier. Egy Pástétom-sütő 's Traktér, ki *le Roux*val egyget értett, mert ez a' hóltt testeket néki szokta adni, mellyekből ez ismét Pástétomokat 's ételeket készített. Végre a' baráttyával egy úton ki-kergettetett a' világból.

Hória, Kloska és Krizsán, az Oláhoknak három Vezéri, kik a' Magyar 's Erdélyi Nemes-séggel igen kegyetlenül bántak.

Leroy. Valini Földes Úr. Ez az egész Familiáját meg-étette, 's végre Abevilyben 1765-dikben meg-égettetett.

Lord Gordon. Ez a' Breszti híres Arzsenált meg-akarta gyújtani, 's 1770-dikben feje vétetett.

De la Motte Grófné. Ez ama' híres nyakra való Történetben közben-járó vala, mi okból meg-veffzőtetett, vállain meg-jeleltetett, 's örökös fogságra ítéltetett. Azonban a' tömlötzből Angoly Országba szökék.

Cartouche. Egy igen hamis és híres Úton-fosztó vagy-is Útat el-álló. Párisban 1721-dikben elevenen kerékben törtetett.

Clement Jakab. Ez III. Henriknek Navarrai Királynak gyilkosa vala, 's azon szempillantásban, midőn ezt véghez vitte (1583-dikban) az Istrázsától meg-öletett.

Ravaillac. Ez ama' jó Frantz Királyt IV. Henriket meg-ölte 1610-dikben, 's fel-négyeltetett.

Damiens. Ez XV. Lajost akarta meg-ölni, de tsak kis szúrást tett, 's 1753-dikban fel-négyeltetett. A' többit nem emlitem, mert igen hosszas volna.

41. Az *Ara Tszéliről.*

Rómában a' *Santa Maria Ara Coeli* nevű Templom Klastromának Baráti a' dűledékek között véletlen egy követ találtak, mellyen látztatott egy embernek nyoma. Leg-ottan kezdték hirdetni, ez volna azon kő, mellyen az Angyal meg-jelentt volna, midőn azt a' Nagy Gergely Pápa az Adorján Tsászárnak koporsóján meg-látta, miként az oldal-fegyverét a' hüvelyébe bétette, 's ezzel azt jelentette, hogy a' Dög-halál immár Rómában meg-fogna szünni. Ez a' kő eleinten a' köz-néptől igen tiszteltetett és tsókoltatott, 's a' Barátok az Ő Templomokat általa nagy tekéntetbe hozták, de szerentsétlenségekre jött egyszer ezen Templomba ama' régisé-

geket igen esmérő *Bellori Péter*, hogy ottan ajtatoskodhassék, midőn egyfzersmind fok embe-
reket látott ezen kő mellett térdepelni, 's azt
igen buzgón tsókolgatni. Ez ötet arra bírta,
hogy maga-is oda járúltt, 's a' követ minden-fel-
lől vizgálni kezdte, erre leg-ottan egynehány
Görög betűket észre vett, mellyek bizonyosá-
tették, hogy ez a' kő nem más volna, hanem
az Isis Isten-Aízfony kép-ozlopához tartozó láb-
állásnak, *Fusgestelle*, a' felső része. Ezen Tu-
dós, meg-neheztelvén e' rosszúl alkalmaztatott
ajtatosfágra, kötelefségének tartotta, hogy a' Ba-
rátokat ez iránt meg-intse, mert attól tartott,
hogy ne talán valamelly utazó tudós Prótestáns
észre vegye, 's osztán a' Római Szent Egyházat
ezért gúnyollya. De a' Barátok, kik ezen ajta-
tosfá mellett hasznokat látták, a' helyett, hogy
a' jó Bellórinak meg-köszönték volna, tehát in-
kább mint Eretneket rúttól kezdték szidni, 's
a' dolgot annyira vitték, hogy végre az *Inquisi-*
tio elejébe kellett magát állítania. Bellóri meg-
jelentt, 's magát a' Barátok ellen úgy védelmez-
te, 's az észre-vételének igazságát ezen irgalmat-
lan Törvényfzék előtt olly világosan ki-mutatta,
hogy a' Barátoknak leg-ottan ki-kellett a' kövön
adni. — Ezen *Ara Coeli* nevű Templom a' Kapi-
toliomi Jupiter' Templomának düledékin építte-

tett-fel. A' mostani Rómiaiak azt hiszik, hogy az *Ara Coeli* neve onnan származott, mivel az említett Jupiter' Templomában Ágost Tsászár az akkor született Krisztusnak egy Oltárt emelté volna. Mondják, hogy ezen Tsászár Görög Országban lévén a' Delfosi Apollónak felelő Bálványát, *Oraculum*, meg-kérdette volna, ki fogna Ienni követője a' Tsászári székben? Minekutánna tehát két nagy *Hecatombét*, az-az, száz ökörből álló áldozatot tett volna, a' Bálványtól még csak egy szót se kaphatott, a' harmadiknál azonban illy feleletet vön:

*Me puer Hebraeus Divos Deus ipse gubernans
Cedere sede jubet, tristemque redire sub orcum;
Aris ergo dehinc tacitus discedito nostris!*

Illyenképen kellett az ördögnek, ámbátor a' Hazugságoknak Attya légyen, a' maga leg-híresebb Bálványának szája által az igazságot akkor hirdetnie. Ebből azt-is láttyuk, hogy az Ördög Poéta-is lehet, ha akar. Ágost, ki ebből azt hozta-ki, hogy ez az akkor született Gyermekek hatalmasabb lenne mint ő, mihent Rómába vissza érkezett, az elő-hozott Templomnak egy Kápolnájában, hol csak maga szokott vólt ájtatoskodni, egy Oltárt emeltt volna, 's azt ennek a' Zsidó gyermeknek szentelte. Ezt bizonyít-

nyitotta *Nicephorus*, ki mindazáltal fok száz ez-
tendőekkel későbbben éltt.

42. *A' Vég-Ítéletnek Római képéről.*

Angelo Mihálynak ama' híres írott képén,
melly a' Vég-Ítéletet adja elő, 's Rómában a'
IV. Sziksztus' Kápolnájában látfatik, ámbár
melly drága Kép-írás légyen, még-is fok illetlen-
ség szemléltetik. Így péld. ok. az öreg Káron
ottan a' Lelkeket egy tsónakon hordja a' Stiks
vizén által pokolba, 's Mínos, ama' pokolbéli
Bíró, ítélő-széket tart, mi melly illetlen Keresz-
tyén Képhez, ki-ki el-gondolhatja. De még-
is leg-illetlenebb rajta a' fok meztelen személy.
A' Figúrák között egy kövér Férjfi azért neveze-
tes, minthogy a' IV. Sziksztus Pápanak Komor-
nyikját ábrázollya. Ez az ember az evésben,
ivásban, 's a' fehér népben vetette minden ked-
vét. Angelo a' képét senkinek nem akarta meg-
mutatni mind addig, míg el-nem készülne, 's
a' Segrestyésnek meg-hagyá, hogy a' Pápan ki-
vül az Ő távúl-létében a' Kápolnába senkit bé-
ne botsátana. De az említett Komornyiknak ez
által még inkább kedve jött a' kép-írásnak meg-
látásához, 's a' Segrestyést mind addig úntatta,
míg végre az ajándék által maga részére hozta,
ki-is Őtet azután bé-eresztette. Ő tehát a' Kép-
írást

írást vizgálni kezdte, 's minthogy a' Kép-írónak nem nagy barátja vala, tehát mihelyest lehetett, az egész Városban ki-hírdette, hogy ez a' Kép-írás tele volna hibákkal, 's jobban illenék egy Bordélyba, mint egy Kápolnába. A' Kép-író, ki ezt azonnal meg-tudta, 's a' dolgot, mint esett, gyanította, ezen fel-indúltt, 's a' fetsegő Komornyikot emberi nagyságában meztelenen a' többi közé le-festé, a' pokol' közepébe helyezteté, 's egy szörnyü nagy kigyóval meg-övedzé, melly a' bújaságának eszközen rágódott; 's hogy a' Kép-írásban a' tudatlanságát-is ki-gúnyollya, tehát két igen nagy szamar-füllel-is meg-ajándékozta. Kevés idő múlva a' kép egészen készen lett. Ki-ki, a' ki látta, leg-ottan a' Komornyik-ra esmértt, 's jó ízüen nevetett rajta. A' Kamarást ez igen meg-sértette, kihezképest a' Pápánál panaszkodott, 's azon vólt, hogy Angyelo ez ilyen vétke miatt példásan meg-büntettesék, 's Gallyára küldettesék. De a' Pápa, ki a' Komornyikjának rendetlen életét jól esmérte, 's az' egész történet felől immár előre tudósíttatott, mosolyogva felele néki: Ő igen sajnálná, hogy a' Kép-író a' pokolba helyeztetete volna, mellyből, a' mint tudhatya, ötöt semmiféle Pápa ki-nem szabadíthatya; mert ha tsak a' Tisz-

títóba állította volna ötet, tehát azonnal kész volna belőle ötet ki-menteni.

43. *A' Római Gúlyákról.*

Molnár Kánonok Úrtól a' Régi jeles Épületekben *Obeliscus*, *Spitzsaule*, Gúlyának nevezetik. Ezen iszonyú nagy kő-oszlopok Égyiptomban készültek. Az oda való régi Királyok azok által akarták az emlékezeteket örökkéssé tenni. Azok jobbára mind titkos képekkel, *Hieroglyphákkal* meg vannak rakva, mellyek, a' mint a' Tudósok tartják, a' régi Égyiptomiaknak az ő titkos írásokat tették. Ezen Gúlyák közül egynehányat még most-is láthatni Rómában, mellyek között a' leg-nagyobbik a' Lateránomi Sz. János Temploma előtt áll mostan. Az egészen Égyiptomi vörös Gránitból való, 112 lábnyi magos a' láb-állása nélkül, 's a' mint *Kircher* egy tudós Jésovita írja, a' *Rameses* Királynak parantsolatjára készíttetett, kinek-is a' leg-nevezetesebb tetteit a' titkos írás magában foglalná. Ezen Gúlya először a' Napnak szenteltetett, 's ama' ropant *Thebe* Városában fel-állíttatott, melly az ő száz kapuitól híres vala, Világ' Teremtésének 2757-dik esztendejében, 's ehez képest 1297. esztendővel a' Krisztus' születése előtt. Így tehát ezen Jésovitanak vélekedése szerént ez a' Gúlya

Iya már 3090 ezstendős volna. Melly tsudára méltó Tudománnyal kellett e' Jésovitanak a' régiségekben bírni, ki ez illy felettébb régi Történeteket meg-fejteni, 's a' leg-titkofabb és homályosabb dolgokat bátorkodott meg-világosítani! Ezt a' Gúlyát a' Nagy Konstantin Tsászárs a' Nilus vizén Alekfszandriába hozatta, 's onnan a' tengeren Konstantzinápolyba akarta vitetni, de a' szándékát, nem tudom mi okból, nem vitte véghez, míg végre a' Fia Konstantzius Tsászárs egy ifzonyú nagy hajón 300 evezősök' segítségével azt Alekfszandriából a' tengeren 's Tiberis vizén Rómába hozatta, 's a' leg-nagyobb Tzirkusba helyeztette. V. Szikfztus Pápa, minekutánna ezen Gulya alatta fel-találtatott, és fok száz ezstendeig a' föld alatt 's düledékek közt hevertt volna, azt újra 1587-dikben fel-állította, és szent Keresztnek szentelte. — A' második Gulya áll egy szép Római piatzon, mellynek a' neve: *Piazza del Popolo*. Ezt Agost Tsászárs, minekutánna Egyiptomot el-foglalta, *Heliopolis*ból Egyiptomi Városból hozatta Rómába, 's a' leg-nagyobb Tzirkusban fel-állítván, a' Napnak szentelte. Ez-is fok száz ezstendeig a' földdel bévölt fedve, míglen hasonlóképen V. Szikfztus alatt fel-találtatott; 1589-dikben fel-állítatott, és szent Keresztnek szenteltetett. A' magossága 88

lányi a' láb-állása és sugáras keresztje nélkül, mellyet az említett Pápa reá tétetett, 's mellybe, a' mint mondják, a' Krisztus' igaz Keresztjéből egy darab bé-záratott. A' Gúlya egészen bé-van borítva Ígyiptomi titkos írással (*Hieroglyphákkal*) a' mellyek mindenféle képeket állítanak elő. Ezen képeken már fok tudós ember törte a' fejét 's még most-is töri, de, a' mint fokan vélik, mind hasztalanúl. Ama' fokat írtt 's már tölem említett *Kircher* egy egész könyvet készített erről, 's azt Egyiptomi Édipusnak nevezte, de, a' mint a' mostani Tudósok tartják, a' tsumót fel-nem óldotta. Mondják, hogy az említett Szikfztus Pápa ezen második Gúlya mellett még egy ugró-kútat-is állított-fel a' végre, hogy a' szamarak azonnal meg-itathassanak, kik az idejeket arra vesztegetik, 's ezen fel-öldhatatlan titkokat meg-akarják fejteni. — A' harmadik Gúlya áll a' szent Péter' piatzán. Ez-is gránitból való, de *Hieroglyphák* nélkül. *Plinius* felele azt írja, hogy a' *Nuncoreus* Egyiptomi Király, a' *Sesoftris*nak a' fia, faragtatta volna. *Caligula* Tsászar Krisztus' születésének 40-dik esztendejében *Heliopolis*ból hozatta Rómába, maga Tzirkusába helyezettette, 's Ágost és Tiber Tsászaroknak szentelte. V. Szikfztus ezt-is fel-állította, melly munkája mindenestől kerültt 80,000

Tallérban. A' Gúlya fekszik rézből készültt négy szörnyű nagy orofzlánynak a' hátán. Mondják, hogy ezen Gúlyának tsupán tsak a' földből való ki-emeléséhez, mellyben el-vala temetve, nyóltz nap kívántatott, 's egész négy hónapba teltt, míg a' mostani helyére hozatott, melly még-is tsak három száz lépéffel vala távúl. 1586-dikban Szept. 10-dikén állítottatott-fel, mihez 41 gépelyek mindenféle vas görgőkkel 's tsigákkal, mintegy 800 ember 's 160 ló kívántatott, 's ez mind egy trombita és harang szóval igazgattott. Midőn már a' Gúlya nagy munkával az orofzlányok' hátát kezdette érni, tehát az Építőmester *Fontana*, kire a' fel-állítás vala bízva, nagy háborodással észre vevé, hogy minden pórázi el-tágúltak, 's minden szempillantásban a' Gúlya' visszadülését várhatná. Akkor a' Szikszus Pápanak haragjátúl meg-ijedvén egészen kétségben esett volna, 's épen készülőben vala a' fejét a' Gúlya alá tartani, hogy attól öszvezúzattassék, midőn szinte valaki fel-kiáltott, hogy a' pórázokat tsak hamar meg-vizezzék, mi által magoktól ismét öszve fognának zsugorodni. Némellyek mondják, hogy ez egy köz ember, mások hogy egy vén Asszony vala, ki ezt a' jó tanátsot adá, még-is mindazáltal senki nem jelentette magát, és soha ki-nem tudódott, ki lett

légyen az, noha számára szép jutalom vala rendelve, kihez képest. a' tsudák' szeretői Angyalt tsináltak belőle. Elég az, hogy a' javaslat véghez vitetett, 's a' foganattya olly derekas vala, hogy a' Gúlya leg ottan egyenessé tétetett a' Pápának ki-mondhatatlan öröme, ki önnön maga a' munkánál jelen vala, valamint szinte a' szegény meg-rettent Fontánának, 's az egész Római népnek. Irre a' városban minden harangok 's az Angyal várában minden ágyúk bögni kezdtek. — Közel *S. Maria Maggiore* Templomához egy piatzon áll a' negyedik Gúlya, melly annak annakelőtte Ágost' koporsóját ékesíté. V Szikfztus ezt-is ide hozta ama' meg-nevezett nagy Építő mester *Fontana* Domonkos által, ki a' többit is fel-állította. A' Gúlya 45 lábnyi magas minden *Hieroglyphák* nélkül. — Ezeken kívül még több Gúlyát láthatni Rómában, de a' leg-nagyobb számok még most-is ottan a' föld alatt hever. Mondják, hogy régenten Rómát negyvenkét ilyen Gúlya ékesítette. Többi közt láthatni egyet fekve egy mély pintzében, hol annak a' falát teszi.

44. *A' Tüzkövekről.*

Mind eddig senki se tudta, miként nyerik külső formájokat azon Tüzkövek, mellyekkel a'

puskákön 's pifztolyokon élünk, 's egész ezen óráig ama' fok száz ezer katonák, és vadászok közül alig találkozik egy kettő, ki azon kis portékát esmeri, melly az ő gyilkos tsüvének ama' szükséges tüzet nyújtja, azaz, ki valóban tudja, mi légyen a' Tüzkő? — Ugyan-is a' tüzfegyvernek első fel-találáskor ezen rettenetes tsüveket egy métsel (kanóttal) szokás vala gyújtani, mi okból minden puskán egy bizonyos *Haken* nevű eszköz vala, mellyben mindenkor a' méts tartott. Ez okból nevezték a' puskát akkor a' Németek *Hakenbüchse*, mellyből a' Frantzoknál, kik a' Hát ki nem mondják, az *Arquebuse* származott. Erre nézve *Arquebusiren* még most-is annyit tesz, mint meg-lőni valakit. — Minekutánna azon mesterség fel-találtatott, hogy ezen tsüvek tüzkövekkel, mellyeknek hajdan a' Németeknél a' nevek *Flint* vala, meg-rakattak, tehát a' Németektől neveztettek *Flinten*, *Flintbüchsen*, *Flintgewebre*, azaz Flintáknak. Ezen Flinta vagy-is tüzkövekről mind eddig a' vadászok, sőt magok a' Tudófok-is úgy vélekedtek, hogy azok a' mi közönséges szarvköveinkből készítettének azon formára a' fimitás 's köszörülés által. De lehetséges-é, hogy egy illy terhes munka mellett ez ilyen három 's négy követ egy krajtzáron nyerhefsünk? 'S vallyon mitől jön az, hogy ezen kö-

vek mind egy formán néznek - ki ? Máfok azt vélték , hogy Frantz Országban bizonyos emberek vólnának , kik azokat eképen ki - vágnák . De ez - is elég dolgot adna , hogy a' tüzkövek olly ótsók nem lehetnének . Az egész dolog magában még egy titok , a' mit még eddig tudunk , az nem egyéb , hanem hogy a' tüzkövek nem szarvköböl , *Hornstein* , hanem bizonyos szalonnaköböl , *Spekstein* , készítettnek , melly Frantz országnak Sampány Tartományában lágyan a' földben találkozik . Mondják , hogy fok szegény ember ottan abból élődik , hogy szüntelen ezen kövek körül munkálkodik a' föld alatt , mi - is azért történik , hogy senki a' titkot ki - ne tanulja . Ugyan - is szemekkel észre vehettyük , hogy mind egygyik ezen tüzkövek közül az alsó felén meg - hajlott , mi - is arról bennünket bizonyosá téfzen , hogy azoknak eleinten lágyaknak 's nedveseknek kellet lenniük . A' lágy kő alkalmasint eleinten Drót szerfzámval azon formára vágatik , valamint a' tüzköveket láttyuk lenni , 's azután a' tűzben keménnyé tétetik . Ebből észre vehetni , honnan légyen az , hogy a' Fegyverházakban nagy rakáfokat láthatni belölők , mellyek kevés pénzben telnek a' Fejedelmeknek .

45. *A' Fahéjról.*

Ezen napkeleti Fűszerfám vagy - is inkább Faszerszám, főképen a' *Kejlan* Szigetén nyeretetik, melly most jobbára a' Hollandusokhoz tartozik. Ottan egész erdők ez illyen élőfákból találkoznak. Ezen élőfa, mellyről a' fahéj hámoztatik, hol nagyobb hol kisebb. A' levelei a' Tzitromfa' leveleihez hasonlitanak, 's eleinten olly vörösek mint az Iskárlát, 's ha az ujak közt öszve morzsoltatnak, inkább szegfűként, hogysém fahéjként szagolnak. A' fa tele ágokkal 's levelekkel, egy fehér 's jó szagú virágot hoz, mellyből idővel egy somhoz hasonló gyümölcs következik, melly sárga 's Junius havában meg - érik. Annak se szaga, sem ize nintsen, de ha éretten meg - főzik, tehát egy szép és hasznos olajt ad, melly, ha meg - hűl, mint fagygyú néz - ki, 's orvoságoknak el - tétetik. Azzal világítani senkinek nem szabad, ki - vévén az oda való nagy Urakat. A' fa mind egyéb erdei fa vadon 's magától nyóli, 's a' lakosoktól többre nem - is betsültetik. Annak kétféle héja vagon. A' külsőnek] nints semmi szaga, 's azt először szokás le - hámozni, 's el - vetni, de a' belső, melly a' valóságos fahéj, és készel szépen le - vétetik, azután a' Napra ki - tétetik, mi által magától öszve tekeredik, valamint itt veszfűk. Ha egyszer a' fa a' héjától meg - fosz-

tatik, tehát leg ottan száradni kezd, de a' le-
hullott gyümölcseiből ismét új fátskák nyólnak,
mellyek hat, hét esztendő múlva újra hámoztat-
hatnak. A' fája, ha tüzre tétetik, semmi szagot
nem ad, 's olly lágy és fehér valamint a' fenyő-
fánk. Ezen fával az oda valóok szoktak az épü-
letre 's házi edényre élni. A' gyökeréből az Or-
vosok a' leg-jobb Kámforvizet húzzák, sőt ön-
nön magát a' Kámfort belőle készítik, melly mind-
az által tsak alattomban történik, mert a' Hol-
landufok ezt igen tiltyák, tsak hogy a' *Sumatra* és
Borneo Szigeteiken való Kámfor kereskedéseknek
meg- ne ártson.

46. *Az Indusoknak a' Keresztyén Hitre való Térítésekéről.*

Minden Keresztyén vallásról mennyi *Missionarius*
küldetik esztendőnkent a' napkeleti 's nap-
nyugoti Indiákba, azt senki nem hinné, valamint
szinte azt fe, melly kevés hafznot hoz ezen jám-
boroknak az ő igyekezetek. Többnyire tsak az
égetbor által, melly ki- osztogattatik, szerezhet
magának egy illy Apostol halgatókat. Mert ha
az égetbor ki- marad, tehát a' keresztyén oktatás-
nak - is vége vagon. — Egy illy Pap, ki az Iro-
kézeket keresztyénekké kívánta tenni, az égett-
borával takarékosan kezdett bánni, 's azt maga

számára meg akarta tartani, minthogy okosan úgy itéltt, hogy eleget tészen, ha ingyen prédikál nékik. Az öfzve gyűltt Irókézek szüntelen a' fzo-kott ital után körül tekéngettek; midőn először ezen próbát tette, 's nem következett semmi, tehát a' fejeket tsóválták, 's tsudálkozva kérdez-ték egymást, vallyon mi okból hitta Őket egybe azon fehér ember? — Az Amerikai úgy nevez-tetett vadaknak vagy-is tsupán a' természet v ilá-gánál élő embereknek az erköltsök úgy hozza magával, hogy minden leg-kissebb versengést, vagy-is veszekedést magoktól el-távoztatnak, ahöz-képeft az Udvariság 's emberség olly rend kívül meszsze vitetik tőlök, hogy Ők egymásnak még a' köz-beszédben-is soha ellent nem szólnak. Er-ről az említett Sz. Atyák-is panaszkodnak, mint az oktatásoknak leg-nagyobb ákadályáról. Az Indúfok a' vallás' oktatását tsendeffen halgattyák, sőt helyben hagyásoknak szokott jelét-is adják, de nem meg-győzöttetésből, hanem tsupán Ud-variságból. — *Franklin* egy emlékezetre méltó példát említ erről, mellyet, mivel a' missziókat főképen illeti, méltó elő-hozni. Egy Svédi Pap bizonyos Indus' sereg előtt prédikállott, kik kö-zött egynehány fő-embereik - is találkoztak. Ő oktatta Őket a' kereztyén vallásnak leg-főbb tit-kaira; ugymint az első szüleinkek esetéről, az

almának evése által, a' Krisztusnak el-jöttéről, az ő tsudáiról, az ő kínfzenvedéséről, 's t. af. Minekutánna ki-beszélt magát, az Indusok közül egy beszédes fel-kelt, 's így szóllamlott-meg: A' mit te nekünk beszéltél, az általlyában mind jó. Valóban az almát nem mindég tanátsos enni. Sokkal jobb almából italt készíteni. Mink közönnyük néked azon jóvóltodat, hogy olly meszfe földről hozzánk fáradtál, tsak, hogy olly dolgokat hozhafs-elő nekünk, mellyeket az anyádtól hallottál. A' visszfa-fizetés fejében én-is egy ollyas valamit közlök veled, a' mit mi a' mi anyánktól halottunk. Kezdetben a' mi eleink tsupán a' vadak' húsával táplálták magokat, 's ha a' vadászatok szerentsés nem vala, tehát koplaltak. Két ifjú vadászunk, kik egy vadat le-ejtettek, erdőben nagy tüzet tsináltak, hogy a' vad-húsnak egy részét meg-süthessék. Az alatt hogy immár hozzá nyúlni készülőben valának, tehát egy szép fiatal leánykát a' felhőkől le-szálni, 's ama' kis hegyre le-telepedni szemlélték, mellyet amott ama' kék hegyek között láthatsz. Ők mondák egymásnak: ez egy lélek, ki a' sültt húsunkat talán meg-szagolta, 's abból enni kíván; kínáljuk-meg vele. Ők oda vittek néki, Ő az ajándékkal meg-elégedett, 's egyetemben mondá nekik: A' ti kedveskedéstek meg-jutalmaztatik. Jer-

tek 13 Hónap múlva ismét ide, tehát mit ollyast fogtok találni, a' mi a' ti 's magzatitok táplálására nézve egy nagy áldás léfzen. Ők ezt megtevék, 's az Ő nagy tsudálkozásokra bizonyos füveket találtak, mellyeket soha ez előtt nem láttak, mellyek azonban ez időtől fogva a' mi legnagyobb hasznunkra köztünk szüntelen miveltek. Hol az Ő jobb keze a' földet érte, ott Török-búzára akadtak, hol a' bal keze, ott babra, 's borsóra, hol üldegéltt, ott dohányra, 's t. a' f. A' jó Pap ezen beszédet el-únta halgatni, 's mondta: A' mit én néktek beszéltem, az mind szent igaz vala, de a' miket ti elő-hoztatok, azok merő mesék, költemények, és fennmire való dolgok. Erre ez Indus fel-indúltt 's így feleltt: Ötsém! nekem úgy tetszik, hogy a' te Rokonyid a' fel-nevelkedésnél az emberségre nem igen tekintetek. Te magad láttad, hogy mi, kik ezen erköltsöt esmérjük 's véghez vívfzük, a' te minden beszédedet el-hittük, vallyon mi okból nem akarod te-is a' mi beszédünket el-hinni?

47 *A' Pannóniának városiról, helységiről,
's vizeiről.*

Schönvisner a' Pesti Univerfitáson a' Régi-
ségeknek Tanítója a' két munkáiban, úgymint in
Commentario geographico in Romanorum iter per Pan-
nonia ripam et Antiquitatibus sive Historia Sabarien-

si a' régi városokat 's helységek Pannóniában, melyeket *Plinius*, *Ptolomæus*, 's egyébek emlegetnek, következő helyeken helyhezteni, úgymint:

Hajdan *Taurunum* most Zimony v. Nándor
fehérvár.

— <i>Sirmium</i>	— Mitrovitz.
— <i>Cibalæ</i>	— Vinkovitz.
— <i>Rittium</i>	— Szalánkemén mellett
— <i>Acimincum</i>	— Pétervárad.
— <i>Cusum</i>	— Kamenitz.
— <i>Bononia</i>	— Banostra.
— <i>Cucci</i>	— Szufzek és Illok közt
— <i>Cornacum</i>	— közel Opatovátz-
hoz Véra felé.
— <i>Teutiburgum</i>	— Vukovár mellett.
— <i>Mursa</i>	— Eszék.
— <i>Autiana</i>	— Baranyavár mellet
Moháts felé.
— <i>Altinum</i>	— Sziklós.
— <i>Alisca</i>	— Tolna.
— <i>Ripa alta</i>	— közel Pakshoz.
— <i>Lussumum</i>	— közel Földvárhoz.
— <i>Intercisa</i>	— Pentele.
— <i>Vetusfalina</i>	— Adony.
— <i>Matrica</i>	— Ertsin.
— <i>Tautantum</i>	— Tettény.
— <i>Campona</i>	— Promontor.

— <i>Acincum, Aquincum</i>	— Ó Buda.
— <i>Ad lacum Felicis</i>	— Tsiv.
— <i>Crumerum</i>	— közel Nyerges-Ujfa- lúhoz.
— <i>Bregetio</i>	— Szőny.
— <i>Arrabona</i>	— Győr.
— <i>Quadrata</i>	— Ötevény.
— <i>Flexum</i>	— Moson.
— <i>Gerulata</i>	— Járendorf.
— <i>Carnuntum</i>	— Német Óvár, 's Pe- tronel.
— <i>Vindobona</i>	— Béts.
— <i>Aquæ</i>	— Bádén.
— <i>Mons Cetius</i>	— Kallenberg.
— <i>Poetovium</i>	— Pettáv.
— <i>Alicanum</i>	— Regede.
— <i>Ad Vicesimum</i>	— Varasd.
— <i>Aquæ Fysæ</i>	— Varasdi Hévviz.
— <i>Mons Claudius</i>	— Monofzló.
— <i>Siscia</i>	— Szifzek.
— <i>Carrodunum</i>	— Légrad.
— <i>Sopianæ</i>	— Péts.
— <i>Valcum</i>	— Kanisa.
— <i>Arrabona mansio</i>	— Körmend.
— <i>Bassiana</i>	— Tsepreg.
— <i>Mursella</i>	— Tsorna.
— <i>Savaria, Sabaria</i>	— Szombathely.

— <i>Scarbantia</i>	— Sopron.
— <i>Infula Cytinorum</i>	— Tsallóköz
— <i>Mestriani</i>	— Mesteri.
— <i>Mogentiana</i>	— Szala-Egerszeg.
— <i>Cæsariana</i>	— Tapoltzafő.
— <i>Osones</i>	— Eskő.
— <i>Floriana</i>	— Velentze.
— <i>Marus</i>	— Morva-vize.
— <i>Cufus</i>	— Vág-vize.
— <i>Murus</i>	— Mura-vize.
— <i>Saus</i>	— Száva-vize.
— <i>Arrabo</i>	— Rába-vize.

Melly fzerentsétlenek voltak az el-múltt két három Században, sőt még ebben-is, egynehány íróink, kik a' régi Római városoknak Pannóniában a' helyeiket 's fekvéseiket visgálták, vagyis a' kik a' mostani városoknak a' régi neveiket keresték 's nyomozták, az onnét-is ki-tetszik, hogy Posont, melly soha a' Római hatalomhoz nem tartozott, hanem Kvádusok, *Quadorum*, egy Tótféle Nemzetségnek városa vala, *Pisótól Pisoniumnak* lè-hozták, mellyet mindazáltal valamint semmiféle Római Íróból meg nem bizonyithattak. úgy semmiféle igaz 's nem költött kövön való fen-írásból meg nem mutathattak. Epen ilyenképen Sopront-is hajdan *Semproniustól Semproniumnak* hívattatottnak mondták, mire a' névnek hason-

folatofságán kívül leg-kissebb ezes okok nem vala. Ezt *Schönvisner* az említett munkáiban ellentalálhatatlanúl *Scarbantiának* neveztetettnek megmutatta. Az olyan Tudóskák, *Kioli*, mert csak azok voltak valóban többnyire, Kolosvárt-is szintúgy *Claudiopolisnak* nevezték, mellyre több okok épen nem volt a' már említett Íróknál. Szint ilyen az Ó Budának Ő általak szerzett régi neve *Sicambria*, mellyet *Acincumnak* vagy-is *Aquincumnak* inkább nevezhetek volna, a' mint ezt Ó Budán 's körülötte találtt számos Római kövek' Fenn-írásai bizonyittyák. Azt sem lehet helyben hagynom, a' mit a' M. Orfeusnak 403-dik lapján olvastam, hogy tudni-illik ezen nevek: Pofony és Soprony *Pofoniumból* és *Soproniumból* lettek vagy-is származtak, mert hogy ezek a, deák végezetű nevek inkább az elsőktől eredtek, azt el-hittem magammal. *Pofonium* nevezetnek Sz. István Király előtt nintsen leg-kissebb nyoma, kihez képest nem tudhatni, mint neveztek a' Kvádufok a' Magyarok előtt ezen várost, 's a' Magyarok a' Pofon nevet honnan vették. Sopront pedig az Eleink nem *Soproniumból*, mellynek Ő előtők soha senki nem nevezte ezen várost, hanem *Scarbantiából* vagy-is *Scarbantból* neveztek Sopronnak.

48. *A' Magyar Pénzről és tzimerről.*

A' Pénzverést nálunk , a' mennyire bizonyosak lehetünk , Sz. István kezdette , mert az Ő ezüst apró pénze , valamint szinte a' követőinek Péternek és Abának , még most-is fok kezekben találkozik . Há Ő előtte valamelly Kún vagy Magyar Fejedelem pénzt veretett , azon alkalmasint sem Betű sem Észendő száma nem találkozott , hanem csak embernek vagy valamelly Állatnak a' képe . Nékem az én kis Gyűjteményemben tiz ilyen külömbféle ezüst-pénzem vagyon . Az egyik nagyságára nézve mintegy Garas , de még a' Tallérnél-is vastagabb , 's igen gorembe munkával készültt . Azon egy felől egy igen nagy emberi fej látszatik , más felől pedig egy futó ló.* A' többi a' néhai ezüst' Krajtzárnak nagyságával 's vastagságával vannak , 's csak egy felől voltak ki-verve . Azoknak egyikén látszatik egy

Orosz-

*) Úgy tetszik , hogy egy ilyen pénzről beszé-
 Schönvisner Úr-is azon könyvében , melyet a' Szombathely' Városának Régiségiről írtt midőn pag. 66 így szól: " Adfunt in eadem collectione etiam numi barbari isthic inventi , mole crassiuscula , argentei , parte adversa caput humanum , averfa Equum rudissime expressum , referentes , absque omni inscriptione . Gothorumne , an Hunnorum ea fuerit moneta? haud facile quisquam determinaverit ,

Oroszlány, másfán egy Szarvas' fej, 's a' harmadikán egy Sárkány vagy Madár' forma állat. Lásd hátul a' képeiket. A' többinek a' képeiket jó formán ki-nem vehetni. Az első valtag pénz több hozzá hasonlóval találtatott Nyitra Vármegyében, a' többi pedig Pofon Vármegyében. Kihez tartozzanak ezen pénzek, azt senki többé bizonyosan meg nem mondhattya. Ki tudja, ha valamelly Kún vagy Magyar Fejedelemtől (Sz. Istvánnak Elei közül) nem származtak é? Ugyanis az említett három apró pénzek, mellyek csak egy felől vannak ki-verve, 's Oroszlányt, Madarat, és Szarvas fejet mutatnak, ezen képekkel fokát látszanak hasonlítani azon képekhez, mellyek a' Jászberényi Lehel kürtjén szemléltetnek, a' mint azokat Molnár Ur a' kürt leírásában közölte a' Hazafiakkal.

Az Aranyt nálunk I. Károly kezdette veretni, és ugyan Florentzai módra, azaz Liliommal és Sz. János képével. Azután a' fia I. Lajos Hazánknek Tzimerét a' vizeket az apró liliomokkal rajta öfzve kaptsolta, 's a' Sz. László képét Sz. János' helyében verette reája. Ezen Sz. Királyunk' képe egész II. Mátyásig szüntelen veretett Aranyinkra, ki-is annak helyében a' maga álló képét arany pénzünkre első nyomatta. A' Bóldog Afzfzony' képét az Aranyra Hunyadi Mátyás első

hoz-

hozta bé, de a' réz Pénzen már IV. Béla alatt szemléltetik, sőt Kornides szerént már Salamon Királynak ezüst apró Pénzén-is. I. Károly előtt a' Magyaroknak semmi Aranyaik nem valának, hanem tsupán a' Görög Tsászárok Aranyaikkal éltenek, mellyek Bizantziusoknak nevezettek. Mert tudni-való, hogy a' többi Európai Fejedelmek-is tsak akkor kezdtek Aranyokat verni, 's az előtt a' Görög Tsászárokon kívül senki azokat nem verte. Az említett IV. Béla a' dupla Keresztet első hozta fel mind az apró ezüst Pénzére, mind pedig Petsétjére, noha némelylek szerént az immár az Attyának II. Andrásnak Petsétjén szemléltetik. A' régi Királyinknak Pénzek egészen I. Károlyig tsak apró ezüst Pénzből állott, 's ez első kezdett nagyobbakat (egy Hctesnyi 's Tizesnyi nagyságúakat) veretni. A' Tallérokát nálunk II. Ulászló hozta fel, a' Márjásokat pedig Hunyadi Mátyás. Réz Pénz annakelőtte nálunk igen ritkán veretett, 's nem is emlékezem, hogy mást láttam volna, ki-vévén IV. Béláét, II. Lajosét, 's az Országunkét Rákótzai idejében. A' réz Pénz minálunk többnyire a' rosz időknek jele vala. A' Pénzünk hajdan igen sok helyen veretett, 's tsak nem minden nevezetesebb Városunk bírt Pénzverő szabadsággal, úgy mint Fehérvár, Buda, Kassa,

Pofony, Péts, Körmöztz, Nagybánya, 's több más. A' régi ezüft Magyar Pénznek leg-nagyobb veszését fzerzé I. Károlynak Rendelése, melly által minden ő elötte volt Királyok alatt vertt Pénz bé - fzedetett, 's annakutánna új Pénz belöle veretett. Második igen nagy veszését tette Mária Teréfiának 1764diki Rendelése, mely által minden eddig kelő apró ezüft Pénz bé - fzedetett, 's mostani vörös Pénz ki - ofztatott, melly már 1760dikban kezdett veretni. A' régi ezüft Magyar Pénz Gyüjtése mind addig fokkal könnyebb volt, míg amaz apró ezüft Pénzünk keltt Hazánkban, mert a' többi újabb Pénzünk között gyakorta a' leg-régibb Magyar apró Pénz is akadt Kezünkbe. — A' mi az Ország Tzimerét illeti, a' négy Vizek, mellyek egy Rézfét teszik, a' mennyire tudhattyuk, először jellenek-meg az Imre Királynak 1202diki arany Petsétjén, (*Bulla aurea*) a' dupla Kereszt pedig a' II. Andrásnak 's IV. Bélának Pénzén és Petsétjén, a' Hegyek *) I. Máriának Petsétjén, 's a' Korona, mellyből a' dupla Kereszt emelkedik, II. Mátyás alatt.

*) Az egyes Hegyet láthatni immár a' Kereszt alatt I. Lajosnak idejéből való Tzimerünkön-is, a' mint az ki vagyon nyomtatva az eddig úgy tartatott Túrótzi Krónikája előtt In Scrip. Rer. Hung. Edít. Vien. in fol. de nema' hármaz Hegyet.

49. *A' Világi dolgok Hívságáról.*

Hogy a' Világon minden múlandó 's változandó, azt láttyuk nem csak az Épületeken, hanem még az Értz és Mórvány Kép-ofzlopokon-is. Az Értzből valókat, ha bár azon egy helyen szüntelen állanak, a' Rosda végre meg-eszi, a' Kőből valókat pedig, ha bár a' Templomokat vagy más Épületeket lakják-is, maga az Idő végre porrá teszi. Többnyire mindazáltal magok az Emberek azokat, főképen háborús Időben meg-fzokták rontani, úgy-mint a' Város Ostromlásakor 's meg-vevésekor, jobbjára gyűlölésből, de gyakorta tsintalanságból-is. — A' fényes Koporsó, ha egy ideig szolgált-is valamelly Halottnak, végre el-véttetik tőle, 's másnak vagy más végre szolgál. Így járt Adorján Tsászáé az ő fényes Sírjával Rómában, melly most nem tudom melly Pápanak Tsontjait foglallya magában. Nem külömbben II. Otto Tsászáé az ő Porfirból való szép Sírjával, melly most a' Sz. Péter Templomában a' szenteltt Viznek szolgál, hol a' Gyermekék kereszteltetnek. Hát hol van Ágost Tsászárnak ama' pompás Sírja Rómában a' Tiberis partján, vagy Mausol Királynak ama' híres Koporsója, melly a' Világ' Tsudái között számláltatott? Hol a' mi régi Királyinknak Sírja-

ik, mellyek Fejérváratt, Váradon, és Esztergamban valának? Minden bizonyjal a' mostani híres Koporsók-is így járnak egyszer, 's ama' réz és ón ládák, mellyek Eskuriálban 's egyébütt a' fejedelmi Tetemeket foglalják magokban, el-fognak olvasztatni, 's az Értz belőlök más végre fordítatni. — Még a' leg-nagyobb Hatalmok-is végre el-enyésznek. Így jártt a' Babilonbéli, Egyiptomi, Perzepolisi, Trójai, régi Római, 's utóbbi Görög Hatalom. A' régi nagy Házak eltűnnek, és újak támadnak ismét. Ki tudja, most millyen tsekély Állapotban légyen azon Fejedelemnek az Öse, ki négy vagy öt száz Esztendőök múlva fok milliom Embereken uralkodni fog? — A' Nemzetek forsa szint illyen. Gyakorta azon Nemzet, melly fok egyebeken uralkodott, 's nagy lármát csináltt a' Világon, végre egy idegen Nemzetnek ígája alá kerül, 's jobbagyot téfzen. Így jártak az Egyiptomiak, Fénitziiaiak, Frigyiabéliek, Zsidók, Örmények, 's utóbbi Görögök. A' Lengyel, Magyar, és Tseh Nemzet-is kóránt sem az többé, a' mitsak még 400. Esztendő előtt vala. — A' Városok még inkább alája vannak vetve a' forsoknak vagy is a' vak szerentsének. Hol most Tírus, Sidon, Memfis, Tébe, Trója, Aténás, Kártágó, Pompeja, Herkulánium, és számtalan fok egyéb hí-

rés és gazdag Város? Hol a' Pannóniai régi Városok *Carnuntum, Bregetio, Acincum, Teutoburgum*? Oda lettek, el pufztúltak, le dültek, 's más új Városoknak helyt adtak. Ellenben új Hatalmok, Nemzetek, 's városok támadnak ismét, mellyekről annakelőtte soha senki nem-is álmodott. Így került elő nem régen ez előtt az Orosz és Porosz Hatalom, mellyeknek mintegy 400. Esztendő előtt az Európai Hatalmok között még a' helyek-is alig vala. Az Oroszoknak 's Poroszoknak mintegy 400. Esztendő előtt a' hírek olly kitsin vala, hogy a' tőlök, távúlabb lakó Európai Nemzetektől még a' névről-is alig esmértek. Így épült fel kevés idővel ennekelőtte Pétervára, Berlin, Potzdám, Károlynnyugta, *Carlsruhe*, Livornó, 's több egyéb roppant és népes Város.

50. *Némelly Jegyzések.*

Szükségünk volna többi között egy olly Munkára, mellyben mind azon szavak a' Magyar Szótárból A. B. D. szerént fel-jegyeztetnének, mellyeket szemlátomást észre vehetni, hogy azokat az Idegenektől, úgymint a' Tótoktól 's Németektől költsönöztek hajdan az Eleink. Ezek mellé mindenütt olly Magyar szavakat kellene helyheztenni, mellyek idővel helyettek bé-véttet-

hetnének. P. o. Fölöstököm, Ebéd, 's Vatsora mellé Reggeli, Déli, 's Esti-Falatot vagy Evéft lehetne tenni, avagy Reg, Dél, 's Est-Evéft. A' Reggel úgy-is Regtől származott színtügy, valamint Nappal 's Éjjel a' Naptól 's Éjtől. Petsernye 's Pálinka mellé sült húft vagy sültet 's Égetbort vagy Égettvizet. Pék 's Mézfáros mellé Kenyérsütöt 's Húsvágót, vagy röviden sütöt 's vágót, Páfztor, Takáts, 's Kalmár mellé Lege-lőt vagy Juhászt, Szövöt, 's Bóltoft vagy Ároft. Mert ezek a' szavak mind ezen idegen szavaktól származnak: *Frühstück, Obed, Votsera, Petsernya, Pálenko, Bek, Maszar, Pastor, Tkáts, Kramer, Kramár.* Illyenek a' Bognár, Fellajtár, Hopmester, Sintér, Dajka, Szalonna, Kortsma, Malaszt, Szolga, Kovász, Köppöly, 's még fokkal több szavaink, mellyek ezektől eredtek, úgymint *Wagner, Vorreiter, Hoffmeister, Schinter, Dojka, Szlanina, Krtsma, Miloszt, Szluga, Kvasz, Kpöfel.*

A' Menykő, Föld-indulás, 's több egynehány szavak helyében, mellyek tsupán tudatlanságból érkeztek Nyelvünkbe, 's mellyek az idegeneknek minket tsúfolni Alkalmatofságot adhatnak, hasonlóképen más szavakkal kellene élnünk, és ugyan a' Menykő helyett Villámmal, a' Föld-indulás helyett pedig Föld-ingáfsal vagy rengéssel. Mert Menykő nem adatik, 's a' Föld meg-

nem indul akkor, mikor inog. Illyen a' többi közt, felyem Pofztó, felyem Kalap, Vásárfi, Afztalfia, Ablakfia, Szélannya, Szájpatlása, Királyszín, Tsászfármadár, 's több egyéb.

Bibliotheca, ha egy egész Házat jelent, melly a' Könyvek tartására rendeltetett, mint p. o. Bétsben a' Tsászfári, magyarul Könyvesháznak jól neveztetik, ha pedig egy szobát tészén, akkor Könyves-szobának hivattathatik; de mint hogy immár hébe hóba mondjuk: Kávéház, Borház, Sörház, ámbátor ezek-is többnyire csak egy két szobából állanak, úgy Könyvháznak vagy-is inkább Könyvesháznak-is el-mondhattjuk. Azonban igen jól neveztetik Könyvestárnak-is, és ugyan Itéletem szerént sokkal jobban mint Könyvtárnak, mert valamint a' magyar soha nem szokta mondani, Haltó, Vadkert, Vízkorsó, Borpalatzk, Vajpogátsa, Íróvaj, hanem halasztó, Vadas-kert, Vízeskorsó, Borospalatzk, Vajas pogátsa, Irósvaj; úgy bizon a' Könyvtár 's ezzel a' Könyvház-is, ha bár a' Kánonok Molnár Ur-is élt vele, nints legjobban mondva, minthogy két *Substantivumból in Casu Nominativo* áll a' szó.

Uraság, *Dominium*, *Herrschaft*, most immár fokaktól Uradalomnak neveztetik, mi ha szükséges volt é, nem é, ám látsák azok, kik a' Nyelvünket fogják mívelni. De ha a' Német, a' ki-

nek a' Nyelve már annyira ki van inívelve, még most - is *Herſchaft*nak nevezi mind az Ur Házat, mind pedig annak több Faluból álló Jözfágát, nem tudom, ha mink - is az Urasággal meg-nem elégedhattünk volna é? — Ugy szinte mi ſzükség a' könyveket, *Lachrymas*, könnyekbe változtatni? vagy talán a' leg-magyartalanabb - is nem érti é leg-ottan a' Beſzédből, hogy nem az olvasni való, hanem ſzemből a' hulló Könyvekről vagyon a' szó? Ha ezt kellene minden ſzavakban követnünk, mellyek noha fokkal különböbet tefznek, még - is egy - féle - képen hangzanak, úgy bizony fok ſzavainkat el - kellene változtatnunk. Illyenek többi közt: Adó: *Tributum* & *Dans*. Eső: *Pluvia* & *Cadens*. Hordó: *Vas* & *Portans*. Levegő: *Aer* & *Agitans*. Temető: *Cæmeterium* & *Sepeliens*. Vonó: *Plectrum* & *Trabens*. Ég: *Cælum* & *Ardet*. Ér: *Vena* & *Valet*. Fej: *Caput* & *Mulget*. Kés: *Culter* & *Moratur*. Lép: *Viscus* & *Graditur*. Vész: *Procella* & *Accipit*. Óra: *Hora* & *Horologium*. Tok: *Theca* & *Antacens*. 's több fok egyéb.

Némellyek az Egytől és Nagytól ſzármazott minden ſzavakat tsak egyes Gyével írják, úgy - mint Egyezés, Egyezem, Egyaránt, Egyes, Egyiség, Együtt, Együvé, Egyik, Egyetlen, Ország Nagyai, Nagya valaminek, Nagyból, 's t. af 's ugyan a' Sokfélénnek - is első két Darabjában

ezek így nyomtattattak, mint-hogy a' jó Barátomnak (noha kedvem ellen 's tudtomon kívül) ezeket a' Kéz írásomban így tettfezt meg-máfolni. Hogy ez kedvem ellen történt, ki mutatja azon Versem-is, melly a' Sokfélém első Darabjának 155dik Lapján olvastatik ímigy: Egyez-még vélem, és nékem légy Feleségem. Mert itt az Egyez szörnyű vétek a' vers ellen 's Egyezt kellett volna hagyni, mint én írtam. Azonban Egyéb, Egyébütt, Egyedül, Egyenes, Egyenetlen, 's Egyetemben jól írattnak, mert ezeket soha senki dupla Gyével ki-nem mondotta. Ezekben, azt tartom, vigyáznunk kellene, miként mondatnak ki közönségesen. Mert ha mindent Gyökeréhez képest kellett ki mondanunk, úgy Urat, Urunk, Uraink, Urával Urától, Tudom, Tudomány, Tudakozni, 's t. af. nem jól volna mondva 's írva, mert ezeket Úrhoz 's Tüdhoz képest így kellene ejtenünk: Urat, Úrunk, Úraink, Úrával, Urától, Tudom, Tudomány, Tudakozni.

A' mi Nyelvünknek mostani írása a' sok *Accentu*sal felettébb meg-van terhelve, 's most az újdonna új Ővel és űvel újra meg-szaporitatott. Sőt Versegi Uram még egy harmadik Et kíván, melly így nézzen ki: ë. Hát ha még a' néhány Kalmár Györgyöt akarnánk követni? Ez a' sok

Vonásolás ha szükséges-é a' Nyelvünk Irásának nem tudom, mert lám minden egyéb nyelvek-is az ő hosszú és rövid magán-hangzói szintűgy meg-vannak, 's ezen Vonásolással még-fem él, ki-vévén némelly nyelveket, de azok-is ritkán. Ennek más haszna úgy sintsen, hanem tsupán a' Magyar Nyelvet Tanulókra nézve. Pesti az ő Ézópusnak magyarra fordított Meséiben leg-kissebb *Accentussal* fem éltt. Ez által a' fok vonásolás által a' Magyar Nyelv írása nehezebben esik, tovább tart, de leg-inkább a' Könyv-nyomatókra nézve terhes, mint-hogy minden magán-hangzó Betű kétféle, sőt némelly három féle. Ezzel végre azt szerzük, hogy a' Magyar Nyelvnek jó írása szint olly nehéz lesz, mint a' Sinainak, és szint olly kevesen fogják a' jó magyar Ortografiát érteni, valamint ezt az Sinaiakról hallani. Az Írás módját könnyűnek inkább, hogy-fem nehéznek kellene tennünk, mert azzal a' nyelvünk úgy-is semmit se nyer, sőt fokban inkább töle el-idegenednek. Ugyan-is némelly Íróink azon igyekezni látszatnak, miként teheffék a' Magyar Írást leg-nehezebbé. Azt mondják ugyan némellyek, hogy mivel a' Magyar Nyelvben sok ollyan két egy-féle szavak vannak, melyek mást jelentenek, ha röviden, 's mást ismét, ha hosszan ki-mondatnak, úgy tehát tsupán az

Accentus által lehetne azokat meg-külömböztetni, úgy-mint Mért : *Quare*. Mert : *Quia*. Vetek : *Peccatum*. Vetek : *Semino*. Pór : *Rusticus*. Por : *Pulvis*. Kár : *Damnum*. Kar : *Brachium*. Láp : *Uligo*. Lap : *Planum*. Kél : *Surgit*. Kell : *Debet*. Már. Jam. Mar : *Mordet*. Tsák. *Cuspis Vestis*. Tsak : *Saltem*. Hálni : *Cubare*. Halni : *Mori*. Ménés : *Equatium*. Menés : *Itio*. Térés : *Reverfio*. Téres : *Planus*. Mégy : *Pergis*. Meggy : *Mevafum*. Szántók : *Aratores*. Szántok : *Aro*. Aratók : *Meffores*. Aratok : *Meto*. 's több más; de erre azt lehet felelni, hogy ez más nyelvben is nem újság, 's hogy a' magyar szintűgy legottan tudja a' Befzéd Ertelméből, mit olvas.

A' szó-kaptsokat illenekben mint által-látom, el-adom, ki-tolom, meg-rántom, fel-vefzem, 's t. af. jó volna egészen el-hagyni 's az Igéket öfzve ragasztani, a' mint ezt immár Révai-is követte Makónak a' Menykőről való Munkájában, mert azok úgy-is hafzon nélkül sok helyet foglalnak, 's mind az Írót, mind pedig a' Nyomatatót igen terhelik. Ugyan-is ha mi hafznok volna, a' Deák-is szintűgy ki tehetné azokat ezekben : *con-jungo*, *ad-mitto*, *ex-cipio*, *inter-rumpo*, *sub-jicio*, 's t. af. A' Német pedig efélékben : *ab-sondern*, *an-faffen*, *aus-geben*, *ein-holen*. 's t. af. Ezt főképen a' Magyar Szótárnak jövő kiadásában

ban kellene veghez vinni, mert hogy a' Tsétsinek az Ö tífztább Ortografiája az egész Hazától el-fogadtatott, azt Pápai Szótárának leg-in-kább közfönhetni, melly azzal Lötsén 1709dik-ben először ki-botsáttatott. Ha ollykor hátra kell vetni ama Részetskéket, *Particulas*, úgy-mint bél, el, fel, ki, meg, 's a' többit, tehát ragasszuk szintúgy a' Verbumjokhoz, p. ok. vid-bé, hijd-el, írd-fel, mond-ki, üsd-meg.

A' Nemzetek neveik, midőn *Adjectivumot* tesznek, mint péld. ok. ezekben: magyar Tsizma, német Nadrág, török Konty, mindenkor kis Betűvel íratnak a' külföldiektől, mit eddig igen kevés magyar Író követett. De bár kövesse-is valaki Kézírásában, tehát a' Nyomtatófok még-is meg-változtattyák, 's naggyal nyomtattyák. Így jártam magam-is meg eddig minden-ki adott Munkáimban. Kis Betűvel kell kezdeni ezen *Adjectivumokat-is*, úgy-mint istenes, isteni, tsászári, királyi, hertzei, nemzeti, egyházi, országi, 's t. af. noha a' *Substantivumokat*, mellyekből eredtek, mindenkor nagy Betűvel illik kezdeni, úgy-mint Isten, Tsászár, Király, 's a' t. Egy szóval, akármiféle *Adjectivumot* soha nem illik nagy Betűvel kezdeni, ki vévén ha azon kezdődik az Írás, vagy a' Pont után azonnal következik.

Minthogy a' tanult és tudós Emberek azt vették észbe, hogy femmiből a' nemzet Karakterét, alkalmas voltát, 's Esze és Elméje Erejét jobban meg-nem esmérhetni, mint a' nemzeti Közmondásokból, *Proverbiis*, ahoképest nagy válogatással kellene lennünk, hogy minden ostoba közmondással ne élénk. Mert meg-kell valanunk, hogy a' mi Köz-emberünknek fok illyen ostoba közmondása vagyon. Némelly mostani Írók is, úgy-mint Szabó és Dugonits Urak, felettébb meg-terhelték Könyveiket illyen-félékkel.

Gyakorta olyanról, ki valamelly Kettős-bajban a' Kotzped által el-esett, azt szokták mondani, hogy agyon szúrattatott. Valamint szinte arról, kit a' Közvény vagy Kolika Életből kifosztott, azt mondják, hogy ez a' Betegség agyon ölte. Melly mind a' kettő hogy nem jól mondatik, azt kiki helyben fogja hagyni, valaki az Agy szót érti mit tesz.

A' Szerelem és Szeretet között különbséget kell tenni, a'mint ezt a' M. Museum Kiadói immár meg-jegyezték A' nembéli Hajlandóságot mindég Szerelemnek kell nevezni. Ez okból nem mondathatik felebaráti Szerelem, hanem felebaráti Szeretet, Pénz Szeretete, Haza Szeretete, 's t. af. Szerelem és Szeretet közt szint olly különbség vagyon, valamint a' Gazdaság és

Gazdagság között, Elmélkedem és Elméskedem között, 's Gondolkodom és Gondoskodom között.

Sokszor tsudálkoztam azon, hogy a' Hír íróiak ha Frantz, Angoly, vagy Orofz Pénzről szó vagyon, a' frantz Fontot, angol Aranyt, 's orofz Tallért nem nevezik Livernek, Ginének, 's Rúbelnek, hanem Livrának, Gincának, 's Rublának, mintha a' végső A Betű szükséges volna, hogy a' szó Magyar légyen. Ez igen deákos szokás, valamint szinte a' külföldi Városoknak Deák nevével való élés a' magyar Könyvekben. Nevezzük inkább azon Városokat úgy (ha Magyar Nevek még nintsen) a' mint a' föld-népe nevezi.

Princeps, Prince, Fürst, nem jól neveztetik magyarul Hertzegnek, mert Hertzeg, az az *Dux; Duc, Herzog*, sokkal többet tesz. Eszterházi, Battyáni, Paar nem jól neveztetnek Hertzegeknek, mert ők tsak Fejedelmek vagy is Prinztzek, *Principes, Fürsten*, nem pedig Hertzegek, *Duces, Herzogen* 's noha némelynek a' Fejedelem nevezete Eszterházira 's egyebek számára náunk soknak látszik, mint hogy eddig a' Magyarok azzal többnyire tsak az Ország-Urát jelentették, de ha mind Deákban, mind Németben a' *Princeps, Fürst*, az Ország-Urát-is, Eszterházit-is jelentheti, nem tudom, mi Magyarok

a' Fejedelem névvel mért szintűgy nem élhet-
nénk. Ha mindazáltal Eszterházit 's hozzá ha-
sonlókat nem akarjuk Fejedelmeknek nevezni,
tehát tsak ugyan Printzeknek kell neveznünk,
's nem Hertzegnek.

A' Magyarok eddig az Ország névvel nem
tsak azon Földet nevezték, mellynek az ő tulaj-
don Királya vagyon 's a' deák neve *Regnum*,
hanem olyan nagy vagy kis Tartományt-is,
mellynek az Ura Tsáfzárnak, Hertzegnek, vagy
Fejedeleennek hivattatik, 's Deákül a' neve *Im-
perium, Ducatus, Provincia*. Így neveztetik mái
napig Török Ország, Orosz Ország, Erdély
Ország, Morva Ország, Tatár Ország. 's t. af.
Ezt azért hozom elő, mert egy valaki azért rá-
galmazni kezde, hogy a' Morvai Földet Morva
Orzágnak mertem nevezni.

Sokan nem tudnak különbözést tenni, a'
Fő, Fel, és Al Hadnagy között. Az első je-
lenti, Óbers-Lajdinántot, a' másik Óber-Lajdi-
nántot, 's a' harmadik Unter-Lajdinántot. Így
a' Vármegyék Ispányait-is *Comites Comitatum*,
lehetne talán egymástól leg-jobban meg-külömb-
böztetni, ha a' *Supremum Comitem* valamint ed-
dig Fő-Ispánnak, *Ord. Vice Comitem* Fel-Ispán-
nak, *Substitutum* pedig Al-Ispánnak neveznék:
Óberstert a' régi Magyarok Fő-Kapitánynak,
Com-

Commendánst eleinten Várnagynak, azután Várbeli Kapitánynak, Gyenerált Ezres Kapitánynak, 's Feld Marsfalt Hadi-Vezérnek nevezték. — Ez úttal szabad légyen elő hoznom a' Dunán túl való azt a' helytelen nevezést, midőn a' rend szerént való Szolga-Bírót, *Ord. Judlium*, Fő-Bírónak, *Supremum Judlium* nevezik, ha még felső szolgál-Bírónak *Superiorem Judlium* neveznék, az még türehető lenne, de Fő-Bírónak egy alsó vagy-is talpas Bírót, *Judicem pedaneum*, nevezni valóban illetlen.

Tsákó vagy Tsákó-süveg nints igazán magyarul mondva, mert Tsákosnak vagy Tsákos-süvegnek kell mondani. A' magyar Süveg és Ruha készítőik, (Süvegefek és szabók) igen jól tudják, mi neveztetik Tsákirak, mert az elsőknél a' Süvegből hegyesen ki metszett Darab, melly olykor hátul le botsáttatik, annak neveztetik, a' Szabóknál pedig a' Dolmánynak előlről való hegyes vége.

Mosóné, Szakátsné, Barátné, Énekesné, *Lotrix*, *Coca*, *Amica*, *Cantatrix*, 's több illenféle szavak roszúl mondatnak, mert ezek Magyarban Mosónak, Szakátsnak, Barátnak, 's Énekesnek Feleségét jelentik. Ugyan-is régenten Magyarban a' NŐ annyit tett mint Feleség, 's innen eredett Nőszöm : Házasodom, Nötelen : Feleségtelen, Agnő Vén Asszony. Most a' Nöt

Magyarban Né által mondjuk-ki, úgymint Szabóné, Vargáné, Tisztartóné, 's t. af.

Ama' két régi szavainkkal Szeggel és Szárral ismét újra élhetünk. Szeg annyit tett mint Barna', Szár pedig mint Kopasz. Szegszárd egy Tolna Vármegyei Város azon okból így neveztetett, mert Béla Király, ki ott a' Benedek Szerzetesinek egy híres Monostort rakatott, egy barna és kopasz Ember vala. Ezt bizonyította Turótzsi Krónikájában imígy: *Sepultus est in loco, qui dicitur Zewkszard. Hic enim Bela erat calvus & in colore brunus, propterea suum Monasterium ad suam Dispositionem Zewkszard appellavit.* Innen neveztetik a' barna pej Ló még most-is néhutt Szeglónak. Szeglovat Zrínyi az Adria Tenger Sirénájában gyakran emleget. Szegfü virág-is a' nevét onnan vette, mivel többnyire barna színnel vagyon, noha némellyek a' Szeg, *Clavus*, szótól származtatják. A' Szeg szó sokkal magyarosabb mint Barna, mert ezt minden bizonynyal az Idegenektől vettük. Barna deakúl *Brunus* vagy *Fuscus*, németül *Braun*, tótül *Brnyavi*. Erdélyben a' Szárhegyek alkalmasint onnan így neveztettek, mert egészen kopaszok. A' bizonyos, hogy számtalan régi jó Magyar szavak kivefztek, minekelötte Magyarúl kezdettünk írni. Egy ilyen az Aba, mellyről a' Béla Nótáriusfa

azt írja, hogy hegyest jelentett. *Ex quorum etiam progenie longo post tempore Rex Samuel descendit, qui pro sua pietate Oba vocabatur.* Hogy még most-is a' Ször-pofztót Hazánknak némelly Környékiben Abának nevezik, azt igen jól tudom, 's így vette Gyöngyösi-is ezt a' szót Kemény Jánosában, midőn eképen verseltt: Nem-is Aba, hanem betsefebb Ruhával. Tudom azt-is, hogy a' Lapoknál Oba vagy-is Aba annyit tesz mint Leány-Testvér, 's Ofztyákoknál a' Jenisei folyó mellett, *Fischer* szerént, Obo vagy-is Aba annyit tesz mint Atya. Talán ezen utolsó értelemben vala ez a' szó akkor Eleinknél-is.

A' jó Mese-játékok' 's Románok' írása nem olly könnyű Dolog, a'mint magoknak fokban képezik. Ehez mindkettőhöz meg-kívántatik, hogy a' Költő a' Világot jó formán esmérje, s' a' Fehérnépnek finomabb Tárfaságában forgott Ember légyen. Nékünk eredeti Románunk még eddig igen kevés vagyon. Kartigám a' többi között még leg-jobban esett-ki. Eleinten talán fokkal jobb volna a' válogatott idegen Mese-játékokat 's Románokat fordítani, mintsem magunkról rosszul Szerzetteket ki-botsítani.

Az Iróknak írásbéli Hartzokat Bessenyei Penna-tsatának nevezte, de minthogy Penna és Kalamus nem Magyar, hanem Deák szavak, talán
 jobb

jobb volna Tol-hartznak, vagy-is inkább Tol-las-hartznak nevezni. A' Deák *Penna* Író-toll által szokott leg-jobban meg-magyaráztatni, de lehet Tollnak-is tsupán nevezni Németek mód-jára. Ők az Íróknak az Ő papirosbéli Veteke-déseket *Feder-Kriegnek* híják.

A' Németek azon kis Hordót, mellyben a' Tokai Borunk szétt küldetik, *Anthalnak*, a' Tótok pedig *Antaleknek* nevezik. Ők azon Vélekedéssel vannak, hogy mi szintügy az olyan Hordót Antalnak híjuk, a' mi-is onnan származ-nék, mivel hajdan ezen Hordókra a' Sz. Antal Képe festetett volna. Hogy ez a' két Nemzet ezen hibás Vélekedéssel vagyon, azt épen nem tsudálom, mert a' szavak hasonlósága velek ezt könnyen el-hitethette, de hogy Práj Úr-is szint-ügy vélekedett a' Gánótzihoz való Levelében, azt valóban tsudálom. Ugyan-is a' Német *Anthalt* és a' Tót *Antalek* a' Magyar Átalagból vagy-is Átalagból eredtek, mert azon hegyallai kis Hor-dók így neveztetnek nálunk régtől fogva.

51. *Fel-öldásra való Kérdések.*

1. Mi okból neveztetnek a' régiebb Görög, Íróktól a' Magyarok Törököknek? *Turci.*
2. Miként neveztek a' régi Magyarok Sz. István előtt az Ország-Urát, úgymint Álmost Arpádot, 's a' többit?

3. Ha valának-é Bálványaik 's Papjaik? 's miből állott nálok az Isteni-szolgálat?

4. Millyen és mitsoda szózatok azok, mellyek tsupán a' Székelyeknél Erdélyben 's Kúnoknál és Jászoknál Magyar Országban találkoznak; 's miként és miben különbözteti magát a' Tifzamellyéki Magyarság Duna mellékitől 's Erdélyitől?

5. Melly és mitsoda szókat költsönöztünk a' Németektől 's Tótoktól? úgy szinte melly és mitsoda szókat vettek ők mi tőlünk?

6. Ha igaz-é, hogy a' Török Nemzet, mivelünk együtt egy Kún Nemzetség légyen? 's ha azon szókat, mellyek egyfélét tesznek Ő nála és nálunk, úgymint alma, árpa, handsár, orofzlány, 's t. af. mi tőlünk vette-é, vagy pedig mi Ő tőle?

7. Az Etele Fiainak meg-romlások után, Székelyek mostani Hazájokban le telepedvén, miképen kormányoztattak? ha valának-é tulajdon nemzeti Fejedelmeik, vagy pedig más Nemzet Igája alatt éltek-é mind addig, míg a' Magyarok, a' Kún nemzetnek egy más ága, Árpád alatt Erdélyt magokévá tették?

52 *Rend kívül való Siríráfok.*

Ferrárában bizonyos Fehér-személynek egy igen tsudálatos Siríráfa olvastatik illyen képpen: *Ego Philippa Camerina muliebri Corpore Viri Animum gerens, in luprico constiti tum despiciendo, tum aggreudiendo omnium in me oculos contuli, illos admiratione stupentes, hos hæsitantes sciens reliqui. Duos acerrima pugna Tyrannos destruxi. Et quoniam nihil sine hac mihi ita similitudine juncta, & cum ea vél ex ea nata videar agendum constitui, ex principiis futura prospiciens, hoc præparavi.* Alább még ezek vannak: —

*Quæ sunt pro his, quæ non sunt,
Quæ si essent pro his, quæ cum sint,
Non sunt, quæ videntur esse pro his,
Quæ clam sunt, in causa sunt, ut quod estis fitis.*

MDXVIII.

Bolonyába az előtt egy igen különös Sirírás o'vastatott, melly osztán Rómába el-vitetett, 's mellyet fokban fokféleképen fejtették, 's így vala:

D. M.

Aulia Lelia Crispis

*Nec Vir, Nec Mulier, Nec Androgyna,
Nec Puella, Nec Juvenis, Nec Anus,
Nec Casta, Nec Meretrix, Nec Pudica,*

Sed Omnia.

Sublata

*Neque Fame, Neque Ferro, Neque Veneno,
Sed Omnibus.*

*Nec Coelo, Nec Aquis, Nec Terris,
Sed Ubique Jacet.*

Lucius Agato Priscius,

*Nec Maritus, Nec Amator, Nec Necessarius,
Neque Mærens, Neque Gaudens, Neque Flens
Hanc*

*Nec Molem, Nec Pyramidem, Nec Sepulchrum,
Sed Omnia*

Scit & Nescit; Cui Posuerit.

Rómában a' Sz. Domonkos Szerzetnek Templomában egy Menyetskének Sírírását olvashatni melly egy szemtelen Hazugsággal végződik, hogy tudni illik az Ura a' szüntelen jóvaló Könyvei által ezen Sírírását a' Köben ki-vájta. Ha ez igaz lenne, tehát az Agyveleje, ha másként bírtt belőle valamit, az Ő minden Könyveit Választó vízzé változtatta.

Paulus Manfredus

Conjugi Dulcissimæ

Affiduis Lachrymarum Guttis

Hunc Lapidem Exaravit.

Ugyan ott még egy más-is vagyon, melly hasonlóképen nem mindennapi. de még-is nem annyira hitel felett való:

S. Sylvius Paternus

Conjugi Dulcissimæ

Cum Qua Vixit Annis XX

Sine Bile Aut Lite.

Ugyan ott *Justiniani* Palotájában, vagy-is, amint a' Rómaiak nevezik, Villájában, a' többi Régiségek közt szemléltetik egy Koporsó, melyen ezeket olvashatni:

Hic Sita Est Animone Marci

Optima Et Pulcherrima.

Lamifica, Pia, Pudica, Frugi, Casta, Domiseda.

E vólt ám az Asszony, ki az ő Kötelefségét valóban tudta's tellyesítette.

Az el-múltt Században Rómában az úgy neveztetett *Via Salaria* Ut mellett következő Sír-íráásra akadtak:

Cineres Et Offa

Indignæ Filia

Laodicæ Philocaptæ,

Quæ Insatiabili Venere Exhausta

Subter Viro Mortua Est.

Vixit Annos XXIII. M. VIII. D. IV.

Infelicissimi Parentes

Posuere.

O Voraginem Esurientem!

Szintottan a' *Via Portuensis* nevű Út felén találtatott-fel nem régen ama' hív Corneliának Sírja illy Fenirással:

D. M.

Publia Cornelia Annia ne in desolata Orbitate superviverem misera, vivam me ultro in hanc Arcam cum Viro defuncto incomparabili Amore dilecto damnatam dedo. Cum quo vixi Annos XX. sine illa coëvia. Libertabusque nostris mando, ut quotannis siper Arcam nostram Plutoni & Uxori Proserpinæ Manibusque sacrificent, Rosisque exornent, de reliquo ibi epulentur do D. P. M. EX. HSX. atque delego Vale Vita.

53. *Az Embernek maga-meg-öléséről. *)*

Mordant Fülep, közelről való Attyafia ama híres 's minden Európai Udvarokban esméretes Gróf *Pexerbovughnak*, ki azzal kérkedett, hogy minden egyéb Embereknél leg-több Fejedelmeket 's Postalegényeket Életében látott, Mordant Fülep, mondom, egy 27 Esztendőös szép Legény vala, egy jó 's gazdag Familiából származott, kihezképest Elömeneteléről bizonyos lehetett 's a' mi több, az ő Szeretőjétől ki-mondhatatlanúl szerettetett. Még-is mindazonáltal ez az Enber

egy-

*) Ezt 's a' következő hat Tzikkelyt Frantz-ból fordítottam.

egyszer'smind el-únta az Életét, Ő az Adósságit ki-fizette, a' Barátitól az Írás által Bútsút vett, 's még Verfeket-is készített, mellyekből az utolsó sorok Magyarban így hangzanak:

A' Bölts végre magán segíthet Méreggel,

Vagy ha az nem tetszik, tehát egy Zsineggel;

De kinek szíve van, az inkább magának

Egy Pisztolyt választ, 's lö' azzal homlokának.

Ő a' Versei szerént tselekedett, 's egy Pisztolyt sütéssel magát meg-ölte, a' héján, hogy egyéb oka lett volna, mintsem hogy a' Lelke a' Testét el-únta, minthogy azt tartotta, hogy ha kinek nem tetszik többé a' maga házában lakni, az abból szabadon ki-költözködhetik. Ugyan-is úgy látszott, hogy Ő tsak azért ölte-meg magát, mivel a' szerentsés Életét el-únta.

Schmidt Rikárd épen ellenkező okból fosztá-meg magát az Élettől. Ő az Életét azért el-únta, mivel valóban szerentsétlen vala. Ő egykor gazdag vólta, 's most egyszerre szegényé lett, Ő egészséges vala, 's most egyszeriben beteggé lett. Ő néki Hitvese vala, kivel mindazáltal nem egyebet, hanem tsak a' Nyomorúságát oszthatta, 's végtére tsak egy tsetsemős Magzattal bírt még. Rikárd tehát a' Feleségével igen szerelmesen magokat meg-ölelék 's az Magzattyoknak utolsó Tsókot adának, azután először

ezen szegény Teremtmenyt meg-ölék, 's végre magokat az Ágyaik Ofzlopira fel-akaszták. A' Levél, mellyet ezen bódogtalanok a' Halálok előtt egy Attyokfiának írának, szint olly különös, valamint a' Halálok. Mink hiszük, úgymondnak benne, hogy az Isten a' Tselekedtünket meg-botsátja. Mink az Életünket el-hagytuk, mivel a' Szerentsétlenségünknek végét nem láttuk, 's az egyetlen egy Gyermeünket azon jó szándékból meg-öltük, mivel tartottunk, hogy ő-is ne talán, olly szerentsétlen légyen valamint mi, 's a' t. Emlékezetre méltó, hogy ezen emberek először a' Magzattyokat atyai szerelemből meg-ölék, 's azután a' Baráttoknak egy Levél által a' Kuttyájokat 's Matskájokat ajánlák. Hihető, ők azt hitték, hogy egy Kuttyát 's Matskát sokkal könnyebb a' Világon bódoggá tenni, mint egy Gyermeket, 's a' Barátjoknak az által-is terhére lenni nem akartak.

Milord Skarborugh nem rég szint olly hideg Vérrel tette-le Életét, valamint a' Tifztségét, mellyben vala. Ugyan-is némellyek a' Parlamentban szemére vetették, hogy a' Királlyal tsak azért tartana, mivel az Udvarnál egy fő Tifztséget nyere. Uraim, mond vala, hogy az Uraknak meg-mutassam, hogy az én Értelmem a' Tifztségemtől nem függ, ihol azt le tefzem ezen szem-

szempillantásban. Ő annakutánna magányofságban éle, 's el-únván Életét, meg-öle magát.

Creech Ángoly, ki a' Deák Lukrétziust Magyarázatokkal ki adta, a' Kézírására azt írta-fel: *Nota Bene.* El-nem kell felejtennem, hogy fel-kell akasztanom magamat, mihent ezt a' Könyvet el-végzem. Ő a' szándékát bé-is töltötte, valamint szinte Lukrétzius. Minden bizonnyal, ha Virgyilt vagy Ovidot magyarázta volna, még tovább élhetett volna

Mind ezen szomorú Történetek, mellyekkel az Ángoly Újságok tele vannak, Európát el-hitették, hogy Angoly Országban inkább ölik-meg magokat az Emberek mint egyébütt. Azonban még sem bizonyos, ha Párisban 's több más fő Városokban szint annyi Bolondok nem találkoznak-é, valamint Londonban; mert ha a' Frantz Újságok azoknak Lajstromát, kik szántt szándékkal az Élet Igáját Nyakokról le-vetik, szabadon és igazán közölnék másokkal, tehát igen könnyen meg-történhetnék, hogy a' Frantzok az Ángolyokkal ebben fel-tehetnének. Azt mindazáltal bizvást lehet vitatni, hogy nints mitől félni, hogy ezen Magok-meg-öléséhez való Kedvek az Embereknek valaha a' Világon felettébb el-hatalmazzék. A' Természec igen hathatós Orvofságot nyújt az ellen, úgymint a' Reménységet és Fé-

lelmet, mellyek többnyire a' leg-szerentsétlenebb Embernek Kezét-is meg-tartóztattyák.

Ám igaz légyen-is az, hogy olly Országok találkoztak, mellyekben egy olly Dikasztériom vala, melly a' Polgároknak azon Esetben, ha fontos okaik valának, a' magok meg-ölését megengedte. Én erre felelek, hogy vagy ezen Bizonyítás nem igaz, vagy pedig ezen Dikasztériomnak igen kevés Munkája vala.

Az Ember maga-meg-ölésének Pártfogói ugyan azt mondják, hogy kiki a' maga Házát el-hagyhatja, ha azt el-únta lakni. De még-is a' leg-több Emberek inkább egy Gunyhóban alszanak, mint szabad Ég alatt.

A' Rómaiaknál *Cato*, *Brutus*, *Cassius*, *Antonius*, *Otho*, 's egyéb sok Hadi-Vezér hasonlóképen meg-ölé magát, noha a' pogány Vallások az Ember maga-meg-ölését szintügy ellenzette, valamint a' Keresztyén Vallásunk. Ugyan-is a' magok-gyilkosinak a' Pokolban az Ő különös helyek vala.

*Proxima deinde tenent moesti loca, qui sibi lethum
Infantes peperere manu, lucemque perosi
Projecere animas; quam vellent æthere in alto
Nunc & pauperiem, & duros perferre labores!*

*Fata obstant, tristiqve palus innabilis unda
Adligat & novies Styx interfusa coerceset.*

Virgil. Aeneid, Lib. VI.

Igy szóllott a' pogány Vallás azon Büntetések-rői, mellyek a' magok-meg-ölőket várták a' más Világon. Még-is mindazáltal Ditsőségnek tartatott, ha ki magát meg-ölte; olly ellenkezők az emberi Erköltsök és Szokások. Hát vallyon a' mostani időkben nem tiltják-é a' kettős-bajt, *Duellum*, az Ész, Törvény, és Vallás? 's még-is mennyien válollyák azt magokra? Ha *Cato* és *Cesar*, *Antonius* és *Augustus*, a' kettős-bajra egymással ki nem keltek, tehát senki magának ne képezze, mintha nekik nem lett volna annyi Szívek, valamint a' mái Frantzoknak. Ha *Hertzeg Montmorency*, *Marsal Marillac*, *de Thou*, *Cing Mars* inkább magokat mint Gonosztévők Talyigán a' Halálhoz hurtzoltatták, mintsem *Cato* 's *Brutus* módjára magok magokat meg-ölték volna, tehát senki ne hidje azt, hogy nekik színt annyi Szívek 's Ditsőség kívánások nem vala, mint az emlitett Rómaiaknak; ennek a' valóságos oka nem más, hanem hogy akkor Párisban nem vóltt módiban, hogy valaki magát ilyen Esetben meg-ölli, ellenben Rómában módiban vala.

A' Malabári Affzonyok elevenen magokat a' hóltt Férjeiket égető Tüzben bé-vetik 's vallyon

fel-

fel-tehetnek-é azért *Corneliával*? Nem bizony,
mert ezt tsupán a' *Módi* tselekedtetí velek.

Szokás 's Módi ti két Világ nagy Urai!

A' ti Rabjaitok Emberek fiai;

Magok-vijelését tsak ti vezérlitek,

Élteknek 's Hóltoknak módját rendelitek.

54. *A' Ritkáról és Szépről.*

Minden a' mi ritka, Tsudálkozást szerez. A'
közönségesnek hasznát vesszük ugyan, de azt
nem tsudállyuk. Némelly Ember fokkal külömbb-
nek tartja magát a' többinél, ha a' szobájában
egy ritka régi Pénzt, mellynek egyébként sem-
mi haszna nintsen, egy ritka Könyvet, mellyet
senki nem kíván olvasni, vagy egy rosszúl raj-
zoltt 's még rosszabbúl ki nyomtatott *Düver* Al-
berttől való Fa-metszést (Metszettfát, *Holz-
schnitt*) birhat; Ő még kevélyebb, ha a' Kert-
jében valamelly félig ki-nyöltt Amerikai Fát avagy
Növevényt a' Vendégeknek mutathat elő. Ez
ilyen Embernek többnyire nintsen jó Ize, ha-
nem tsak Hivsága. Ő azt hallotta, hogy a' Szép
egyszer'smind ritka, de Ő néki tudni kellenék,
hogy nem minden Ritka egyszer'smind szép-is. A'
Szép, valaminta' természet'munkáiban, úgy a' Mes-
terség munkáiban-is ritka. Nem tekintvén arra
a' miről az Asszonyi Nemet annyán vádollyák,
bát-

bátran merem még-is vitatni, hogy a' jó Menyetskék nem olly felettebb ritkák, mint a' tökéletesen szépek. Ugyan-is szerte-szét Falukon 's az Országban hamarább találhatni-fel tíz ezer Affzonyt, kik szorgalmatosok, mértékletesek, 's a' Magzatjaikat szoptatják, nevelik, és oktatják, mint egyetlen egyet, mellyet Párisban vagy Londonban egy tökéletes Szépségnek tarthatunk. Szint úgy vagyon a' Mesterség Munkáival-is, mert hamarább találhatni-fel tíz ezer Mázolást, mint egyetlen egy Remeket. Ha minden szép és jó volna, tehát minden bizonnyal semmin nem tsudálkoznánk; mindennel tsak szokásunk szerént élnénk. De az a' Kérdés itten, ha az Élés mellett azon Örömet és Gyönyörködést akkor éreznék-é? Vallyon mi okból fogadtattak olly rendkívül való Tapfolással ama' szép Helyek Tzidben, Tzinnában, és Horátziufokban? azért, mivel a' fetétségben, mellyben akkor Frantz Ország vala, véletlenül egy váratlan új világ vétetett észre, 's mivel ezen szép akkor a' leg-ritkább Portéka vala. Ugyan akkor Kornélynek némelly szép Helye, valamint szinte a' Verzályi Kert-is, a' szépségében egyetlen egy vala. A' Római Sz. Péter Temploma olly igen szép, hogy minden Utazók azt gyönyörködéssel tsudállják. De mink most egyszer tegyük-fel, hogy

den Európai Templomok a' Római Sz. Péter Templomához hasonlók légyenek, hogy minden Képoszlopok olly derekafok és gyönyörűek, mint a' Meditzei Vénus vagy a' Vatikánomi Apolló; hogy minden Gyászfjátékok olly szépek, mint a' Raszennek Ifigyeniája; hogy minden Vígjátékok olly jók és tanítók, mint a' Moliérnek Tartüfja; 's így tovább mindenben. Vallyon olly Kedvvel 's gyönyörködéssel fogjuk é látni és hallani ezen remek munkákat még akkor-is, mint azon időben; midőn még ritkák vóltak? Én bátran elmondhatom, hogy nem! Ezen Esetben bizonyos vagyok, hogy a' ma régi közmondás bé-telik: *ab assuetis non fit Passio*, vagy-is, hogy azon, a' mihez szoktunk, nem igen kapunk. — De vallyon ezen fors alá vannak - é vetve a' Természet Munkái-is? Vallyon a' kegyes Olvasóm meg-únja é azért a' szép Nemet, ha minden Szépek a' Görög Ilonához hasonlók lesznek, 's az olvasó Szépeim a' férjfi Nememet, ha minden Férjfiak olyanok lesznek, mint a' Trójai Páris? Mink azon Esetet tegyük fel, hogy minden Borok válogatott Borok, vallyon fogjuk - é az által Kedvünket vesztetni az Ivástól? ha a' Fátzányok, Foglyok, 's Húros és Tsáfzár-Madarak olly közönségesek lennének, mint az Egerek vallyon kevesebb Etyepetyénkkal ennők - é azokat? Én bát-

ran el-mondhatom, hogy nem! ha mingyárt a' Közmondás-is azt tartja, hogy *ab assuetis non fit Passio*. Ennek az oka nyilvánosságos, mert minden Öröm 's Gyönyörködés, mellyet maga a' Termézet óltott belénk, el-kerülhetetlen és magát szüntelen újító szükségünk; a' pedig, mellyet a' Mesterség szerez nekünk, el-kerülhető. Ugyanis mi szükség, hogy egy valaki kerteket bírjon, mellyekben a' márvány Képoszlopok a' Vízet száz lábni magofságra fel-felé fetskendezzék, 's hogy mi-nekutánna azoktól bútsút vett, egy szép Mese-játékot szemléllyen. De a' két nem egyik a' máfika nélkül el-nem lehet. Az Ásztal és az Ágy el-kerülhetetlenek. Azokat fo-ha meg-nem únnyuk, ámbátor minden nap élünk velek.

Midőn az Olaszok először kezdték mutatni ama' Falon való Árnyékjátékot, *Schattenspiel an der Wand*, tehát felettébb meg tetfzett, mert valóban Újság vala. Mondják, hogy Kircher ama' híres *Opticus* találta-fel először; de mint-hogy szükségesen kívül való Dolog vala, most immár azzal keveset érdemelhetni.

Néhány Esztendőök előtt Párisban egy *Rbino-ceros* vala, mellyen a' Párisiak nem győztek eleget tsudálkozni; ha valamelly Tartományban sok ilyen Állat találkoznék, tehát minden Ember azon vólna, hogy azokat meg-ölheffe. De ha bár

ottan száz ezer szép Fehérszemély volna, tehát még-is kiki utánnok volna.

55. A' Könyvestárokról.

A' nagy Könyvestároknak az a' szokásfok, hogy midőn valamely Író azokat meg-látogatja, ötöt egy bizonyos Ijedésbe hozzák. Kétszer való száz ezer Könyv egy olly Embernek, ki valamit nyomtatni akar, valóban a' Bátorságát el veheti. Azonban kevés idő múlva ismét meg-vigasztaltatik, midőn meg-fontolja, hogy ezen Könyvek közül már mostan felettébb kevés olvastatik, de az övé, minthogy a' mostani időhöz vagyon szabva, olvastatni fog. Ő magát azon Viz-tsephez hasonlítja, ki azon panaszkodott, hogy ő majdan a' Tengerrel öszve kevertetik, 's ugyan azon okból elméretlen marad; egy Gyénius meg-könyörült rajta, 's egy Ostriga által el-nyelette, míg végre a' leg-szebb Napkeleti Gyöngy 's a' nagy Mogol Trónusának a' legfőbb Tzifrája kerültt belőle. Azok a' Firkálók és Mázolók, kik tsupán a' héti Bérért dolgoznak, 's kiken semmi Gyénius nem akar meg-könyörülni, örökre Viz-tseppek maradnak. A' mi Szomszédunk tehát az ő fent a' Palláson való füstös szobájában minden erővel iparkodik, hogy egykor ő-is Gyöngyé váljék.

Annak, ki tanulni akar, felettébb kedves lehet, midőn azon Könyvet, mellyet keres, legottan fel-találhatja, a' héján hogy Pénzébe tellyék, vagy fokot fáradjon utánna. Ez egy azon leg-nemefebb szerzemények közül való, és semmiféle Pénzt nem lehetett volna hasznosabban el-költeni.

A' Könyveknek az ő szerfelett való nagy száma bennünket meg-ne ijeszten. Páris hétszer való száz ezer Embert foglal magában; de mink minthogy nem társalkodhatunk mindenikkel, ahozképest négy öt Barátot választunk magunknak. Erre való nézve a' Könyvek fokaságára szintűgy nem panaszkodhatunk, valamint a' Polgár-társainknak fokaságára.

A' régi 's ritka Könyvek szintűgy kerestetnek, valamint a' régi 's ritka Pénzek. Azokkal a' Könyvestárok szoktak ki tzifráztatni. A' leg-régibb Könyvek ama' Sinai öt *King*, *) a' Braminok *Sbastabah* Könyvök, mellyből a' *Hollwell* olly szép Helyeket közle velünk, a' *Zoroasternek* és *Santhoniathonnak* Maradványi, melly utólsókat *Eusebiusnak* köszönhetjük, 's mellyek a' legnagyobb Régiséget immár a' Homlokokon vise-

K 2

lik.

*) Ki tudja, ha ezt a' Sinaiak nem mondják-é Könyvek vagy-is Könyvnek?

lik. Hogy a' Mó'sesnek Könyveit itt ne említsem, mellyek mindent, valamit felőlök mondhatnánk, fellyül haladnak.

Mink még az igaz *Orpheus*nak az Imádságát is birjuk, mellyet a' *Hierophant* a' Görögöknek az ő régi Titkaiknál szokott elő mondani: Járjatok az Igazság Útján; imádjátok a' Földnek egyetlen egy Urát; tsak ő az egyedül, ki maga magán által vagyon; egyebek mindenek ő néki köszönik az ő Léteket; ő benne 's általok eszközül; ő mindent lát, és soha senkitől még nem szemléltetett.

Nékünk *Museus*ból 's *Linus*ból nints immár semmi hátra. A Homérusnak ezen Előlfutói nagy betsére vólnának egy Könyvestárnak.

Ágost Tsászfár amaz úgy neveztetett Palatinusi Könyvestárt állította fel. *) Apollónak képoszlopa a' fő helyet foglalá benne. A' Tsászfár a' leg-híresebb Íróknak melly-képeikkel azt kiékesíté. A' régi Rómában 29 nagy nyilván való Könyvestár találkozik. Most Európában könnyen négy ezer nyitott Könyvestárokat számlálunk.

*) De már ő előtte több Könyvestár találkozott a' Világon. Nálunk a' Mátyás Király Budai Könyvestárja felettébb híres vala. Most Európában leg-híresebbeknek tartatnak: a' Római, Párisi, 's a' Bétsi.

56. *Az Orvos Mesterségről*

Egy szép Hertzeg-Affzony, ki az Anatómiát soha híreről sem esmérte, nem régen Betegségbe esett, mivel fokot találtt tántzolni 's ébren lenni, vagy-is inkább mivel igen fokszor tselekedte azt, a' mit fok egyéb Hertzeg-Affzonyok tselekefsznek. Az Udvari Orvos meg-látogatván ötet, fokot beszélgetett vele az egészséges Embernek Allapatjáról, hogy tudni illik miképen teszi a' Vér a' Testben az :Ö kerületét; miképen teszi leútjában azt a' Nedveséget, melly a' Nyálra, Húgyra, Magra, 's Epére szükséges; miképen bánik az Agyvelővel 's Gyomorral, 's több ehez hasonlóról.

A' Hertzeg-Affzony.

Ugyan azért fizeti kendet az Atyám a' Király, hogy ezt nálam-is véghez vigye; én tehát parantsolom kendnek, hogy az én Véremet is azon jó rendbe hozza, hogy én eránta ne panaszkodhassak; mert kendnek tudni kell, hogy nekem nints Kedvem betegeskedni.

Az Orvos.

Ezen Parantsolattal Hertzegséged a' Termézet Urahoz forduljon. Tsak az, ki milliomm bújosó 's üstökös Tsillagokat (Planétákat és Co-

métákat) ezer ragyogó Napok körül futattya mindennap, a' Vére kerülését-is kormányozhatja.

A' Hertzeg-Asszony.

Hogy hogy! kend egy Orvos, 's nem adhat semmit?

Az Orvos.

Nem kegyelmes Asszonyom, én Hertzegségednek tsak vehetek. A' Természethez semmit se lehet hozzá adni. Hertzegségednek Szolgái a' Pálotáját ki-seprik, de azt az Építő-Mester építette fel. Ha Hertzegséged fokát talált enni, tehát a' belső Részeit a' *Cassíával*, *Mannával*, és *Sennes* Levelekkel ki-öblíthetem, 's mint-egy seprővel a' Tisztátanláságot belőlök ki-seperhetem. Hogy ha a' Mellyét a' Fene vagy Rák eszi, tehát a' sértett Emlőt el-választom, de én egy újat helyében nem növeszthetek. Hogyha a' Hólagját a' Kő bántja, tehát egy ahoz illő Operázióm által Hertzegségedet fel-szabadíthatom, 's az alatt sokkal kevesebb fájdalmat fog érezni, mint a' Férjsiak. Hogyha a' lábában a' Tűz, *Brand*, bé-esett, tehát azt el-vágom, 's Hertzegséged osztán tsak egyre szorúl. Egy szóval, mink Crvósok a' Fog-törőkkel egy azon hajóban evezünk; Ők egy romlott fogat ki-vesznek, de egy hozzá hasonló újat helyében nem szerezhettek, ha bár melly híres Kurittyolók-is légyenek.

A'

A' Hertzeg Asszony.

Kend rettent engem! én úgy véltem, hogy az Orvosok minden betegséget meg-gyógyíthatnak.

Az Orvos.

Azokat, mellyek magoktól meg-gyógyúlhatnak, mink-is meg-gyógyíthatunk. A' belső Betegségek a' külső Sebekhez abban hasonlók, hogy a' mellyek nem halálosak, azokat tsupán a' Termézet gyógyíthatja-meg. De ha egyszer halálosak, tehát a' Mesterséghez heába folyamodunk.

A' Hertzeg Asszony.

Högy-hogy! mind azon vér-tisztító Orvosságok, mellyekről hallottam beszélni? A' *le Lievre* Élet-Balzsamja, az *Arnoud* zatskói, mind azon Pilulák, mellyeket a' Kamarás Asszonyim olly annyira ditsérnek?

Az Orvos.

Szint annyi módok a' pénz nyeresre 's a' betegnek hízelkedésre, az alatt, hogy a' Termézet egyedül munkálkodik.

A' Hertzeg Asszony.

De úgy-é bár, van még-is egy *Universal* Orvosság?

Az Orvos.

Igen bizony, mint a' Romántzos könyvekbéli ifjító Kút.

A' Hertzeg Affzony.

Hát miből áll az Orvos Mesterség?

Az Orvos.

A' mint már az előtt mondtam Hertzegségednek; a' Háznak, mellyet újra fel nem építhetünk, megkönnyebbítésében 's ki-tisztításában.

A' Hertzeg Affzony.

De vannak még-is egészséges és ártalmas Dolgok?

Az Orvos.

Hertzegséged az egész titkot ki-találta. Egyék abból mértékletesen, mellyet tapasztalásból tud, hogy eddig meg nem ártott. Tsak az, a' mit a' gyomor meg-emészthet, a' testre nézve hafnos. Vallyon mi segítheti a' gyomor' meg-emésztesét? A' mozdulás. — Vallyon az erejét mi hozhatja helyre? Az álom. — Vallyon a' gyógyúlhatatlan nyavalyáját mi enyhítheti? A' békefséges türes. — Vallyon mi jobbíthatja-meg egy rosz Test-állapotját, *Leibesbeschaffenheit*? Semmi. — A' mí tsak nem minden Retzipénk abból áll, mellyet *Moliere* immár ki-nyilatkoztatott, t. i. *seignare*, *purgare*, *clysterium donare*, vagy-is: ér-vágásból, purgálásból, 's Klistérozásból. Ez mindazáltal nem egyéb, a' mint már mondtam, hanem tsak a' háznak ki-seprése, mellybe egy szeget fe lehet bé-ütni. Az egész mester-ség

ség abból áll, hogy mindenhez jó időt tudjunk válogatni.

A' Hertzeg Asszony,

Kend az árúját előttem nem igen tisztítja. En jól látom, hogy Kend egy emberséges Ember. Mihent Királyné leszek, leg-ottan Kendet válogatom első Orvosomnak.

Az Orvos.

Hertzegségod csak a' Természetét tegye első Orvosának. Ez vihet egyedül mindent véghez. Ugyan-is vizsgálja-meg bár mind azokat, kik az ő élteket 100 esztendőre hozták, eggyetlen egy Orvos sem vala köztök.

A' Hertzeg Asszony.

Úgy hát még én-is reményelem, hogy Kendet fellyül élem.

57. Márk Aurel 's egy Barát.

Márk Aurel.

Egyfzer valahára ismét, a' mint vélekedem, itthon vagyok. Ez minden bizonynal a' Kapitólium, 's ezen roppant épület a' Templom. Ez az ember, kit amott látok, bizonyosan a' Jupiter' Papja. Barátom, kérlek egy szóra.

A' Barát.

Barátom! ez egy igen barátságos Üdvözlés. Kend, a' mint látom, Idegen, minthogy a' Fráter

ter Fulgyentziust, ki Kapitóliomon lakik, ilyenképen szállítja. Tudja-e Kend, kivel beszélt most? a' Popoli Hertzeg Affzonymnak Gondatójával, egy olly Emberrel, ki ollykor a' Pápával beszélt, és ugyan nem másként, hanem tsak mint egy Emberrel.

Márk Aurel.

Fráter Fulgyentzius a' Kapitóliomon! itt egy alkalmas változás történt. A' te beszédedből meg nem világosodhatom. Ez nem de nem a' Jupiter' Temploma?

A' Barát.

Eredj, szegény Ember, néked a' fejed megbomlott. Vallyon ki lehetsz a' te eldödi ruháddal és szakálloddal? Honnan jösz, 's mit akarsz?

Márk Aurel.

Én az én szokott ruhámat viselem, 's ide tsak azért jöttem vissza, hogy Rómát még egyszer meg-láthassam; én Márk Aurel vagyok.

A' Barát.

Márk Aurel? nékem úgy tetszik, hogy gyermek koromban ezen nevet sokszor hallottam. Az egy pogány Tsáfzár vólt, ha jól emlékezem.

Márk Aurel.

Ugyan én vagyok az. Én Rómát, melly engem annyira szeretett, 's mellyet magam-is annyira szerettem, meg-akartam ismét látogatni;

ezen

ezen Kapitóliomot, hol én a' Triumf' fényességének meg-vetésével triumfáltam, ezen Országot, mellyet én szerentsésnek tettem. Azonban én Rómát nem esmérem többé. Én az Ofzlopot ugyan láttam, melly nékem emeltetett, de az Atyámnak bölts Antoninusnak a' képét többé rajta nem találtam. Az, a' melly most rajta szemléltetik, egy más Ember' képe.

A' Barát.

Azt el-hízem, El-kárhozott Uram. Az V. Szikfztus az Ur' Ofzlopát ugyan ismét fel-állította, de egy olly Ember' képét helyhezette reá, ki fokkal az Attyánál 's magánál többet értt.

Márk Aurel.

Én azt hittem mindég, hogy nálamnál valaki igen könnyen jobb lehet, de azt igen nehéznek tartottam, hogy az Atyámnál valaki jobb lehessen. Talán a' fiúi szeretet el-ámított engem, tudod jól Barátom, hogy kiki hibázhat. De vallyon mi okból nevezel engem El-kárhozott-nak? —

A' Barát.

Azért, mert annak kellek lennie. Hát nem az Ur-é az, ki, a' mint emlékezhetem, azon Embereket, kik olly fontos szolgálatot mutattak, 's egy esöt szereztek, melly által az Ur az el-lenségét meg-verhette, olly igen üldözte?

Márk

Márk Aurel.

Ah! én felettébb távúl valék attól, hogysem egy Embert üldözhettem volna. Én a' Mindenhatónak meg-köszöntem, hogy egy olly időben, midőn a' hadi-népem a' szomjúságtól egészen el-lankadtt, a' segítségére esőt küldött; azonban azt soha nem hallottam mondani, hogy én ezen esőt azon Embereknek, kikről te beszélsz, köteles lettem volna meg-köszönni, ámbátor ők igen jó Katonák valának. Én esküszöm néked, hogy én nem vagyok el-kárhozott. Én az Emberekkel sokkal több jót tettem, hogysem a' Mindenható velem rosszul bánhatna. De mond-meg nékem, kérlek, hol a' Tsászárnak a' követőmnek a' lakása? Vallyon a' Palatinusi hegyen fekszik-é még most-is? mert valóban én az én Hazámat nem esmérem többé.

A' Barát.

Azt könnyen el-híszem, mink mindent tökéletességre hoztunk. Én az Urat, ha úgy tetszik, *Monte Cavallóra* el-vezetem. Ott a' szent Atyának lábait meg-tsókolhatja, 's Bútsút-is kaphat egyfzersmind, mellyre igen-is nagy szükségének látszatic lenni.

Márk Aurel.

Légy olly jó Barátom, 's vald-meg igazán, talán nints többé semmi Római Tsászártok 's Birodalmotok?

A'

A' Barát.

Óh igen, igen, nekünk mind Római Tsá-
fzárunk, mind Római Birodalmunk vagyón. De
e' mind a' kettő mintegy 200 mértt-földnyire
távul vagyón innen, egy bizonyos Béts nevű
Városban a' Duna mellett. Én az Úrnak javas-
lom, hogy oda mennyen, 's a' Követőjét láto-
gassa-meg, mert itt az *Inquisitio* könnyen meg-
látogathatná. Vigyázzék magára, a' Domonkos
Szerzetbéli tisztelendő Atyák a' tréfát nem ér-
tik. Ők Márk Aurellet, Antoninuffal, Trajánus-
fal, Títuffal, 's egyéb aféle Emberekkel, kik a'
Katekizmusokat meg nem tanútták, porúl bán-
hatnának.

Márk Aurel.

Pápa, Katekizmus, *Inquisitio*, Domonkos
Szerzetbéli Atyák, 's Római Tsászár Béts Vá-
rosában a' Duna mellett! ezt soha nem véltem
vólna! Azonban veszem észre, hogy 16 Száza-
dok által e' világi dolgok más képet kaphattak.
Én valóban szeretnék látni egy Márkománni,
Kvádi, vagy Teutoni Római Tsászárt.

A' Barát.

Azon öröme lehet, ha akarja; sőt még fok-
kal rendesebb dolgokat láthat és halhat. Illyen-
képen tudósíthatom, hogy a' Barbarusok a' Bi-
rodalmának felét, 's mink ismét a' másik felét

bír-

bírjuk; hogy egy fő Pap Rómának meg nem határozott Ura; hogy Fráter Fulgyentzius szint-
 úgy ma hólnap a' lehet; hogy én szint azon a'
 helyen, hol egykor a' meg-győzött Királyok a'
 kotsija után hurtzoltattak, áldást fogok osztani.

Márk Aurel.

Te nékem különös Dolgokat említesz. Mind
 ezen nagy Változások nagy szerentsétlenségek
 nélkül nem történhettek. Én szánakodom az Em-
 beri Nemen, mert én azt még most-is szeretem.

A' Barát.

Az Úr igen jó szivű. A' való, hogy Vér
 Patakokban teltt a' Dolog, és fok Országok el-
 pufztúttak. De ennek mint szükségképen meg-
 kellett lenni, hogy Fráter Fulgentzius jó izüen
 alhassék a' Kapitóliomon.

Márk Aurel.

Róma, Világnak ama' hires FŐ-Városa alkal-
 masint hát meg-romlott és szerentsétlen.

A' Barát.

Meg-romlott-é, nem-é, arról nem szóllok,
 azt mások láfsák; de hogy szerentsétlen volna,
 azt nem hiszem. Sőt inkább azt tartom, hogy
 most szerentséfebb fokkal, hogy sem az előtt,
 minthogy szüntelen Békeféségben nyugszik, 's a'
 szép Mesterségek virágoznak benne. Az eléb-
 beni Világ Urai most tsak Hang-Mesterei. A'

való,

való, mink többé Népünket Britanniába nem szállítjuk, de a' helyett most oda Herélteket 's Hegedüket küldünk. Nékünk Scipióink többé nintsenek, kik a' Kártágó Városát el-pusztíthatnák, de a' helyett a' Számkivetések is nálunk meg-fzüntek. Mink a' Ditsőséget a' Békefsséggel fel-tseréltük.

Márk Aurel.

Én egész Életemben azon valék, hogy Filozofus lehessék, 's idővel valóban az-is lettem. Én azt találtam, hogy a' Békefsség mindenkor annyit ér, ha nem többet, mint a' Ditsőség. De valamennyiből, a'mit még nékem elő hozál, tsak nem azt vélhetem, hogy Fráter Fulgyentzius semmi Filozofus.

A' Barát.

Mit? Én Filozofus nem volnék? Ugyan én vagyok az valóban. Én Filozofiát, 's a' mi még több, a' Teologyiát-is ki-tanúltam.

Márk Aurel.

Mond-meg hát Barátom, mi ez a' Teologyia?

A' Barát.

A' Teologyia az, az, az, — — — a' mi azt szerzi, hogy én itt vagyok, 's a' Tsáfzár többé itt nintsen. Nékem úgy látszik, mintha az Urat a' Bóldogságom 's ama' kis Változások, mellyek a' Birodalmával történtek, meg-sértették volna.

Márk

Márk Aurel.

Barátom! én az Örök-végezéseket tisztelem, 's igen-is jól tudom, hogy azok ellen való Morgás hafzontalan 's illetlen; én az Emberi Dolgok Változásán tsudálkozom. De minthogy minden e' Világon változásnak alája van vetve, mint-hogy még a' Római Birodalom-is oda lett 's eldültt, tehát egyfzer alkalmafint másokra-is érkezik a' for.

A' Barát.

Én a' Karba megyek énekelni.

Márk Aurel.

'S én a' Létek Létéhez ismét visszafordulok.

58. *A' Régiek 's Újak, vagy-is a' Pompadúr Affzonymak, a' XV Lajos Kedvesének, Toaletje.*

Pompadúr Affz. Vallyon mitsoda Affzonymság érkezik amott hozzám ama' nagy fekete szemekkel és szép magos Termettel, kinck az Ortzája valamint kevély, szint olly gerjesztő, 's ki minden Bëjjelentés nélkül közelít felém, 's egy Apátza féle meg-hajtást télzen?

Tullia. Én Tullia vagyok, 's Rómában szültem mintegy tizenennyöltz száz Esztendő előtt. A' magam Meg-hajtása Római 's nem Frantz; én ide jöttem, nem tudom honnét tsak, hogy a'

Hae

Hazáját, Személyét, 's a' Toaletjét meg-lát-hassam.

Pompadúr Affz. Ah, Affzonyom, légyen olly jó hozzám, 's üljen-le nálam. Egy Karfzéket Tullia Affzonynak!

Tullia. Mit, Affzonyom, - én ezen kis Trónusra üljek-le, hogy a' Lábaim le-fügjenek, 's egészen vérbe borúlnak?

Pompadúr Affz. Hát vallyon mire szokott ülni az Affzony?

Tullia. Egy jó Ágyra, Affzonyom.

Pompadúr Affz. Ah, én jól értem, mit akar mondani, egy jó Szofára. Ihol van egy, mellyre kedve szerént le dülhet.

Tullia. Én örülök, hogy a' Frantz Dámák színt olly jól laknak, valamint mink hajdan.

Pompadúr Affz. Ah, Affzonyom, az Affzonynak, a'mint látom, nints semmi Harisnyája, 's a' Lábai meztelenek vólnának, ha egy szép Pántlikával bé-nem vólnának borítva.

Tullia. Nékünk Harisnyánk még nem vala, ez egy ízép Találmány, melly fokkal későbben került elő.

Pompadúr Affz. Isten meg-botsáss, Affzonyom, nékem úgy tetszik, hogy Inge fints?

Tullia. Nints, Affzonyom, a' mi Időnkben még Inget nem viseltek.

Pompadúr Affz. Vallyon melly Időben éltt az Affzony?

Tullia. *Sylla, Pompejus, Caesar, Cato, Catilina,* és *Cicero* Idejében, ki utolsó vala egyszer'smind az Atyám. Ugyan azon *Cicero*, kivel a' Kliensei közül egyik igen rossz Verseket a' minap beszéltetett. Hogy tegnap etött itt Párisban a' Játéknéző házban valék, épen a' *Catalinát* játszották. Én az elő-lépett Rómaiak közül egyre sem esmértem. Az Atyám meg-intett engem, hogy *Catilinának* elejében menjek. Ezen telettébb meg-ütköztem. — — Hanem, Affzonyom, a'mint látom, az Affzonynak sok szép Tüköri vannak, az egész Palotája tele van velek. A' mi Tükörink sokkal kitsinyebbek valának. Atzélból valóké?

Pompadúr Affz. Nem, Affzonyom, azok Fővenyből készültek, 's semmi sints mostan közönségesebb.

Tullia. Szép Mesterség. Meg-vallom, hogy ez a' Mesterség hibázott nekünk. Ah! mi szép Írottképe vagon itt az Affzonynak.

Pompadúr Affz. Az nem Írottkép, hanem Rézvel nyomtatott kép. Ezt egy elégett Fának Kormával, *Kiebnrußs*, szokás tsinálni; egy nap által száz Mását készíthetni 's ez a' Mesterség az Írottképet, mellyet az Idő meg-ront, örökösse teszi.

Tullia. Felettből szép munka! A' Rómaiaknál ez-is esméretlen vala.

Egy Tudós. *(ki a' Toaletnél jelen vala, így kezdett Tulliához szólani, azonközben bogy a' zsebéből egy Könyvet ki-húzott)* Az Affzony még inkább fog tsudálkozni, ha meg-tudja, hogy ez a' Könyv nem Kéz-írás, hanem az említett nyomtatott kép' módjára készültt elő, 's ezen találmány az ész' és elme' munkáit örökösse teszi.

(A' Könyvét Tullianak oda nyújtja, melly-is egy Vers-gyűjtemény vala a' Márkgróf Affzony' számára. Tullia egy levelet belőle el-olvasá, a' betűkön igen tsudálkozik, 's a' Szerzőnek ismét vissza-adá.)

Tullia. A' Nyomtatás valóban egy szép dolog, Uram, 's ha ez ilyen Verseket halhatatlannokká teheti, tehát ez a' mesterségnek a' legnagyobb tsudája. De vallyon mért nem éltetek ezen találmánnyal az Atyám' munkáinak ki-nyomtatásában?

Tudós. Ez meg-is történtt, Affzonyom, de senki most azokat többé nem olvassa. Én nagyon sajnálom az Attya Urát, de most az Emberek egyebet felőle nem tudnak a' nevén kívül.

(Ekkor bé-bozódott Tsokoládé, Kávé, Téviz, és Fagyos, Gefrornes. Tullia el-tsudálkozik, midőn a' Nyárnak közepén meg-fagyott tejselt,

epret és málnát láthatott. Kibezképeft meg-magyaráztatott néki, hogy ezen nyalánkságok a' salétrom által, melly azokat körül-veszi, hat pertz alatt el-készültek, 's hogy a' fagy tsupán mozgatssáal szereztetett. Ő álmétkodásában el-balgatott. Eleinte a' Tsokoládénak és Kávénak feketeségétől irtózott. Azután meg-kérdeze: millyen füvekből készülnének ezen italok? Egy Hertzeg, ki jelen vala, felele néki:)

Azon gyümöltsök, mellyekből ezen italok tsináltatnak, a' más Világból 's Arab Országnak kebeléből jönnek.

Tullia. Mi Arab Országot illeti, azt esmérem, de én soha semmit se hallottam a' Kávé gyümöltsről; 's mi a' más Világot tekinti, én tsak azt esmérem, a' mellyből mostan jövök; 's én a' Hertzeget bizonyosá tehetem, hogy ott a' Tsokoládét nem esmérik.

Hertzeg. Azon Világ, mellyről az Affzonnyal szó vagyon, egy áthatatos Föld, mellyet Amerikának neveznek, tsak nem olly nagy mint Európa, Asia, és Afrika egygyütt véve, 's mellyről sokkal többet 's bizonyosabbat tudunk, mint a' felől, a' honnét mostan érkezett.

Tullia. Mit, mink, kik Világ' Urainak nevezük magunkat, úgy hát tsak a' felét bírtuk volna belölle? Ez igen alázó!

Tudós. (kit igen meg-sértett, hogy Tullia Affzony a' Verseit rosszaknak találta, felele haragosan:)
 A' Földije, kik azzal kérkedtek, hogy a' Világnak Urai legyenek, tsak húszadik részét bírták annak. Nékünk most Európának szélén egy Birodalmunk vagyon, melly sokkal nagyobb a' Rómainál; azon kívül egy olly Affzonytól kormányoztatik, kinek több erze és szépsége vagyon, mint az Affzonymak, 's a' ki egyfzersmind ingeket visel. Ha ő a' verseimet olvasná, tehát bizonyos vagyok benne, hogy ő azokat jóknak találná.

(A' Márkgrófné a' Tudósnak meg-bagya, hogy balgasson, mintbogy a' tiszteletéről el-felejtkez-
 nek, mellyel egy Római Dámának, a' Cicero' Leányának, tartozna. A' Hertzeg meg-magya-
 vázá néki, miként találtatott-fel Amerika, az-
 után egy Zsebórá-t ki-vett, mellyen a' Kompas
 meg-vala, 's meg-mutatá néki, hogy a' Mágnesi
 Tű által jutott az Ember a' Föld' golyóbisának
 másik felébe. A' Római Dámának álmélkodása
 ez által még inkább kezdett nagyobbodni. Vég-
 re így kiáltott-fel:)

Tullia. Én attól kezdek tartani, hogy az Új-
 jakat illeti a' Régieken való felsőbbség. Én ide
 tsak azért jöttem, hogy erről bizonyosabb lehes-

sek, 's immár észre veszem, hogy az Atyámnak szomorú híreket hozok.

Hertzeg. Vigasztaltsák, Affzonyom, mert soha közöttünk az Attyához hasonló Ember nem vala, önnön maga az úgy neveztetett *Gazette ecclesiastique*, vagy *Journal Chrétien* Szerzője sem hasonlít hozzá; soha senki köztünk a' Gyula Tsászárhoz, *Cesar*hoz, vagy *Scipió*hoz nem közelített. A' Természet ugyan még most-is olyan, mint az előtt, 's a' nagy Lelkeket szintúgy természetetheti, de azok tsak olly szép tsirák, melyek a' rossz Földben soha meg-nem érnek. — Másképen vagyon a' Mesterségekkel 's Tudományokkal; idő és vak szerentse tették azokat tökéletesebbekké. Nékünk p. o. fokkal könnyebb *Sophocle*seket 's *Euripides*eket bírni, mint olly férfiakat, kik az Attya Urához hasonlítanak, mint-hogy Teátromink vannak, de nem Beszélő-székeink. Az Affzony *Catilinát* ki-nevette, de ha a' *Pædrát* fogja látni játszani, akkor meg-valja, hogy a' Rafzennel *Pædrája* a' Modélt véghetetlenül fellyül haladja, mellyet *Euripides*ből esmér. Én úgy reménylem, hogy az Affzony meg-valja, hogy a' mi *Molier*ünk a' *Terentziusát* fokkal fellyül múlta. Énnékem, ha meg-engedi, szerentsém léfzen, az Affzonyt az Operába el-vezetni, 's az Affzony tsudálni fogja benne a' tellyes han-

gá énekléft. Ismét egy mesterséget, melly az icedebélieknél esméretlen vala. — Ihol, Affzonyom, egy kis Néző-tsív; tetsék a' szemét ezen üveg felé tartani, 's az Affzony ama' Házat vól-taképen meg-látja, melly fél mérttföldnyire innen távúl vagyon.

Tullia. A' Jupiter úgy segéljen! Ezen Ház a' Nézőtsívemnek végén találkozik, és fokka¹ nagyobb mintsem látszatott.

Hertzeg. Lásfa, Affzonyom, ezzel az úgy szólván Játék-eszközzel mink új Egeket vettünk észre, valamint ama' Mágnes Tüvével egy új Világra akadtunk. Tekintse ezen bé-festett Alkotmányt, mellyből egy kis üveg Tsív ki-nyúlik? Ezzel a' Tsekélységgel a' Levegőnek a' valóságos Nehézségét meg-mértük. — Végre fok Tapogatas után egy Ember meg-jelentt, ki a' Természetnek az ő első Rúgó-kerekét *Triegrad*, a' Nehézségnek az Okát fel-találta, 's ki megmutatta, hogy a' Tsillagok szintúgy a' Földhöz képest nehezek, valamint a' Föld a' Tsillagokhoz képest. Ő a' Napnak Súgárit úgy el-ofztotta 's fel-bontotta, valamint a' Dámáink az arany Tzajggal és Pafzománnyal szoktak tenni.

Tullia. Ezt az Ofztást és Bontást nem értem.

Hertzeg. *Cicero* a' Beszédiben erről még nem emlékezik. Egy Pafzományt vagy Tzajgot el-

osztani 's fel-bontani annyit tesz, azt fonálról fonálra szétt osztani, 's az Aranyt belőle el-választani. Így tselekedett *Newton* a' Nap Súgá-
 val, a' Tsillagok engedelmeskedtek néki, és
 színt annyit tett egy más *Locke*, nevű az Ész
 számára.

Tullia. Valóban az Úr úgymint egy Hertzeg
 fokát tud. Az Úr ama' Tudósnál sokkal tudó-
 sabb, ki tőlem azt kívánta, hogy a' Verseit jók-
 nak találjam, de az Úr egyszer'smind Betsület
 tudóbb-is.

Hertzeg. Ez tsupán a' jobb Nevelésnek Gyü-
 möltse, Affzonyom, mert a' mi a' Tudományo-
 mat illeti, az igen közönséges. A' mostani If-
 jak, midőn az Iskolákból vissza jönnek, gyakor-
 ta többet tudnak, mint sok régi Római *Philoso-
 phus*. Tsak a' kár benne, hogy mi a' mi Euró-
 pánkban vagy tizenkét tökéletlen Nyelvet vá-
 lasztottunk ama' szép Deák Nyelvnek helyébe,
 mellyben az Ura Attya olly nagy Mester vala;
 de mindazonáltal mi rajtunk még sem múltt-el,
 hogy a' goromba Eszközökkel-is igen jó Munká-
 kat ne készítettünk volna, főképen a' szép Tu-
 dományokban.

Tullia. A' Nemzeteknek, mellyek a' Római
 Birodalomra következtek, egy szüntelen való
 Békeféségben kellett élniek, 's az Atyámtól fogva
 egész

egész mostanig mindenkor nagy Embereknek kellett lenni köztök, külömbben olly fok új Mesterségek fél-nem találtathattak volna, 's az Ég és a' Föld meg-nem esmértetett volna olly jól.

Hertzeg. Tellyefséggel nem, Affzonyom. Mink Barbarufok vagyunk, kik tsak nem minnyájan Szittyából érkeztünk, hogy a' Római Birodalomot, Tudományokat, 's a' szép Mesterségeket ki-pufztittsuk. Mink mintegy hét (vagy nyóltz) száz Efstendeig úgy éltünk, mint valóságos vad Emberek, 's hogy a' Tudatlanságnak az ő tellyes Mértékét elérhesük, bizonyos Emberektől vezéreltettünk, kiket — — — —

Tullia. Én az Úrnál egy nagy Úrhoz illő Udvariságot egy Ország-Emberét, *Staatsmann*, tizimerező Tudománnyal öfzve kaptsolva találom. Valóban meg-érdemlette volna, hogy Római *Senator* légyen.

Hertzeg. Ah! Affzonyom, az Affzony sokkal jobban meg-érdemelne, hogy az Udvarunknál elől állana.

Pompadúr Affz. Az Affzony nékem veszedelmes lett volna.

Tullia. Kérdezze bár az Affzony a' Fövényből készültt szép Tükörét, 's meg-látja, hogy semmitől nem kellett volna félnie. — Az Úr valóban igen szépen előmbe adta, hogy a' mosta-

niak fokkal többet tudnak mint mi.

Hertzeg. En azt mondtam, Affzonyom, hogy az utolsó Századok tudósabbak valamivel az élébenieknél, ha tsak valamely közönséges Revolúzió nem történt, melly a' Régiségnek minden hátra hagyott Emlékeztetőit el-törülte. Néünk rettenetes, de tsak általmenő Revolúzióink valának, 's ezen szélvészekben mindég olly szerentsések valánk, hogy a' Attyának, 's még egynehány nagy Embereknek Munkáikat tovább is meg-tarhathattuk. Egy ilyen módra a' szent Tűz soha egészen el-nem ólthatott, 's végre egy tsak nem közönséges világot hozott elő. Mink most az ostoba *Scholasticus*okat ki nevetjük, kik olly fokáig uralkodtak köztünk, de mi nagy *Respectus*fal viseltetünk valamint *Ciceró*hoz, úgy a' több régihez, kik minket elmélkedni tanítottak. Ha bár a' *Phisicában* más Törvényink légyenek mint akkor, de az Ékesen-szóllásban még most-is azon Regulákhoz szabjuk magunkat, 's ez az a' leg-jobb Mód, mellyel a' Régiék 's Újak között való Vetekedést ki-végezhetjük.

Az egész Társaság a' Hertzegnek Beszédét helyben hagyá. Leg-ottan minnyájan a' *Castor* és *Pollux* Operában mentek. *Tullia* nem tekintvén arra, a' mit beszélni hallott, a' Musikát még-

is meg-kedvelte. Ő meg-vallotta, hogy egy illy nézőjáték sokkal jobb, mint egy *Gladiator* Vita.

59. *A' Kappan és a' Heréltt-Tyúk.*

Kappan. Édes kedves Tyúkom, mért vagy olly szomorú? vallyon mi lelt 's mid vagyon?

Heréltt-Tyúk. Kérdezd inkább, Barátom, mim nintsen többé. Egy átkozott Szolgáió öle-be vett, egy hosszú Tűt Seggembe dugott, a' Mőnytartómat, *Eyerstok*, meg-kapá, azt a' Tűvel körül tekeré, ki húzá, 's a' Matskájának oda veté. Most már elégtelen vagyok a' Nap Heroldjának kedveskedését el-fogadni, a' Mőnyat rakni.

Kappan. Ah, én Édesem én még többet vesztettem náladnál. Rajtam még sokkal kínosabb Operátzió történtt. Sem téged, sem engem soha többé e' Világon semmi meg-nem vigasztal, mert mind a' kettőnkkel egy formán bántak. Tsak azon egy Gondolat a' szánakodásra méltó sorsomat enyhíti, hogy tegnap az Istállóm mellett két Olasz Embert hallottam beszélni, kiket hasonlő módra meg-szégyenítettek, tsak hogy a' nagy Urak előtt tisztábban énekelhefsenek. Ők azt mondák, hogy az Emberek eleinten magokat tsak körülmetélték, de végre valóban meg-

is herélték. Ők meg-átkozták a' forfokat, 's az egész Emberi Nemet.

Heréltt-Tyúk. Hogy hogy, tehát tsak azért fosztottak-meg minket a' mi leg-szebb Részünktől, hogy tisztábban énekelhefsünk?

Kappan. Ah, édes Fiam, tsak hogy minket meg-hizlalhassanak, 's a' Húsunkat jobb izüvé tehefsék.

Heréltt-Tyúk. Nus ofztán, ha mi kövérebbek leszünk, talán Ők-is kövérebbek lesznek?

Kappan. Igen bizony, mert Ők bennünket meg-esznek.

Heréltt-Tyúk. Minket meg-esznek! Ah Átkozottak!

Kappan. Az az Ő szokások, Kintsem. Ők néhány Nap által egy szoros Tömlöztbe dugnak-bé minket, ott bizonyos Tésztát, mellyet készíteni tudnak, le-nyeletnek velünk, 's a' szemeinket ki-döfik, tsak hogy ne mulathassuk magunkat semmiképen. Ha végre az Ünnepe el-érkezik, először a' Torkunkot meg-metszik, azután a' a' Tollainktól meg-fosztanak, 's utóllýára megsütnek. Leg-ottan egy szép nagy Tálon minket az Asztalra helyheztetnek. Kiki az Itéletét felölünk elő adja. Egy halotti Prédikátzió tartatik rólunk. Az egyik azt mondja, hogy a' Húsunk olyan mint a' Vaj; a' másik a' szaftos

Mellyünket ditséri; a' harmadik a' Szárnyainkat 's Alfelünket; 's így a' mi Életünk ebben az alsó Világban örökre el-van végezve.

Heréltt-Tyúk. Minő útálatos Tsötselék ez! Én az ájulásomhoz közel vagyok. Hogy hogy, hát a' Szemeimet ki-vájják? a' Torkomat megmetfzik? 's végre meg-sütnek és meg-esznek? Ezeknek a' Gonoszoknak nintsen há: soha belső Furdalások?

Kappan. Nintsen, Szerelmem; ama' két Olasz, kit említettem, azt beszélette, hogy az Emberek soha nem szenvednek belsőképen Furdalást azon Dolgokon, a' mellyet el-szoktak követni.

Heréltt-Tyúk. Ó ördögi Fajzat! Én fel-mernék fogadni, hogy ők, midőn minket esznek, még azonkívül nevetnek 's tréfálnak, mintha a' Dologban semmi se volna fontos.

Kappan. Valóban el-találtad; de vigasztalásodra tudd-meg, (ha tsak ugyan Vigasztalásra méltó Dolog) hogy ezen Tereimények, kiknek két Lábok 'vagyon szintúgy mint minékünk, 's kik fokkal különbbek nálunknál, mivel Tojlok nintsen, gyakorta a' magokhoz Hásonlókkal szintúgy bántak. Én az hallottam, hogy mindén Keresztyén Görög Tsászárok soha el-nem mulatták, hogy a' Testvéreiknek 's Rokonyiknak mind a' két Szemeiket ki nem vájták vól-

na. Mi pedig az Ember-sütést illeti, tehát ezen nemű Állatoknál semmi fints közönségesebb ennél. Én úgy értettem, hogy több húsz ezernél közülök meg-süttetett bizonyos vélekedések miatt, mellyeket egy Kappannak meg-magyarázni igen nehezen esnék, és a' mellyekkel én egy tseppet se gondolok.

Heréltt Tyúk. Alkalmasint Őket-is tsak azért sütik, hogy ofztán meg-ehefsék.

Kappan. Azt bizonyosan nem tudom; de arról, hogy valahol hallottam, jól emlékezem, hogy egynehány Ország találkozott, hol az Emberek egymást ollykor fel-ették.

Heréltt Tyúk. Ezen örülök. Ugyan-is egy olly meg-romlott Nem meg-érdemli, hogy maga magát eméffze, 's hogy a' föld ezen rút fajttól ki-tifztúljon. De én, ki békefséges vagyok, ki soha roffzat nem tselekedtem, ki ama' gonofzokat még tápláltam, az alatt hogy tojasimat engedtem nekik, most meg-heréltetem, meg-vakitatom, le-nyakaztatom, 's meg-süttetem. Vallyon az egész Világon az Emberek így bännak-é velünk? —

Kappan. Én úgy hallottam, hogy nem. Ugyan-is bizonyofsá tétettem, hogy egy Országban, mellyet Indiának neveznek, 's melly sokkal nagyobb, szebb, és termékenyebb a' mi Országunk-

gunknál, az embereknek egy szent Törvények
vagyon, melly egynéhány ezer esztendőktől né-
kik tiltja, hogy minket ne egyenek; hogy egy
Pythagoras nevű ember, ki ezen jámbor népek
közt utazott, Európába is azt az Emberhez illő
Törvényt magával meg-hozta, mellyet osztán
minden Tanítványja követett. Azon kívül bizo-
nyos *Porphyrius*, ki *Pythagorás*nak Tanítványja
vala, egy szép Könyvet készített volna a' sütő-
nyársok ellen. — Óh melly nagy Ember, melly
isteni Ember vala ez a' *Porphyrius*! Mitsoda böl-
tsefséggel, mitsoda fontos okokkal, mitsoda Is-
tenhez viseltető tisztelettel meg-mutatta, hogy
mi az Embereknek frigyesei és rokonyi volnánk,
hogy az Isten nekünk szint azon tagokat, szint
azon érzékenységeket, szint azon elmét, 's az
észnek szint azon esméretlen tsiráját adta, melly
magát bennünk az örök végezéstől meg-határo-
zott bizonyos pontig ki-fejti, mellyen valamint
az Emberek, úgy mink-is soha által nem léphe-
tünk. Valóban, édes Tyúkom, nem lenne-é az
Istennek nagy meg-sértése, ha azt vitatnák, hogy
nekünk érzékeny tagjaink tsak azért volnának,
hogy ne érezzünk, a' velőnk pedig tsak azért,
hogy ne gondolkodjunk? — A' régi leg-nagyobb
Böltsek soha minket nem vontak nyársra. Ők
abban foglalatoskodtak, hogy a' nyelvünket akar-

ták meg-tanúlni, 's a' mi tulajdonságinkat meg-tudni, mellyek az emberi tulajdonságokat olly annyira meg-haladják. Mink akkor Ő nálek olly bátorságban valánk, mint egykor az arany időben. A' Böltsek, úgy mond *Porphyrius*, semmi állatot nem ölnek, tsak Vad-emberek 's a' Papok ölik és eszik azokat. Ő ezt a' szép Könyvét tsak azért írta, hogy egy Tanítványját megtéríthesse, ki torkofságból Keresztyén lett.

Heréltt Tyúk. Nem építettek-é Oltárokat ezen nagy Embernek, ki nem tsak az emberi nemet olly szépen oktatta, hanem más állatok' életét-is védelmezte?

Kappan. Nem, Ő irtóztató vala a' Keresztyének' szemében, kik minket esznek, 's ők még most-is kárhozzák az emlékezetét. Ők azt mondják, hogy Ő egy istentelen Ember vala, 's az Ő minden jó Erköltsi hamisak voltak volna, mert Ő Pogány vala.

Heréltt Tyúk. Lásd, minő rút előítélettel bírnak a' torkosok! Én nem rég az Ólunk mellett ama' nagy tsűr forma házban egy embert hallottam beszélni, ki fok más emberek' jelenlétében, kik halgatták, tsak egyedül beszélt. „Az Isten, úgy mond, mi köztünk 's az emberek közt egy szövetséget kötött, 's az embereknek meg-tiltotta, hogy a' mi vérünkkel 's hú-

húsunkkal magokat ne táplálják. „ Hogy-hogy merik hát ez ellen a' nyilván való tiltás ellen a' mi meg-főzött és meg-sütött tagjainkat emészteni? Ha bár a' torkunkat meg-metszik-is, tehát az ereinkben meg-is még sok vér hátra marad, ez a' vér a' húsunkkal öfzve van keverve; ők tehát szemlátomást, midőn minket esznek, az Isten' szavát nem fogadják. Azon kívül nem nagy meg-vetése-é az Isten' tilalmának, midőn afféle teremtményeket ölnek és esznek, kikkel az Isten szövetséget vetett? Ez igen rendes alkuvólna, melly azon egyetlen egy *Clausulát* foglalná magában, hogy a' halálnak minket által adjon. Ugyan-is vagy a' Teremtőnk semmiféle alkut nem tett velünk, vagy véték bennünket öldösni 's meg-főzni; más közép útnak nints helye.

Kappan. Ez nem az az egyetlen egy ellenkezés, melly a' mi gyilkosinknál, a' mi örökös ellenségünknel találkozik. Ugyan-is már régen fzeemeikre vetették fokban, hogy magok között semmiben meg-nem eggyezhetnek. Ők tsak azért szabnak magoknak Törvényt, hogy azt szabadon törhessék 's által-hághassák, 's a' mi legrosszabb, tehát nagy ájtatos módra törik azt. — Ők ezer mentséget, ezer Sophismát találtak-fel, miként menthessék-ki a' Törvény' által-hágását.

Ők tsak a' gondolatokkal élnek, ha a' gonofzságaikat akarják szépíteni, 's tsupán a' szavakkal, ha a' gondolatjaikat akarják el-titkolni. — — — Egy szóval, én nem hiszem, hogy lehetséges légyen egy olly nevetséges, hamis, szeleverdi, 's vér-fzomjúhozó állatok' nemét ki-gondolni.

Heréltt Tyúk. Óh te én Istenem! ihol jön ama' rút Kukta az Ő nagy késével.

Kappan. Oda vagyunk, Szerelmem, a' mi vég-óránk el-jött, ajánlyuk Ielkünket az Istennek.

Heréltt Tyúk. Mért nem lehet ama' gonofznak, ki engem majdan fel-faldos, egy meg-nem-eméftést okoznom, melly miatt meg-dögöllyen! De úgy szokott többnyire lenni, hogy a' kitsinyek tsak hafztalan óhajtással álhatnak boffzút a' Hatalmasokon, 's a' Hatalmasok még nevetnek rajtok.

Kappan. Jaj, jaj! a' nyakamnál kapott-meg. Botsáffunk-meg az ellenünk-vétetteknek!

Heréltt Tyúk. Azt nem tehetem! Jaj! az átkozott egészen öfzve-zúz.

Kappan. Isten hozzád örökre, édes kedves Tyúkom.

60. Anekdótok.

Régenten Velentzében egy felettébb való hazug Ember találkozott. Az egykor egy nagy

Társaságot meg-látogatott, de mihent a' Szobá-
ba lépett, leg-ottan, míg minekelötte; egyet szól-
hatott, bizonyos Esmérösétől következőképen
meg-szóllíttatott: Az nem igaz! — De Uram,
mond a' Hazug, én még meg- sem szóllamlék. —
Az semmit se tesz, mond a' Tréfa szerző, az
Ur ha tsak a' száját nyitja, már-is hazudik.

Egy *Gresham* nevű Londoni kereskedő tsu-
pán a' maga Költségén a' Londoni híres Börzét
az Erzsébet Királyné uralkodása alatt fel-építette.
Az ő házaszerető Tselekedete nem maradt Ju-
talom nélkül, mert egy rend kívül való Meg-
tisztelésben része lett. Erzsébet, minekutánna az
Épület el-készültt, azt maga meg-látogatta, melly
alkalmatossággal a' Kereskedőnek az ő királyi
Karját nyújtotta, hogy az Épületben ötöt vezet-
hesse, ő azután nyilván a' Nemzet névében meg-
köszöné neki, 's nagy indulattal az egész Nép
előtt ötöt által ölelé.

Egy külömbben nem leg-utolsó Párisi Seborvos
Chirurgus, olly szerentsétlen vala, hogy ama' szép
fiatal *Villacersf* Markgrófnének a' Verő-Erét, *Pul-
sader*, ketté vágta. Minthogy pedig a' *Brand*
kevés idő alatt ott termett, tehát a' karját el-
kelletett metézni; de még ez az Operáció-is
a' Keze alatt szerentsétlenül esett. Ugy-é bár,
kiki azt fogja gondolni, hogy a' Márkgrófné

most ezen szerentsétlen Seborvoft irgalmatlanúl szidta és átkozta? Tellyeséggel nem. Ő az Ő nemes 's nagy Szíve szerént bántt vele, 's tulajdon Testamentomába ezen szavakat tétetett: Én azon szerentsétlen Borbélynak, ki miatt mostan meg-kell halnom, az Ő Élete végéig egy Fízetést rendelek, mivel előre által látom, hogy ez a' szegény Ember mától fogva minden Embe-reitől, kik eddig hasznát vették, el-fog hagyat-tatni, 's következőképen a' Kenyerét-is el-vefz-ti. — Melly szép 's tsudálkozásra méltó Tsele-kedet vala ez ettől a' Dámától!

Midőn Gangenelli Kardinál, ki oszán XIV. Kelemennek hivattatott, Pápanak választatott, szint akkor II. Jó'sef-is Rómában vala. Többi között Sz. Ignátz Templomát meg-látogatván, a' Jésovíták Előljárójától kérdezi vala, mit jelenté-nének ama' szavak, mellyek a' Templomnak Ka-puja felett vólnának, úgymint: *Ego vobis Roma propitius ero!* A' Jésovita azt felelte, hogy ma-ga a' Krisztus ezen szavakkal a' Sz. Ignátzhoz éltt vólna. Erre a' Tsászar mond néki: Ugyan most ideje vagyon, hogy Őtet arra kérjék, hogy az Igéretét meg-tartsa.

Midőn Fridrik Vilhelm, a' néhai II. Fridrik Porofz Királynak az Attya, Vizkorságban nya-valygott, a' Komornyikja által az estvéli Imád-

ságát magának elő mondatá. Az Imádság végén egy Áldás vala, a' Komornyik mondá: az Úr áldja-meg Felségedet. Az másként van, mond a' Király, az alatt hogy valami kezébe kerültt a' Fejéhez dobott. Olvasd még egyszer. A' Komornyik mond újra: az Úr áldja-meg Felségedet. A' Király erre meg-haragudtt, 's mond a' Komornyiknak: a' Könyv szerént mond-el, az Úr áldjon meg téged. Te Huntzfut, ki nem tudod, hogy én az Istennek szint ily Huntzfutja vagyok, valamint te.

Londonban még most-is sok Ember meg-emlékezik azon furtsa kérdésről, mellyet egy Londoni *Aldermann* vagy-is Tanátsbéli a' II. Károly Királynak Fenyegetésire tett egy Ministernek. Ez a' Király a' Londoniakra igen haragudott, mivel tetzése szerént Pénzt néki adni nem akartak, kihezképest azzal fenyegette egykor a' Küldöttjeiket, hogy majd el-hagyja Londont, 's Okfordba megy lakni. A' Tanátsbéli süketnek tévén magát, egy közel álló Ministerhez fordúltt, 's mond néki: Én a' Királyt igen fel-indúlttnak látom, Miford, azt nem reménylem még-is, hogy Haragjában a' Temze vizét el-veszi tőlünk.

A' Római Pápák azt vitatják, hogy az úgy neveztetett Sz. Péter Örökségét nékik a' nagy Konstantin Tsásfár ajándékozta, de szerentsét-

lenségre erről semmi Levelet nem mutathatnak elő. Ugyan erre tzelozott egy bizonyos Velentzei Követ, midőn a' Pápa azt kívánta tőle, hogy a' Velentzések mutassák-meg, mikor és ki által lettek az Ádriai Tengernek Uraivá? A' Követ erre így felelt: Szentséged tsak jobban nézesse-meg az Árkivumát, tehát minden bizonyal a' Velentze Privilégiuma a' Konstantin Adomány Levele mellett *in Originali* fog fel-találtatni.

V. Károly a' Koronáját még Életében a' Fiának által-adá, 's egy Kalasztromba lakni mene, melly Spanyol Országnek a' szélén feküdt, és Sz. Jeronim Szerzetesekhez tartozott, hol tsendeségben folytatta további életét. Ő mindent tselekedett, valamit a' többi Barátok, kihezképest ha a' for reá jött, a' Novitziusoknak a' Matutinumhoz való fel-ferkentését-is véghez vitte. Egyik, ki igen álmos vala, 's neheztelt rajta, hogy alvásában háborgattatik, mond egykor néki: Hát vallyon nem eleget nyughatatlanítottad-é eddig a' Világot, hogy még most-is a' tsendes Embereket háborgatod, kik a' Világot el-hagyták?

Bizonyos Ember fokot panaszkodék a' mostani rossz Idők ellen, 's egyszer'smind a' Szomszédját kérdezé, mért panaszkodik kiki a' mostani Időkre, 's az el-múlttakat ditséri! — A' valóságos oka ennek az, mond a' másik, mivel a'

mostani Idők, valamint a' Feleségeink 's Javaink, mi hozzánk tartoznak, melly okból tsupán nem kapunk rajtok.

Egy nagy Költő (Poéta) bizonyos Vendégségnél találkozott egykor, 's az Afztalnál egy ifjú Prókátornak által-ellenében ülést kapott, ki igen szerette egyéb Embereket tsúfolni 's ki-nevetni. A' gyakorta való Köszönetések 's az által szerzett Vérnek meg-hevülése mellett az ifjú Prókátornak eszébe jött, midőn épen a' Költőkről szó vala, hogy az által-ellenben ülő Költőt meg-kérdezze: Mi különböztetne egy Költőt a' Bolondtól? — Ez hamar röviden felele: az Afztal.

Egy ifjú Orvos Angoly Országból az Amerikai Kolóniákba hajózott, hogy ott Tudományja által szerentsét tehesse. Midőn meg-érkezett, tehát az első Kérdése vala, miként élnének az odavaló Emberek? Egy koros Amerikai Ember meg-felelt neki: mink elébb nem eszünk, míg meg-nem éhezünk, és soha többet, mintsem kívántatik. — Így nem nékem való ez az Ország, mond az Orvos, 's leg-ottam a' Botjához kapott.

Egy Úri Ember a' Barátjával Betsben a' Gráben által kotsizván, bizonyos gyanús fehér Személyt a' Kotsiból köszöntött — Esméri hát ezen Személyt az Ur? kérdé a' Barátja. — Igen bi-

zony, én jól esmérem ötöt — 's az Ur nem szégyenli még-is köszönteni? — Másutt valóban szégyenlőném, felel a' Barátja nevetve, de most az Ő Földjén kotsizunk (úgy mint a' Grábenen) 's úgy illik, hogy a' Földes Uraságot meg-betsüljük.

Egy Játékos, ki egyszer'smind nem igen jó Énekes vala, kéntelenítettett egy tréfás (komikus) Operában újra énekelni. Egy új Tapfolás azt kívánta tőle, hogy az Ariát negyedyszer-is el-énekelje. Az Énekes tehát elő jöve's monda: Nem tudom, ha a' drága Közönség Bolondnak tart-é engem, vagy valóban olly szépen éneklek-é? Mind a' két Esetben szolgálatjára vagyok! 's ezután még egyszer énekeltt.

Párisban bizonyos Teátrumnál egyszerre két Játékos-leány egy azon Rolért jelentette magát. A' Teátrumnak *Auffchuffa* azt találta, hogy az egyiknek a' szava igen jó volna, tsak hogy a' Teste az említett Rolhoz egy kevesé vastag volna. A' személy tehát panaszkodni ment a' *General-polizeylieutenant*hoz, ki az Ő jó Barátja vala, 's az vitatta, hogy a' Leánytársa, ki most vetekednék-vele, nálánál kövérebb lenne. Leg-ottan Ő Nagysága személye szerént a' Teátrumba mene, mind a' két Játékos-leányt a' Mérő-szerpenyőbe ültette, 's a' könnyebbiknek a' Rolt adatta.

Első György Angoly Király jól tudván, hogy a' Hollandok *Helvetshuis*ban igen meg-fizettetik magokat, az említett Városon által menvén, nem akart a' Vendégfogadóba bé térni, hanem tsak a' Kapu előtt várta, hogy a' Lovak bé-fogattassanak. Addig-is le ülven egy Padra, hozatott magának egy pár lágy Tojást. Minekutánna meg-ette volna, kérdezé a' Vendégfogadóst, mivel tartoznék? — Két száz Forinttal, mond a' Vendégfogadós. — Hogy hogy? mond tsudálkozva a' Király, úgy hát itt a' Tojások igen ritkák! — Követem Felségedet, felele a' Vendégfogadós, nekünk Tojásunk itt elég vagyon, de a' Királyok itten igen ritkák!

Egy Ember *Ferney*ben a' Voltért meg-látogatván, az ottani Lakást úgy meg-szerette, hogy a' Voltérnak értésére adta, hogy Ő ott nála akarna mulatni egy ideig. Erre tréfásan meg-felele Voltér: A' mint látom, az Úr a' Donkisót nem akarja követni, mert az a' Vendégfogadókat Váraknak nézte, 's az Úr a' Várakat Vendégfogadóknak nézi.

Ama híres Ruffzóhoz jött egykor két Jéso-vita, kik arra kérték Őtet, hogy tanítaná-meg Őket, millyenképen kellefsék olly szépen írni valamint Ő szokott. — Barátim, mond nekik Ruffzó, én a' Titkomat néktek ki jelentem, de

egyszer'smind sajnállak, hogy hasznát nem vehetitek: mert én soha másként nem szoktam írni, hanem csak a'mint gondolok.

Apelles, ama' híres Képművész, Nagy Sándort lóháton le-festvén, midőn látná, hogy a' Király a' Képművészt kevéssé bicskúrná, ezt igen szívére vette. Történt azonban, hogy az Udvar által a' Képművész előtt egy Paripát vezettek, melly a' Képművészt meglátván kezdett nyeríteni. Ez a' Képművészt Alkalmazottságot adott, hogy a' Királynak szemé-
re veté, hogy ez a' Ló a' Képművészt sokkal jobban értené, mintsem a' Király.

Egy nemes Ember a' jó Barátját meglátogatván nagyon fitogatta előtte a' Kezein lévő két gyémántos Gyűrűjét. Midőn tehát a' Köveikkel fokat kérkedett volna, kérdezé őtet a' jó Barátja, mi haszna lenne ezen drága kövekből néki esztendőnként? — Semmi hasznom mond a' Vendég. — Úgy hát én okasabb vagyok, felele a' Gazda, mert nekem-is két Drága kövöm vagyon, de azok nekem esztendőnként 300 Forintot béhoznak. A Vendég nagyon kéré őtet, hogy mutatná-meg néki azokat; akkor a' Gazda a' közel való Malmába el-vezeté őtet, ott a' Malomköveket meg-mutatá néki, 's monda: Ezek azok a' drága Kövek, mellyek esztendőnként annyit béhoznak nekem.

Egy Spanyol, ki Németalföldön télben egy Falun kereftül utazott, a' Kuttyák körülvették, 's tsak nem le-húzták. Ő tehát le hajlott, hogy egy Követ fel-vehessen, 's azzal a' Kuttyákat magától el-kergetheffe. Azonban a' Kő az akkori nagy Dér miatt a' Földhöz úgy meg-vóltt fagyva, hogy a' szegény Spanyol azt semmiképen fel-nem vehette. Ekkor meg-haragudván fel-kiált: Ah mitsoda rosz Ország ez, hol a' Kuttyákat szabadon engedik járn, 's a' Köveket a' Földhöz szegezik.

Bizonyos Nemes Ember a' Plébánosának Rákokat küldött egy kosárban, 's még azonkívül egy Levelet. A' Parafzt, ki a' Rákokat vitte, Út közben egy Fa alá le-feküdt 's el-aludtt. Az alatt a' Rákok a' Kosarából magokat ki szabadták, egymás után mind el-máfztak, 's tsupán a' Levél hátra maradt, mellyel a' Parafzt a' Plébánoshoz elmentt, 's által adta. A' Pap a' Levelet el-olvasván, mond a' Parafztnak: Barátom, itt a' Levélben Rákok-is vannak! — Ó, felel a' Parafzt, Istennek légyen hála, hogy még-is a' Levélben vannak, mert a' Kosárból mind el-máfztak.

Egy erköltsős Affzonyt más Affzony-társa kérdezé, vallyon mi Titka lehetne, hogy az Urát mindég jó kedvében tartja? — Én úgy mond,
min-

mindent tselekszom, a' mi néki tetszik, 's mindent tsendesen el-türök, a' mi nékem nem tetszik

Egy Hajóslegény (Matrósz) bizonyos nagy Szélvész alatt az Élés-Kamarába lopódzott, 's az ehes Hasát egy szép Sódorral töltögette. A' Hajóskapitány reá akadván, monda néki: Hát nem látod-é, hogy mi minden szempillantásban a' Halálunkat várhatjuk, 's te a' helyett hogy imádkoznál, itt a' Hasadat tömöd. — Én jól látom, Uram, mond a' Hajóslegény, hogy én ma többet fogok inni, mint máskor, 's mivel attól tartok, hogy ez éhomra nékem meg-ne ártson, ahozképest a' sózott Húshoz kaptam, csak hogy jobban ihassak reá.

Egy fiatal Ember bizonyos Házban, hol hét egy Testvér hajadon Leány találkozott, az Ifjabbikat magának kérte Feleségül. De a' Szülék ezt ellenzették, 's azzal mentették magokat, hogy ez illetlen vólna, mert az Öregbbiknek kellenék előre menni. Az Ifjabbik ezt halván, monda: De vallyon miért? hisz a' legkisebb Gyermekeket először szokás az Ágyba fektetni.

Egy Gavallér igen későn estve a' Sétálóhelyen egy esmérős Dámára akadt, 's kérdezé őtet, vallyon mit keresne egyedül, 's olly későn ottan? — Semmit, mond a' Dáma. — Affzopyom, mond ismét a' Gavallér, azt a' semmit, mel-

mellyet most itt keres, valóban nem szeretném el-veszteni!

Rómában a' B. Affzony Templomában *S. Maria in Cosmedis*, melly hajdan *Templum Pudicitiae* vala, egy nagy kerekdéd Követ láthatni, melynek közepén egy rettenetes nagy Fej ki van tsinálva, melly a' Száját igen fel-tátja. A' gyanakodó 's féltő Rómaiak leg-ottan a' Feleségeiket azzal ijeszgetik, hogy a' kezeket a' szájába dugatják, melly-is, ha magokat el-felejtették 's valamelly idegent bóldogítottak, azonnal a' Száját bé-zárja, 's a' Kezeket el-harapja. Ezen Követnek a' neve mostan: *Bocca della Verita*, 's a' Római Menyetskék igen félnek tőle. A' Régiség-tudók ezen Követ nézik *Ara maximának*.

Midőn a' Seborvos a' *della Feuillade* Úrnak, egy Frantz Hadi-Tisztnek, ki a' *Landreci* Várnak Ostromlásánál egy Puska Golyóbissal sebben lövettetett, azt mondotta volna, hogy a' Sebe halálos volna, 's hogy a' Veleje ki látszatnék, mond a' Tiszt néki: Szaporán Uram, vegyen belőle egy Darabot, 's mutassa-meg a' Mazarin Kardinálnak, mert ő gyakorta nékem azt mondja, hogy az én Fejem üres volna.

Midőn *Rodney* Angoly Hajós-Vezér (Admirál) a' Frantzok ellen olly szerentsés vala, hogy egykor egész Hajós-sereget bé-tsúkkott 's rabbá tett

tett, otthon kölömbb-féle első rendbéli Ángoly Dámák az Ő nevét választák Petsétjének. És ez ugyan úgy nézet-ki, hogy fellyülről *Rodney* neve olvasztatott, alatta egy *Vasmatska* szemléltett, 's ez alatt ez a' szó: Reményem. Ezt szintűgy tselekedték az Amerikai Dámák a' *Washington* nevével.

Rómában a' *Borghese* Paléjában a' többi drága Képek között szemléltetik egy mester Kézzelel írott haldokló Kristus, mellyet *Angelo* Mihály készített. A' Rómaik azt tartják, hogy ez a' nagy mester tsupán hogy egy haldokló Embernek Vonaglásit jobban észre vehesse, bizonyos köz Embert egy Tallérért fel-fogadott, azt a' Kereszt-fához kötötte, 's azután kegyetlenül meg-is ölte, tsak hogy mustrául szolgálhasson néki. Ehez hasonló nagy Mesterséggel ezen Mestertől írott Feszület Nápolyban-is a' Kartuziánus Barátoknál szemléltetik, mellyről szint azt beszélik. Már tehát ezen kép-is úgy jártt, mint ama' Sz Lukáts által festett B. Affzony Képe, mellynek birásával hol ez, hol ama' Templom kérkedik.

Bizonyos Lengyel Gavallér, midőn Rómában néhai *Kircher* Kabinetjét meg-látogatta, kéré nagyon a' Gondviselőjét, hogy mutatná-meg néki azon Asbestből való Zsákot mellyben az említett tudós *Jésovita* a' tüzes Vezúvnak Gyom-

rába az Istrángok által-le botsátkozott, hogy azt vóltaképen meg-visgálhassa, 's ofztán le-írhasssa. Ezen Ostobaságot még most-is az Olaszok emlegetik.

Nápolyban a' *Vicaria* alatt a' Tömlötzők vannak, 's azok előtt egy Pelengér forma fehér Márványból való Kő-ofzlop áll, melly arra szolgál, hogy azok, kik Adoss gaikat nem akarják meg-fizetni, vagy meg nem fizethetik (Bankrotérozók) az Ofzlop talpához állítatnak, az Ortzájokkal az Ofzlophoz, a' Hátokkal pedig a' Piatzhoz fordítva. Midőn egy ideig így ottan áldogálnak, leg-ottan a' Nadrágjokat le-kell botsátaniok, 's fel szóval kiáltaniok: *Chi ba da haveve da meche se venga pagar sopra del mio Culo!* az az: Valakinek rajtam keresezte vagy az az Alfelemmel fizettefse-meg magát. Ha tehát senki fints, a' ki ezzel a' Pénzzel akarja magát meg-fizettetni, a' *Patiens* a' Nadrágját ismét fel-húzza. De leg-ottan a' Városból egy időre ki kell fordulnia, mert másként a' Köznép roszúl bánik vele. Kár, hogy másutt-is a' szántt szándékkal Bankrotérozókat ez a' Büntetés nem éri, kik Értékjek felett dúson élvén, más Embereket a' magokétól meg-fosztván, sőt gyakran a' Pénzket félre dugván, magokat a' visszafizetésre e-légteleneknek jelentik. Ha ki a' véletlen szeren-

tsét-

tsétlenség által bankrotérozik, az valóban méltó szánakodásra.

Nápoly Városa mellett a' Vezúv tűzokádó Hegy alatt terem ama finom Bor, mellynek a' neve *Lachryma Christi*. Ez egy vörös és kövér Bor, 's az Édesége mellett tsipős egykevefsé. A'neve onnan származott, mivel a' Szőlők, mellyekből készül, ha egyszer érettek, fel-szoktak pattanni, 's azután tseppegnek vagy-is könyveznek. Hogy egykor egy Lengyel ez ilyen Borhoz jutott, Mennyekbe tekintvén így kiáltot-fel: Ó te én édes Jézusom! vallyon mért nem sírtál így az én Hazámban-is?

Midőn 1724dikben XIII Intze után új Pápa választatnék, a' négy Kandidátusokat az Olaszok így tették ki:

- Il Cielo vuol Orfini,*
- Il Popolo Corfini,*
- Il Donne Ottoboni,*
- Il Diavolo Alberoni.*

Vegre tsak ugyan a' Menynek Kívánsága bétellyesedett, mert *Orfini* Kardinál XIII Benedek név alatt Pápává lett.

Ama' híres Törvénytudónak *Cusacius*nak vala egy szép Leánya, ki mindazáltal az Attya Tanítványtól magát meg-engedé el-ámittatni. Gyakorta midőn hozzá jöttek, hogy magokat mu-

Iathafsák vele, azt szokták néki tréfából mondani, Ők a' Cujaciusnak Munkájára *Commentarius*-okat akarnak készíteni, 's olly betstelenül viselték magokat, az Attya Ajtajára egy Tzedulát ragasztottak ezen Versfekkal, mellyek azt jelentik, hogy a' Leány a' Testével magát olly híresnek tette, mint Atya a' Fejével:

Ingenio baud poterat tam magnum æquare parentem Filia, quod potuit corpore fecit opus.

Türen, ama' híres Frantz Hadi-vezér, egykor éjjel nyárban tsupán Hálóruhában és Süveggel feküdtt-le a' Gyepre az Ablaki alatt. Egy Kukta, ki épen arra jött, gondolván, hogy ottan a' Pajtása heverész, a' háta megé lopódzott, 's a' nád Botjával, úgy a'mint lehetett, vágott az Alfeléhez. Türen leg-ottan meg-fordúlt, 's a' Kuktát, egészen magán kívül, a' Térdein látta maga előtt. Ah, kegyelmes Uram, úgymond a' szegény Gyermekek, én azt gondoltam, hogy a' Társom a' Nyársforgató Gyuri fekszik itt. — Türen az Alfelét meg-simogató, 's ki mondhatatlan jó szívvvel felele néki: ha bár a' nyársforgató Gyuri-is lettem volna, tehát még sem kellett volna olly ördög' módjára engem meg-vágnod! Türennek ezen szép tselekedetéhez hasonlít Fridriknek egy bizonyos Története. A' Király a' hét

Eszendei Háborúnak írott Történeteit szinte elvégezte, hogy egykor estve ezen Kézírását az Asztalra tette, melly felett egy Lufzter függött, 's a' Palotából ki-mentt. Egy Pázi, ki a' Lufzternek Gyertyáit törölgette, az Írásra le-hullott Szikrával nem gyondolván, a' Palotából szint-úgy ki tért, 's a' Kézírás kevés Idő alatt egészen el-égett. Minekutánna a' Pázi vissza fordúlt 's ezt észre vette volna, leg-ottan nagyon megijedett, 's a' Király előtt a' Térdeire esett, hogy a' Szerentsétlenséget meg-jelentse. A' Király megfzánván a' Gyermekeket, ennél egyebet nem feleltt: tehát még egyszer fogom ezeket a' Történeteket írni!

61. *A' Sokfélélnnek I. és II. Darabjában Nyomtatás és Írásbéli Hibáknak Jobbitások.*

ELSŐ DARABBAN.

Lap Sor

6—	8 séretlenül	—	—	sértetlenül
9—	14 <i>Fassonesnek</i>	—	—	<i>Fassoneseknek</i>
-	—	19	Királyokhoz	<i>add hozzá</i> 's Királyokhoz
12—	6 a' Liptai	<i>add hozzá</i>	's a' Liptai	
15—	2 Károly Király	—	Nagy Károly	
-	—	4	Vittelind	— — Vittekind
18—	15 el-botsással	—	—	el-botsátással

Lap Sor

19—	9	látzatzának	— —	látzathatnak
22—	5	Képmetzszésben	—	Rézmetzszésben
23—	11	Purafztnak	— —	Parafztnak
-	—20	Proteftáns	— —	Réformátus
24—	6	indulásba	— —	mozdulásba
26—	22	veres	add hozzá	Krasnoi
33—	22	Az	— — = —	Azt
34—	9	Kert	add hozzá	's Kert
43—	10	Zagrabi	— —	Zábragi
47—	8	azért	add hozzá	tette
55—	16	Baktribéliek	—	Baktriabéliek
-	—17	Ninustól	add hozzá	's Ninustól
60—	21	Hegirának	— —	Hedsirának
62—	26	hazugságok	add hozzá	oftoba hazugságok
64—	20	Szienábén	— —	Szienában
67—	10	hemar el-kezdert	—	hamar el-kezdett
68—	4	Manpertiuffal	—	Maupertuiffal
-	—19	a' Vizírásban	add hozzá	's a' Vizírásban
71—	18	kenyét	— — —	kenyér
72—	15	helyekről	— —	helyről
-	—18	hempelygőkben	—	hempelygőben
74—	13	lakásinak	— —	lakosinak
-	—18	mindenféle	— —	mindenféle
78—	13	Svétzi	— — —	Suetzi
79—	3	találmánynak	—	találmányjának
80—	1	két	— — —	hét

Lap Sor

85—	1	Linguet	—	—	Linguet
-	—	16 Austeri	—	—	Austern
87—	18	ájtos	—	—	ájtatos
89—	5	tsetélték	—	—	tserélték
89—	17	Bonuiwet	—	—	Bonniwet
-	—	26 Keresztéseknek	—	—	Keresztések
93—	14	Viliám	—	—	Vilhelm
94—	25	Bagonette	—	—	Bayonette
95—	5	Gyenevából	—	—	Gyenuából
101—	26	ki-számlásában	—	—	ki-számlálásában
103—	19	bugyanik	—	—	buggyonik
104—	26	heven	—	—	hetven
108—	14	makokkal	—	—	magokkal
121—	5	rajta	—	—	rajtok
123—	27	Barátok igaz szent- ségének	—	—	Barátok szentségé- nek
126—	10	tömpelyeget	—	—	Tömkeleget
-	—	11 szépek	add hozzá	—	és tiszták
-	—	16 erköltsi	add hozzá	—	's erköltsi
-	—	24 kurvá	—	—	kurvái
127—	21	barlangokat	add hozzá	—	's barlangokat
134—	20	Rajnoka	—	—	Rajnoha
137—	14	És	—	—	Úgy
139—	2	hogy	add hozzá	—	's hogy
143—	13	's	—	—	és
-	—	10 ofztálya	—	—	ofztása

<i>Lap</i>	<i>Sor</i>			
144—	2	Mária	<i>add hozzá</i>	Terésia
145—	4	999	— — —	909
148—	21	60000	— — —	260000
- —	22	260000	— — —	60000
152—	4	Tudósos	— —	Tudósok
153—	1	nam	— — —	nem
155—	1	rakasztá	— —	ragasztá
- —	2	ártalmas	— —	ártalmas
- —	10	Egyezz	— —	Eggyezz
- —	18	tsobolyó bor	—	bor Korsó
156—	6	Frantzal-is	<i>add hozzá</i>	's Frantztzal-is
- —	23	Német	<i>add hozzá</i>	és Deák
158—	15	Pajkó	— — —	Paskó
- —	22	a'	— — —	az
160—	17	a'	— — —	az
- —	20	bátorság	— —	bóldogság
162—	22	küldi	— — —	küld
166—	10	Köllnek	— —	Kölönnek
- —	14	Piatzentzán	— —	Piatsentzán

MASODIK DARABBAN.

4—	19	Ángolyúl	— —	Frantzúl
5—	12	40000	— — —	4000
7—	20	Dumin	— —	Dunin
11—	9	Reá-játszás	— —	Tzélozás
12—	11	valaminél	— —	valamivel

Lap Sor

13—21	jobban meg — —	jobban. Meg
- —22	mint — — —	mit
15—25	Ezek <i>add hozzá</i>	Ezek a'
16— 6	's — — —	és
18—14	<i>Convertry</i> — —	<i>Coventry</i>
- —26	Grodiva — —	Godiva
26—23	neveink — —	a' nevünk
28—12	<i>Nobile</i> <i>add hozzá</i>	<i>un Nobile</i>
29—10	Grófnének — —	Grófnénak
- —20	Kalmát — — —	Kalmár
32— 7	ezen — — —	azon
33— 3	meg-nevezett —	úgy neveztetett
38— 5	gazdagsághoz —	gazdasághoz
- —21	kifizembe — —	hifizembe
- —26	vala <i>bagyd-ki.</i>	
40— 7	órával — — —	gyűrővel
- — 9	órát — — —	gyűrőt
- —12	óráját — — —	gyűrőjét
- —14	im — — —	immár
42—14	Játékosné — —	Játékos Affzony
43— 2	Játékosné — —	Játékos Affzony
46— 4	áresba — — —	árestomba
49—19	tole <i>bagyd-ki.</i>	
51— 2	Városnak — —	Városoknak
57—12	's <i>bagyd-ki.</i>	
60—19	észrevételét — —	észrevételit

Lap Sor

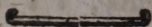
61—5	az	— — —	az ő
62—12	tátta	— — —	látta
- —13	nem	— — —	meg
- —23	tsontaikon	— — —	tsontjaikon
65—19	ki-fütyölgetett	— — —	ki-fütyöltetett
68—4	Sak	— — —	Sah
74—23	Zöld	— — —	leány
76—14	a' másakra állj-fel magad		<i>hagyd-ki.</i>
78—7	szerezne	— — —	keresne
80—22	le-mentt	— — —	le-jött
82—2	belölök	— — —	belöle
83—2	Felsőbbségektől	— — —	Felsőbbségtől
- —9	És		<i>hagyd-ki.</i>
- —17	álmélkodott felette		el-álmélkodott
- —21	és	— — —	's
84—4	és egy	— — —	tele
- —11	táhetne	— — —	tehetne
85—1	Straleinheimmal	— — —	Strahlenheimmal
- —23	Stettingbe	— — —	Stettinbe
87—10	kivánna	— — —	kivána
88—6	el-akarnád	— — —	el-akartad
91—4	találkozhattak	— — —	találkozhatnak
97—21	felel	— — —	felele
100—16	meg-izené	<i>add bozzá</i>	's meg-izené
104—11	bizváff	— — —	bizváft
105—23	kegyelmet	— — —	kegyelmemet

Lap Sor

106—27	hét	— — —	két
108—24	közül	<i>add hozzá</i>	vala
109— 1	A' vén Leány 's a'		A' vén Legény az
	szoba Inas		(Inas-Szobában)
111— 6	azonnyal	— —	azonnal
- —10	Méltóságot	— —	Méltóságos
113—22	Kenyérnak	— —	Kenyérnek
- —26	Ángolynak	— —	Ángolyoknak
114— 2	Szigetek	<i>add hozzá</i>	Lakofi
- — 4	fagyas	— — —	faggyas
- —	<i>Falkstein</i>	— —	<i>Talkstein</i>
- —15	leg-szebb	— —	leg-főbb
117— 8	pórázzal	— —	létzekkel
118— 6	jám	— — —	iám
- —21	deszkákra	— —	gerendákra
113—27	festékben	— —	festésben
125—22	aféle	— — —	afelé
128— 7	has szárnyaik	—	hal szárnyaikl
131— 8	12 pertzenes	<i>add hozzá</i>	's 12 pertzenés
134— 6	Májlámban	—	Majlandban
- —15	Olomutzon	— —	Olomútzou
- —32	Zágrábban	— —	Zábrágban
136— 2	12	— — —	11
138—15	Hannoverban	—	Hannóverben
142—31	Utrechtben	— —	Attrakon
144—15	Berno	— — —	Berné

Lap Sor

145—24	Gerétz	<i>add hozzá</i>	vagy-is	Grétz
146—22	Kölln	— — —		Köln
147—17	Lodiom	<i>add hozzá</i>	Lódiom v.is	Lüttik
- —27	Majlánd	— —		Majland
148— 3	Mátyásfölde	—		Mátyus-földe
- —21	Nor	— — —		Nór
- —26	Olomutz	— —		Olomútz
149— 1	Orlány	— — —		Órlány
150—14	Szaja	— —		Szajna
- —22	Tamefius	— —		Tamefis
151—18	Zamajka	— —		Zsamajka
- —22	Zágráb	— —		Zábrág
164— 3	Liliom és Rósát		Liliomot's	Rósát
157—21	's <i>hagyd-ki</i>			
158—12	úgy <i>hagyd-ki</i> .			
- —25	Ök-is el	— —	Ök el-is	
162—11	kerben	— —	kertben	

62. *Sokfélének I. és II. Darabjához való Jegyzések.*

Első Darabnak első Tzikkeléhez. Immár régen törtön török fejeket 'sok Írók, hol lehetett a' Magyaroknak amaz első Hazájok, mellyet Béla Nótáriusa Dentő-magyaroknak, *Dendumoger*, nevez. Az újabb Írók közül Sajnovits Karjél országot annak véli, a' többi pedig nagy Tatór országnak vagy Sibériának valamelly Észak felé fekvő Tartományját. Én immár megjelentetem, hogy a' leg-első Hazájoknak én-is a' Sinai Birodalomhoz közel lévő valamelly Országot gondolnék, mindazonáltal azon Földnek, mellyben akkor laktak, midőn Duna és Tisza felé meg-indultak, Jugrát Orosz Írókkal vélném lenni. Ezek azt írják, hogy a' Magyarok innen indultak Országot keresni 9dik Században. Ezen Tartomány Sibériának egy Réfze a' Jeges Tenger felé, azt az Oroszok még most-is *Ugorfzkája Zemlának* nevezik, 's a' mostani Földnépét Szamojedeknek 's Voguloknak. Az utolsóknak a' nevek még most-is ő nálók *Ugri*. Jugra vagy is Jugria a' Permiával határos, 's a' leg-nagyobb Folyója, a' mint azt az Oroszok nevezik, a' Pet-sora vize. Ranzán Péter-is Jugráról így beszéll, midőn a' Magyaroknak onnan való Mozdulásokat

kat említi. Ő Hunyadi Mátyás, Királyunknak idejében írta Munkáját. A' szavai ezek: *Excedunt a parte quadam Europæ Sarmatiæ, quam hodie quoque Sarmatæ ipsi vocitant Hungariam: cujus Regionis incolæ magna ex parte loquuntur, ut affirmant complures, qui inter eam Nationem versati sunt, lingua, qua nostri Hungari utuntur. Id verum esse eo etiam confirmari potest, quod Joannes Sarmatarum Imperator, quem vocitant Loschoviæ Ducem, inter ceteros Principatus sui insignes titulos, Hungariæ quoque se Ducem appellat.* Ezt magam-is említém immár, midőn Coxe Utazásából vett egy deák Fenírást előhoztam. Ha igaz, a' mit valamint Bélának Nótáriusa, úgy ama' régi Krónikás Író bizonyít, (kinek Munkáját Túrótzi János I. Mátyás alatt ki-nyomtatta 's magáénak tette) hogy tudni-illik az Eleink *Susdal* által jöttek volna Szittyából, tehát ez-is mintegy újjal mutat Jugrára. *Susdal* közel esik Moszkóhoz, melly az előtt Orosz Országnek Fő-Városa vala. A' régi írók az egész északi Világot, melly Lengyel Országon túl vala, Szittyának nevezték, mert az még akkor ő nálok tsak nem egészen vala *terra incognita*.

2dik Tzík. A' Jászoknak első Károly és első Lajos idejében a' Királyi Levelekben az Ő Deák nevek *Jassones* vala, melly szemlátomást kimutatja, hogy a' Jászból vagy-is Ijászból eredett.

Jazigyéseknek a' Jászok deákban sokkal későbbben kezdtek neveztetni. — Hogy a' Hunnusok Magyar nyelvű Nép vala, azt egy két idegen Írón kívül, kik Tót nyelvű Nemzetnek vélték őket, minden egyéb itthoni 's külföldi Írók megismerik. Most ismét bizonyos Háger Úr tsupán ez egy pár *Strava* és *Med* szavakból Tótoknak hirdeti őket azon kis Könyvetskében, mellynek ez a' Homlok-írása: *Neue Beweise der Verwandtschaft der Hungarn mit den Lappländern. Wien 1793.* Ezen Vélekedését Jornandes és Priskus Bizonyítáival így támogatja. Az első, úgymond, azt állítja, hogy a' Hunnusok Etelének el-temetése Alkalmatosságával egy nagy Tort tartottak, melly *Stravának* neveztetett volna: *Stravam ingenti commessatione concelebrant.* A' másik azt említi, hogy Eteléhez való Utjában a' Bor helyében néki *Med* vagy-is Méz-fer nyújtatott. *Congerebantur vero nobis ex Vicis Commeatus, pro Frumento Cencbrum, pro Vino medum, sic enim Locorum Incolæ vocant.* Ezek, úgymond, valóságos Tót szavak; így tehát a' Hunnusok nem magyarul, hanem tótul beszéllettek, *also haben die Hunnen Slavisch und nicht Ungrißch gesprochen.* Hogy *Strava* és *Med* Tót szavak legyenek, azt szívesen meg-engedem, de hogy a' Hunnusok éltek volna velek, arról kétkedem. Ezt az említett Íróknak szavaikból ki

nem vehetni. Azonban ha velek éltek-is volna, Őket csak azért Tótoknak tartani színt olly ok-talan (ok nélkül való) Állítás, valamint ha ki minket nem egy vagy két, hanem ama' számos Tót szavak miatt, mellyeket az Eleink költsö-nöztek tőlök, Tótoknak mondana. De egyébként-is Háger Úr a' Magyaroknak a' Lapokkal való Sógorságokról semmit újat nem mond, a' mit már Ő előtt *Fischer*, *Büsing*, *Sajnovits*, és *Práj* nem mondtak volna. Otrokótsit ugyan méltán ki-neveti, hogy Amazont Ám-Affzonyból 's Urá-niát Úr-Annyából származottnak vélte. Ez az Író a' Vélekedésiben gyakorta igen szerentsétlen va-la, mert csak nem minden Zsidó, Görög, Káld, és Kazul Tulajdon-neveket, *Nomina Propria* Ma-gyaroknak találtt, *) de hogy egyébként a' Nem-zetünk Történetiben 's többféle Nyelvekben forgott és tudós Ember vala, az a' Könyveiből ki tetszik. Ő vóltt az, ha nem hibázok, ki Priskusnak Etelénknél való Követsége Le-írását a' Nemzetünkkel első meg-esmértette. Háger Úr többi között az mondja, hogy a' Pannóniát a'

Ma-

*) Így az ő Vélekedése szerént Alexander Alak és Sándorból való, Hercules Harhályból, Pallas Pál-lyásból, Semele Személyből, Parnaffus Párnás-ból, Alcathous Alkotósból, Ellafar Állósárból, Tyndareus Tünderből, 's t. af.

Magyarok előtt Németek lakták, hogy a' Pannonok Nyelvek német vala, hogy a' Dákusok németek valának, hogy a' Vár, *Arx*, *Schloß*, eredet szerént német szó vólna, 's t. af. Ez az Író a' német Eredetet, Nyelvet, és népet szinűgy mindenütt találja, valamint az említett Otrokótsi minden szegletben Magyarra akadtt. Pannóniát vagy-is inkább a' mostani Hazánkot régenten (mert a' Rómaiak tsak a' Dunán túl való Országot nevezték Pannóniának) a' Magyarok előtt egész Tifzáig nem Németek, hanem Tótok lakták, kiket a' régi Római Írók Kvádusoknak 's Jazigyefeknek neveztek, túl a' Tifzán pedig egész a' fekete Tengerig Dákusok vagy-is Gyéták, *Quadi*, *Jasiges*, *Daci*, *Getae*. Hogy ezek az utólsók az Oláhoknak Eleik valának, azt egészen magammal szintűgy el-hittem, valamint hogy ez az azon egyféle nép egy valóságos Tótféle Nemzet légyen, melly mindazáltal a' Római Járom alatt számtalan Deák szavakat kevertt a' Nyelvébe. Dákus és Gyéta közt talán az az egy külömbbség vala, hogy Gyéta egy Dátziában született Embert tett, Dákus pedig egy Dátziában lakó Rómait. Nékem úgy tetszik, hogy Dákusból vették a' Magyarok ezt a' szót: Deák, hogy magyarul ezeket ki tehessék: *Latinus*, *Romanus*, *Litteratus*. — Háger Uram mond tovább:

*Was die Aehnlichkeit des Namens betrifft (Hunnus és Hungarus között) so ist diese von keiner Bedeutung: oder welche ist wohl zwischen Hun und Magyar, wie sie sich heunt zu Tage nennen, oder zwischen Hun und Ugri, wie sie vor Alters genannt wurden, anzutreffen? eben so wenig wie zwischen Ophir und Taprobana — — Hogy Hun és Magyar nevek külömbbféleképen hangzanak, azt meg-engedem, de hogy Hun és Kún nevek igen hasonlitanak egymáshoz, azt-is láthatja kiki. Hogy Hunnuskok Hunnuskoknak hitták volna magokat az ő Nyelvekben, azt még semmi Író nem álitotta. Én vagyok Otrokótsi *) után az első, ki ezen Munkám-*

*) Kz az Író, az en íteletem szerént, akkor legjobban vélekedett, midőn a Kúnokról ezeket írta: Chuni nostri in meridionali parte Hungariæ seorsim habitantes (Religione, quantum mihi ex auditu notum, fere omnes Reformati) purissimí sunt Hungari, ex antiqua Hunniaca profapia natí & propagati. Non est quidem mihi ignotum eos, dum an. D. 1242. ut feri barbari et pagani, Rege Bela IV. permittente, in Hungariam venissent, habitos fuisse, ut alienigenas, ob feritatem & paganismum: imo forte & hodie a multis tanquam alienos a Natione Hunnica haberi. Sed omnino primo ipsum nomen etiam eorum ostendit, eos veram esse posteritatem Hunnorum. Nam cum nos ipsi peculiari nomine Magyar vocemur, illi antiquissimum Chunorum h. e. Hunnorum nomen adhuc in nostra Lingua retinent: nostra enim Lingua vocamus eos Kún, & in plurali Kúnok, h. e. Ca-

kámnak első Darabjában úgy vélekedtem, 's még most-is úgy vélekedem, hogy a' Hunnusok vagyis Hunok Kún névtől nevezettek így a' Deák Iróktól, 's a' Hunnusoknak az Ő valóságos Maradékaik vólnának a' mostani Kúnok, Jászok, és Székelyek. Ezt az én Állításomat hatalmasan erősíti az-is, hogy a' Hunnusok sok régi, deák Iró-

nos. Ad quid hoc aliud est, quam vocare eos Hunnos vel Hunnos? -- -- -- Huc facit, quod non solum Ptolomæus, sed & Gręgorius Turonensis, & alii quidam Hunnos veteres vocant Chunos. -- -- Secundo, etiam Lingua ostendit illos esse pariter ac ceteros Hungaros veram posteritatem Hunnorum. Loquuntur enim eadem Lingua, (in essentialibus) qua nos loquimur. Quam non acceperunt a nobis, (ut qui seorsim inde ab initio suas Sedes in Hungaria incolunt) sed habent eam avitam, & a Majoribus suis acceptam. Quod dicit Rogerius, a quibusdam etiam in hoc accusatum fuisse Regem Cunorum, quod Hungarum ideo fuisset ingressus, ut non solum conditiones terrę addiceret, sed et linguam faceret sibi notam; hoc non de Essentia, sed de Dialecto Linguae intelligendum est. Impossibile enim erat ei, tam brevi tempore, ut illic innuitur, & quidem cum suis addiscere Linguam Hungaricam, si sua ab hac toto genere distincta fuisset. Sed etiam Prædicatores in medium ipsorum illico missi, sine ulla sollicitudine Linguae, evidentiter evincunt, Linguam ipsorum in essentialibus fuisse cum nostra eandem. Otrókótsi in Originibus Hungaricis Cap. VI. § XXIV. Chun vagyis Khun a' Kalmuk és Mongol

Íróktól *Chunusok*nak neveztettek. Tsalatkozik Háger Ur, midőn azt mondja, hogy a' Magyarok tsak hajdan neveztettek *Ugrik*nak, mert hogy úgy hivattatnak még most-is fok Tót Nemzetektől, azt Háger Uron kívül tsak nem kiki tudja. A' Hunnusok maradékaik közé méltán számtaltathatnak a' Kúnokon, Jászokon, és Székelyeken kívül a' Móldvai Magyarok-is. Ezekről fok szépet és ajánlót említ Szultzer, ki a' Magyaroknak egyébként nem nagy Barátjok, következőképen: *Sie sitzen noch in grosser Anzahl in der Moldau, sind insgesamt der Katolischen Religion zugethan, haben auffer Jassi, und ohne die zerstörten und zerfallenen Kirchen, noch zwölf Pfarreyen mit mehreeren umliegenden Dörfern inne, und sprechen rein ungerisch, so wie wallachisch, 's a' t.* Továbbat ismét: *Der schönste Leibeswuchs beydes Geschlechtes, den ich je an einem Volke gesehen habe; eine un-*
mei-

gol Nyelvben még most-is Férjfit jelent Strahlenberg szerént. Meg-lehet, hogy hajdan az Eleinknél-is azt tette. -- Hogy Siculus Székelyből eredett, és nem Székely Siculusból, az többi közt onnan-is ki-tetszik, mert Bélának Nótáriusa a' Székelyeket mindenütt így nevezi: Sycli, mi-ből azután Siculi lett. Mert hogy Siculus Scythulusból származott volna, a'mint némellyek akarták, azt soha semmifele Criticus nem hagyhatja helyben.

*meine Geschicklichkeit zu allem, was sie vor die Hand nehmen, welche sie jedermann empfiehlt, und ein wohl-
anständiges, freyes, gefälliges Wesen, welches gemei-
nen Leuten, woraus diese kleine Nation bis auf ihren
Adel meistens besteht, selten eigen ist; dieß sind die
Züge, wodurch sie sich von vielen andern ganz Kennt-
lich machet, und dieses ist es, was ich noch habe hin-
zusetzen müssen, damit nicht ihr allein das verdiente
Lob von mir entzogen werde. — A' miket Práj Ūr
Degniguesböl vett, hogy a' Hunnufoknak Törté-
neteiket Kristus születésével kezdhesse, azokat,
ha igazat akarunk szöllani, sem az igaz Magya-
rokkal, sem pedig a' Kritikusokkal még eddig
el-nem hitethette, hogy a' mi Hunnufainkhoz
tartozóknak esmérjék.*

3dik Tzük. Zuonimir nem Sógora, hanem Ipa
vala Sz. Lászlónak. Ezt az utolsó Horvát Királyt
a' Magyar Írók közül ki Zoloméznak, ki Zele-
mérnek nevezi.

4dik Tzük. Azok, kik azt állitják, hogy nagy
Károly Tsászar vezette-bé volna Erdélybe a' Szá-
dokat, midőn az Abárokat (Avareseket) meg-
hódolta, soha meg-nem mutathatják, hogy az a'
Fejedelem a' Győzedelmeit tovább vitte volna a'
Rába vizénél, 's így az Erdélytől még messze
maradtt. Ezeket az Abárokat, kik a' Dunán túl
való Földet 's Óstriának alsó Részét birták volttt

akkor, többnyire a' Magyar Történetírók Kún vagy-is Magyar Népnak állítják, mindazonáltal még-is az Eleinknek mostani Hazánkba tsak két Jövedelemben hiszek, úgy-mint Kúnok (Hunnufok) neve alatt történtt Érkezésekben 370dik körül, 's Magyarok neve alatt 890 körül.

5dik Tzík. Egy Barátom azt kívánta tőlem, hogy a' Magyar Helységeknek az Ő Tót neveiket értésére adjam, kihezképest hogy többet most ne említsek, ilyen a' Szolnok, melly hajdan Zouvnuknak, Zolniknak, és Zolnoknak irattatott, de mindég Szolniknak és Szolnoknak mondattatott ki, mert a' régi Magyar Ortografiában a' Z annyit tett mint mostan Sz. Szolnok alkalmasint már a' Magyarok Érkezések előtt a' Sónak, melly Marmarosból a' Tiszán le-hozattatott Letévő-helye (Fogadó-helye) vala, 's innen vette nevezetét a' Tótoknál. Mert Szol Ő nálok annyit, mint Só, Szolnik pedig és Szolnitza Sótartót jelent. Illyen a' Patak, melly IV Bélának Levelében Potoknak neveztetik, 's minden bizonynal már a' Tótoktól úgy neveztetett, minekelőtte a' Magyarok meg-jelentek. Tudni való pedig, hogy a' Potok Tótoknál szint annyit tesz, mint Patak a' Magyaroknál. Illyen a' Krasznahorka Gömörben, melly Tótúl szép kis Erdőt jelent. Illyen a' Tokaj, melly bizonynyára nem a' Tok hájá-

tól , a'mint az odavaló Magyarok meséznek, neveztetett így , hanem a' Tisza és Bodrog öszvefolyásától, valamint Német Országban *Confluentia*, melly most Koblentznek hivattatik, a' Rajna és Mózél vizeknek öszvefolyásától. Illyen a' Tsongrád, melly, amint a' Béla Nótáriusa beszéli, már a' Magyarok Érkezésekor Tsenigrádnak neveztetett, melyből osztán a' Magyarok Tsongrádott faragtak. A' Könyvében ugyan Surungrad vagyon, de minthogy maga mondja, hogy ez annyit tett a' Tótoknál, mint Feketevár, 's az Írónak Idejében az S annyit tett a' Magyar nevek ki-írásában, mint mostan Ts, mert Tsanádót és Tsepelt-is szintúgy Sunadnak és Sepelnek írta, ahozképest ki-tetfzik, hogy Sunungrad nem más hanem Tsernigrád. Illyen a' Nógrád, Vifegrád, Péts, Tapoltza, 's több egyéb, mellyek ezektől jönnek: *Novigrád*, *Vissigrád*, *Pety*, *Teplitze*. A' Balaton mellyékét-is hajdan a' Magyarok előtt alkalmasint a' Tótok lakták, kik végre a' Magyaroktól rész szerént Vas és Szala Vármegyébe, rész szerént Stájer és Krajna Tartományokba el-tolattattak, 's most Bömhétzeknek (*Wenden*, *Windiscben*) neveztetnek. Ugyan-is a' Balatonnak neve nálunk *Blato* tót szóból eredett, mi a' Tótoknál Sárt jelent. Szint ezen okból a' Nizsideri Tó Fertőnek neveztetett, mert Fertő hajdan

dan a' Magyarban Sárt tett, 's onnan még most is mondatik fertelmes: *foedus*, *contaminatus*; fertőztetem: *faedo*, *polluo*. Ez okból a' Béla Nótáriusa a' Fertő Tavát nevezi *Lutum Musun Mosoni* Sárnak vagy-is Fertőnek.

6dik Tzík. Többnyire, mondám, az Oláhok, főképen az Erdélyiektől 's külföldiektől, kik a' Tót Nyelvet nem értik, az Ő számos Deák szavaik miatt Római maradéknak tartatnak. Én ezt nem első hoztam kétségbe, mert már előttem, ha jól emlékezem, Szegedi, Timon és Kaprinai (három tudós Jésoviták) az Oláhokat Dákusok maradékinak, ezeket pedig egy Tótféle Nemzetnek állították. Ezt végre maga Szultzer-is nem tagadja, sőt az Oláhokat valóságos Tótoknak mondja, ha bár eleinten Rómiaakkal való Atyafiságokat emlegette-is. *Schlötzer*-is azt állítja, hogy Bolgárokból származtak, melly amint tudva vagyon, Tótféle nemzet. Mennyire egyez az Oláh Nyelv a' Tóttal 's Deákkal, annak vizgálását másoknak hagyom, 's kívánnám, hogy egy Tót és Deák Nyelvet jól értő 's részre nem hajló tanult Oláh ki tenné. Én itt csak egy kis Részét azon szavaknak akartam elő hozni, mellyek az Oláhoknál 's Tótoknál egyfélék tesznek. Az Oláh és Tót szavak Magyarúl vannak ki-írva.

<i>Oláhúl.</i>	<i>Tótúl.</i>	<i>Magyarúl</i>
Baba	Baba	VénasszonyAgnő
Blagofzlovi	Blakofzlavít	Bóldogítani.
Bogát	Bohati	Gazdag.
Brázda	Brázda	Barázda.
Chafzna	Choffen	Hafzon.
Dojke	Dojka	Dajka, szoptaó.
Dumbráva	Dubrava	Tölgyfás Erdő.
Gazde	Gazda	Gazda.
Glej	Glej	Enyv.
Gromáde	Hromada	Garmada, Rakás.
Iesure	Ies	Borz.
Io	Ia	Én.
Kinepa	Konopa	Kender.
Klestye	Klestye	Fogó.
Kreminye	Kremen	Tüzkő, Kova.
Krisme	Krtsma	Kortsma.
Kofze	Kofza	Kafza.
Kurva	Kurva	Kurva, Ringyó,
Kurvoj	Kurvár	Kurvás.
Lopáde	Lopata	Lapát.
Mama	Mamo	Anyá.
Nyeváfzta	Nyevészta	Menyetske.
Nyamtz	Nyemetz	Német.
Obráfz	Obrasz	Ortza.
Otáva	Otava	Sarju.
Otsénás	Otsenás	Mi atyánk.

<i>Olábul.</i>	<i>Tótul.</i>	<i>Magyarúl</i>
Otzel	Otzel	Atzél.
Otzet	Otzet	Etzet.
Ovesz	Ovesz	Zab.
Ierina	Perina	Párna:
Fvnitze	Pivnitza	Pintze.
Pefzni	Pleszkat	Ütni , Ostorral pattogani.
Pleti	Pletit	Füzetni.
Pohár	Pohár	Pohár.
Pomaháne	Pomahányi	Alamisna.
Pófst	Pófst	Bőjt.
Potkóra	Pótkova	Patkó.
Prepeltza	Prepelitza	Fürj.
Pretšine	Pritsina	Ok.
Rats	Rak	Rák.
Roj	Roj	Raj.
Szánye	Szanye:	Szán.
Szila	Szila	Erő, Erőszak:
Szili	Szilit	Eröltetni.
Szite	Szito	Szita.
Szláb	Szlabi	Gyenge.
Szláve	Szláva	Ditsőség.
Szlenine	Szlanina	Szalonna.
Szlobod	Szlobodni	Szabad.
Szluga	Szluga	Szolga.
Szlufzi	Szlusit	Szolgálni.

Oláhúl.	Tótúl.	Magyarúl.
Sztrázse	Sztrás	Istrázsa, Ör.
Tirg	Trh	Hétivásár.
Toptyi	Topit	Olvasztani.
Trebni	Potrebuvat	Meg-kívánni.
Troitze	Troitza	Háromság.
Tsakan	Tsakan	Tsákány.
Tsáfz	Hodina	Óra.

De a' Tótoknál Tsafz Időt jelent.

Tserni	Tsernit	Feketíteni.
Tserneála	Tsernidlo	Ténta.
Tyimnitze	Tyemnitza	Tömlőtz.
Tzápu	Tzap	Bak.
Tzárke	Sztraka	Szarka.
Tzedule	Tzedula	Tzédula.
Tzitze	Tzetzki	Tsetsek.
Ulitze	Ulitza	Útza.
Vefzelie	Vefzeloszt	Örvenkezés.
Veveritza	Veveritza	Móku, Evet.
Vrabie	Vrabetz	Verél.
Zbits	Bits	Osto.
Zuop	Szuop	Kéve.
Zsidov	Zsid	Zsiló. *)

Azonkívül az Oláh Országi vigy-is Móldvai 's Havasalföldi leg-nagyobb Tíztségeknak

a'

*) A' ki többet kíván, az a' Szultzernélis többre akad.

a' Neveik merő Tót nevek. Ezen Tifztségek nálok olyanok, mint nálunk a' Zászlós Uraké *) *Baronum Regni*, úgymint Klutsár, Kaminár, Sztolnik, Pohárnik, Pofztelnik, Iszpravnik, 's a' t. — Minthogy az említett Szultzer **) azt meri vitatni, hogy Oláh nyelvben egy igaz Magyar szavat se találhatni, ahozképest itt egynehány olly szavat hozok elő, mellyeket az Oláhok alkalmazt a' Magyaroktól vettek.

<i>Oláhúl.</i>	<i>Magyarúl</i>
Barda	Bárd.
Doba	Dob.
Dohan	Dohány.

O 5

Dsiá-

*) Sok Magyar Író vétett már abban, midőn a' mi mostani úgy nevezett Báróinkat, kik nem hivattatnak *Barones Regni*, hanem inkább *Barones Imperii*, Zászlós Uraknak nevezte. Ugyan-is Zászlós Urak nem mások, hanem *Barones Regni*, úgymint Nádor Ispán, Ország Birája, Horvát Országai Bán, Erdélyi Vajda, Tárnok, Pohárnok, 's Asztalnok vagy-is Tálnok Mester, nem külömbben Lovászok, Komornyikok, 's Ajtóállók Mestere, Udvari Kapitány, 's Testőrzők Kapitányja. És ugyan azon okból Zászlós Uraknak neveztetnek magyarban, mivel a' Koronázáskor az Országoknak 's hozzá tartozó Országoknak Tzimereikkel ki-írott Zászlókat hordoznak az új Király előtt.

**) Geschichte des tranfalpinischen Dacicus.

<i>Olábúl.</i>	<i>Magyarúl.</i>
Dsiába	Hiába.
Dsida	Dsida.
Kila	Kila.
Képmi	Képezni, le festeni.
Képujala	Képezés.
Kokos	Kakas.
Lántz	Lántz.
Mojme	Majom.
Marhe	Marha.
Nyam	Nem.
Odarbgyiró	Udvarbíró.
Ogar	Agár
Posztáv	Posztó. Orofzúl Posztava.
Puske	Puska.
Pufzte	Pufzta.
Putzin	Pitzin.
Rátze	Rétze.
Rendui	Rendelni.
Rendujala	Rend.
Rob	Rab.
Szimbete	Szombat
Váma	Vám.
Vamós	Vámos

10. Tzik. Hogy Párisnak két harmada Nő-lelenekből áll, vagy-is leg-alább az előtt állott, azt nem egyszer hallottam mondani. — A' *Kupferstechen* és *Kupferstich* mind eddig nálunk csak Rézmetfzés által jelentetett. A' Nyomtatós ezen Tzikkelyben a' Rézmetfzés helyett Képmetfzést tett. Ezt tehát jobbitsd-meg. Most úgy értem, hogy az Ángolyok a' Frantzokat a' Rézmetfzésben jóval fellyül múlták. A' *Kupferstichet* talán Metfzett-résznek vagy rézzel nyomtatott vagy-is röviden Nyomott-képnek mondhatnók, valamint *Gemäldét* Írott-képnek, mert Rézmetfzés: *Kupferstechen*, 's a' Kép-írás: *Mahlerey*.

16dik Tzik. Ramazán a' Törököknél egy tavaszi Hónapnak a' neve, melyet Bőjthavának méltán lehetne nevezni magyarban. Abban naponként hajnaltól fogva egész nap alkonyodásig minden Ételtől 's Italtól magokat meg-tartóztatják, de éjjel szabadok mindennel. Fársángnak pedig hibásan neveztetett. — Mondják, hogy a' Sz, Zsófia Templomában, melly most Istánbolban (Konstantzinápolyban) az első Metset, a' többi Képek között, mellyeknek a' szemek jobbra ki-vannak ütve, egy Sz. Háromság találkozik, mellynek a' szívébe egy Nyíl vagyon szúrva, mellyt egykor még Szelim Tsásfár lövött bele.

18dik Tzík. Fokhely Magyarban annyit tesz mint *Emporium* Deákban. — A' Zsidók Török Országban nem tsak Tolmátsokat, Pénzváltókat, 's Uzsorásokat, hanem gyakorta Orvosokat 's Patikárosokat-is tesznek. — A' Prágai 40 ezeres számokat fokallam, minthogy a' Városnak az egész Népszáma tsak 83 ezer, mert úgy fele Réfze a' Zsidóságból állanék, melly nem igaz.

19dik Tzík. Kezemenél vala nem régen Etelenek egy Tallér nagyságú, de valamivel vastagabb ezüst Pénze, melly mindazáltal nem ő tőle származott, hanem, a'mint vélem, vagy 200 Esztendő előtt emlékezetére valamely Magyar Uraságtól verettetett. Az egyik Réfzén a' szakallos Képe látztatott, a' másikán pedig Akvileja Városa. Az első felén olvastatott, a' mint emlékezem, *Rex Attila 442.* a' másikán pedig *Aquileja*. Egy ilyen Pénznek Képét láthadsza Bélnek azon Munkájában, melly így neveztetik: *De vetere Litteratura Scythico Hunnica Exercitatio. Lipsia 1718.* de a' melly, ha jól emlékezem, valami kevésben különbözik, mert az Esztendő nints rajta. Ha Pénzt veretett Etele, tehát alkalmasint azon sem Esztendő száma, sem pedig Betük nem valának. Illyen Betük nélkül való Pénzekre mi nálunk még most-is gyakorta akadhatni, tsak hogy az Ember nem tudhatja, ki-

nek

nek tulajdonítsa azokat. Magyarnak tíz ilyen külömbféle Darabom vagyon, mellyek közül négyet le-írtam immár. Bár valahára a' Magyar régi Pénzeknek forral való Le-írások ki-botsátatnék valakitől, minekutánna mind a' két Hazában annyi a' Gyűjtemény immár. Hogy ha a' jó *Cornides* tovább élhetett volna, az ezzel a' Munkával a' Hazáját minden bizonnyal megajándékozta volna, most még reménységünk lehet *Schönvisner* Úrban. — Mi illeti Etelénknek királyi Lakását, mellyet Priskus az Ő Könyvébe le-ír, az alkalmasint nem Móldvában, sem Ó Budán, hanem Jászberényben vala. Mert, a'mint Priskus mondja, az odavaló Környék egészen Kő és Fa nélkül szükölködött. Illyen Kő és Fa nélkül való Környék a' Jászberény Tája, mert Móldvában 's Ó Budán a' Kő nem olly ritka. Talán a' Kúnok-is, vagy-is Jászok (mert a' Jászok a' Kúnoknak Testvéreik 's azon egy Nemzetség) IV. Béla Királytól azért helyhez-tettek a' Jászberény Tájára, minthogy az Eleik is ama' hatalmas Etele alatt ottan lakoztak. Priskus, ki *Theodosius* Görög Tsászárs Etelehez való Követjének *Maximinus*nak Úti-társa vala, Konstantinápolyból Etelehez ezen Utazásában által mentt *Sardica* és *Naisus* Várofin, mellyek közül az első mostan Szofiának, a' másik pedig

Nisszának neveztetik. Azután a' Dunán által mentt, 's még más három folyó vizekre akadtt, mellyeket így nevez: *Drecon*, *Tigas*, *Tiphisas*. Hogy ha bizonyosan tudhatnánk, melly folyókat értett ezen neveken a' Görög Író, úgy könnyen meghatározhatnók Etele királyi Lakhelyét. Priskus Könyvét olvasásuk által azon Írók, kik olly rúttól festik-le nekünk Etelét. Ezen Írók közé tartozik Bessenyei Úr-is, ki a' Budának nevezett Gyáfszjátékában ezt a' hatalmas Kún Királyt úgy ábrázolja, mint a' leg-kegyetlenebb 's vérszomjúhozóbb Embert. De Bessenyei Ur az Ő Filozofus nevű Játékában még inkább vétett, midőn Pontyinak nevezett bizonyos ostoba játfszó Személyjét igaz Magyarnek merte nevezni, miből az következnek, hogy az igaz Magyarnek a' Karaktere Ostobaság. — Hogy Attila a' Magyaroktól Etelének neveztetett, azt a' régiebb Történet-íróink bizonyítják. Priskus ugyan mindennütt *Atilasnak* nevezi, valamint Testvérét Budát *Bledának*, 's a' Fiát Tsabát *Irnachnak*, de ez a' nevek El-változtatása a' Görög Írók szokása vala mindég. Így Konstantinus Álmost *Salmutzesnek*, Árpádot *Arpadesnek*, Taksont *Taxisnak*, 'Sóltot *Zultasnak* nevezi. — Sokan a' mostani Kúnokat erőn erővel más valamelly idegen Népnek akarják tenni, midőn nem tudom mi Török vagy

Tatár Mi-Atyánkat (lásd Dugonits Etelkáját) tulajdonitanak nekik. Ezt Práj-is immár éfzrevette, 's nem másnak, hanem Tatár Mi-Atyánknak tartja *Differt. VI. in Ann. Hunn. pag. 114.* Máfok, mint Benkő, meg-nem foghatják, hogy hogy történhetett az, hogy a' Kún a' Magyaroknak olly mérges Ellensége lehetett volna, ha azon egy nyelvű 's eredetű nép lett volna elejétől fogva vele. De hogy el-halgassam, hányszor har-tzolt a' Magyar a' Magyarokkal a' Kurutz Háborúkban 's egyéb Alkalmatofsággal, tekintsünk a' Német Nemzetre, 's kiváltképen az Óstrai 's Porofz Háborúkra emlékezzünk-meg, vagy pedig a' Lengyeleknek az Oroszokkal való Háborúkra, noha mind a' két Nemzet azon egy Tótféle származású. Ugyan-is jobbára minden Nemzet, mi-hent külömbb Fejedelmek alatt vagyon 's el-szakad a' többi Nemzetétől, de leg-inkább ha más Vallást vesz-fel, 's az elébbenit el-hagyja, a' legnagyobb Ellenségévé válhatik elébbi Nemzetének. Hogy Sz. László a' Kúnokkal fokot veszfödött, azt igen jól tudom. A' Kúnok a' Magyarokat talán azon okból gyűlölték annyira, mivel a' régi Vallásokat oda hagyták. Már pedig minden régi Vallásában meg-maradtt gyűlöli azt, a' ki új Vallásba lép 's okosabb akar lenni nálánál. Ők mind addig békét nem hagytak

tak Nemzetünknek, miglen a' Tatároktól, vagy is inkább Mongoloktól mindenfelől nem szorongattak, de minekutánna nekik ellent nem állhattak, a' IV Béla Királyunkhoz folyamodtak, ki-is őket azután az Országában befogadta. A' Kúnok a' deákos Magyarok által szint olly roszszúl nevezettek *Cumanusok*nak (mire alkalmasint csak a' névnek valamelly kitsin hasonlósága okot adott, holott *Cunusok*nak vagy is *Hunusok*nak kellett volna neveztetniük) valamint Bőmhétzek *Vandulusok*nak, 's Törökök *Teucrok*nak, *Teucri*, *Vide Kaprinai Hung. Dipl. Part. I. pag. 368.* mert *Vandalusok* hajdan egy Német Nép vala, 's a' Bőmhétzek, *Wenden*, *Windischen*, egy valóságos Tót Nemzet, a' Törökök pedig a' Trójaiaktól soha nem származtak. IV. Béla alatt a' Kúnoknak nem *Cumani*, hanem *Comani* nevek vala, amint ez az eredeti Levelékből megteszik. Honnan származhatott ez a' nevek, bizonyosan nem tudom. Meglehet, hogy a' tudósabb Magyar Papok közül olvasván valaki *Pomponius Melát*, ezen névvel őket csak azért megajándékozta, mivel ezt a' nevet-is, úgymint *Coamani*, a' Szittyai Népeknek neveik között feltalálta. *Lib. I. Cap. II.* Ezen deák Szerző, a' Pontus vagy is fekete Tenger felett való Népeket előszámlálván, többi közt ezt mondja: *Juxta Tys-*

fogete Turcaque vastas sylvas occupant, alunturque venando. Hogy itt a' mostani Törököket nem értette, azt kiki által látja. Ki tudja, ha a' Kúnoknak, *Hunnotum*, vagy Magyaroknak, *Hungarorum*, Eleiket nem értette-é?

20. Tzik. Árpádnak a' Fiát, a' Magyaroknak harmadik Fejedelmét Európában, minekutánna újra az Országba bé-jöttek, Sólnak tsak azért neveztem, mivel a' Béla Nótáriusa *Zultus*nak és nem *Zoltanus*nak hja, 's a' régi Sólt vára, mellytől a' Vármegye neveztetett, valamelly Emlékezetét látszatik ezen Fejedelemnek fen-tartani. Ugy szinte a' negyedik Fejedelmeket-is Taksonnak és nem Tokfzisknak azon okból neveztem, mert az említett Író Tokfunnak hja, 's a' Pest Vármegyei Takson Helység úgy látszatik, mint ha a' nevét ő tőle vette volna. — Ezen Tzikelyben annyiból vétettem, hogy III. Andrásnak I. Andrásnak férfi Ágon való utolsó Maradékának neveztem, holott I. Andrásnak helyében I. Béla-kellet volna neveznem, mert I. Andrásnak a' Salamon Fiában magja szakadt.

21dik Tzik. Somogyi Kupát Koppánynak azért neveztem, mivel mind *Cartuitius*nál, mind *Túrotzin*nál a' neve *Cupan*, 's a' Somogyi Koppány Mező-várasa látszatik még most-is a' nevét ő tőle viselni.

26dik Tzik. A' Történet, melly ottan e'ő hozódik, talán Zápolyi Jánossal esett, minthogy a' Farkas Zápolyi Háznak Tzimere vala. Bátori Istvánnak a' Lengyeleknél való Emlékezete még most-is áldott.

30dik Tzik. A' Tót, a'mint a' ki-botsátott Könyvéből : *Memoires du Baron de Tot* tudjuk, végre még-is Konstantzinápolt oda hagyta's nem régen Hazánkban haltt-meg.

41dik Tzik. Eddig *Vegetabilia* ki-nyötövényeknek vagy-is nötevényeknek, ki-növötényeknek nevezte nálunk, de ezután, követvén ebben Földi Orvos Urat, méltán nevezhetjük Növevényeknek.

44dik. Tzik. Add hozzá : A' mi leg-régiebb Eleink Makkal , Bükkal , 's Vad-gyümöltstsel tengődtek. Az első Kenyeret a' Görögök tsupán a' meg-örlött Maktól és Büktől készítették.

45dik Tzik. Seffert , minthogy gyakorta *Clericus*nak magát alá nyomtatta, fokban mind eddig Papnak vélték, de most már tudva van, hogy akkor *Clericus* annyit tett mind Iró-Deák. *Vide Schöpflin Vind. Typ.* — Ha a' Lengyel Sóaknak régiebbek-é az Erdélyi Sóaknál kételkedem, Leg-alább már II. Béla 1138dikban Attyától Almos Hertzegtől Dömösi Prépostságnak rendelt Jófzágokat helyben hagyván Sókövekről, de Zu-

anis Salium, emlékezik, mellyek hajókon hozat-
tak Erdélyből, — Kolumbus Kristóf nem Gye-
nevából eredett, a'mint a' Győri Réformátus Be-
tű-rakó tette, hanem Gyénuából Olasz Ország-
ból.

60dik Tzik. A' Magyar, Horvát, 's Tót
Országnek Népe száma hibásan vagon ki-té-
ve, a'mint már említettem, midőn 1788dikban
3,860,000-nek tettetik, mert már 1787dikben a'
Conscriptio által 7,116,989-nek találtatott.

61dik Tzik. Hasonlóképen a' Magyar, Hor-
vát, 's Tót Orzági Városok 's Helységek szá-
ma nem jól tettetik ki, mert ezen három Or-
szágban 1787dikben ugyan azon *Conscriptio* által
találtatott 52 Szab. Kir. Város, 605 Mező-Vá-
ros, 's 10,797 Falu.

62dik Tzik. A' Magyar Városok Népe-szá-
mát így jobbitsd: Debretzennek 29,153. Pofonnak
26,898. Pestnek 22,477. Besztertzének 5,041. Bu-
dának 24,872. Györnek 12,822. Selmetsznek 18,774.
Kassának 7,900. Sopronnak 12,113. Temesvárnak
9,242. Körmötsznek 5,244.

68dik Tzik. Igen illendő volna Nemzetünk-
höz, ha valaki a' Magyar nyelven való Littera-
túráról-is az Idegeneket, főképen a' Németeket,
tudósitaná, a' kik eddig azt se tudják, ha írat-
nak-é valamelly Könyvek magyarul-is, sőt fokban

azt hiszik, hogy ama Konyhabéli Deákságunkat, a'mint ők nevezik, a' Szüleinktől tanuljuk. Ők a' Lengyel és Tseh Nyelven való Litteratúráról fokkal többet tudnak 's jobb Vélekedéssel vannak, mert ezen Nemzetek Őket ez iránt már régen német Könyvek által tudósították, 's a' Jénai tudós német Ujságban, *Litteratur Zeytung*, nem egyfzer Lengyel Nyelven való Munkákat roftáltatni lattam. Ahozképest nekünk-is németül keljenék Őket tudósítani; mert a' deák Könyvek a' Németektől, ki-vévén *Classicus Authorkat* 's Orvos és Törvényes Könyveket, nem igen olvastatnak. A' Magyar nyelvű Litteratúrának ezen három Században minden Visszontagságit elő kellene hozni, 's kik miben, miként, és millyen szereplésével törtek jeget, hiven és igazán említeni.

2dik Darabnak 3dik Tzik. Egy Barátom Fridriknek a' Porosz Királynak az Öttséltéz való Szólását frantzúl tartatottnak véli, minthogy, a'mint ő mondja, a' Király ángolyúl nem értett.

8dik Tzik. Reá-játszás, *Allusio*, *Anspielung*, szokatlan mondás magyarban. A' magyarok ezt többnyire Tzélozásnak mondják.

11dik Tzik. Itt tsupán azt vedd észre, hogy a' Pontolás ki-hagyatott, melly-is az Értelmet meg-változtatta. Olvasd azért: Nemes mint a'

Király , 's még-jobban. Meg-kérdeztetik tehát s a' t.

31dik Tzik. A' többi oftoba Fenírásokhoz , Tzégerekhez , 's Házi-nevekhez tartoznak még a' következők-is : a' Lúdaknak prédikáló Farkashoz , az Ostáblát játzó Tehénhez , a' Bötsőben fekvő Szamárhoz , az Olvasón imádkozó Nyúlhoz , 's t. af.

75dik Tzik. Bonneval FŐ-Hadi-Tiszt vala VI. Károly Tsászárnak szolgálatjában. De mint-hogy Ógyen Hertzeggel öszve nem férhetett , el-hagyott minket , 's végre a' Török szolgálatjába lépett.

81dik Tzik. Ezt egynchány nevezetes Városoknak Népe számával akarom tóldani , úgymint . Alzsir, 100,000. Bagdád, 500,000 Bázél 15,000. Bérn 14,000. Birmingám 70,000. Boszton 25,000. Granáda 70,000. Liverpool 54,000, Manzsefzter 43,000.

82dik Tzik. Ezt egynchány Várossal, Országgal , 's Nemzettel így tóldom :

Apáti : Abbavilla. *Abbeville.*

Aténás : *) *Athenae.*

At-

*) A' M. Orfeusnak ez a' nevezet nem tetszik mert , úgymond , tsak Bod Péter ok nélkül kapta-fel , de meg.botsásson ő Kegyelme, ezen vóltt Vároft már Gyöngyösi úgy nevezte mind Nimfá-

Attrak: Ultrajectum.

Avinyon: Avenio. Bázél: Basilea.

Béts Ország, Óstria: Austria.

Brázel Ország: Brasilia.

Bükkös: Bukarest.

Déli Tenger: Mare Pacificum. Südmeere.

Dömötk: Damascus.

Enyed: Annia.

Etöl, Étel: Rha, Araxes. Volga.

Fin: Finrus, Fenno.

Fin Ország, Finnia, Finlandia.

Fland Ország: Flandria.

Gyéneva: Geneva.

Gyénua: Genua.

Gyergyó: Gyurgyov.

Hefz Ország: Hassia.

Hientzek: Incolae Regni versus Stiriam:

Ind

jában mind Tsalárd Kupidójában, midőn az elsőben így verseltt:

Másod Róma valék erős Férjfiakból,

És olly mint Aténás okos Tanátsokból, 's a't.

A' másik pedig:

Az Aténásbéli Pandion Királynak

Progne 's Filoméla leányi valának, 's a' t.

Sőt már Apátzai Tsere az ő M. Entziklopédiájában, melly 1653dikban Ultrajektumban nyomtatott, ezen néhai görög Vároist Aténásnak nevezi. pag. 264.

- Ind Ország : India. Indok : Indi
 Ir Ország : Hibernia. *Irland.* Írok : Hiberni.
 János Pap Ország : Abissinia.
 Jász város, Jász vásárhely : *Jassi.*
 Jég Ország : Islandia.
 Kádis : Gades. *Cadix.*
 Káld : Chaldaeus.
 Kamotsa : Peninsula *Kamtscharka.*
 Karjel : Carelius.
 Karjel Ország : Carelia.
 Károlynnyugta : *Carlsruhe.*
 Káspai Tenger : Mare Caspium.
 Kastély Ország : Castilia.
 Kéthid : Bipontum. *Zweybrücken.*
 Királyhegye : Regiomontum. *Königsberg.*
 Konstantz : Constantia.
 Kostantzinápoly, Istánbol Constantinopolis.
 Krim : Crimea, Chersonesus Taurica.
 Kúr Ország : Curlandia. Kúrok : Curlandi.
 Kölön, Kolon : Colonia Agrip. *Kölln.*
 Lap Ország : Lapponia. Lapok : Lappones.
 Liv Ország. Livonia. Livok : Livones.
 London, Londra : Londinum.
 Lotring, Lőrény Ország : Lotharingia.
 Lión : Lugdunum.
 Lózán : Laufanna.
 Lüttik, Lódiom : Leodium. *Lüttich.*

Málta : Meljta.

Marfzely : Maffilia. *Marseille.*

Mátfz réve : Trajectum ad Mosam. *Mastricht.*

Miháld : Mehadia.

Misnye : Misnia.

Morva Ország : Moravia.

Morva vize : Marus, Morava.

Morvai : Moravus.

Münik, Baráti : Monachium. *Münich.*

Nánfszi : Nancium. *Nanci.*

Óspurg, Agofta : Augusta Vind. *Augsburg.*

Palótzok : Incolae Regni ad Matram.

Piatsentza : Placentia.

Pomer : Pomeranus.

Pufztapéts : *Auspitz.*

Róma : Roma.

RátzSzombat, Szabadka : Theresiopolis. *Szobotka.*

Sárvize : Leytha.

Sléz Ország, Slézia : Silesia. Slézek : Silesitae

Somogy, Somogyság : Simegium.

Somornya, Ifzmér : *Smirna.*

Sóvár : Salisburgum.

Svájtzújvár : Neocomum. *Neufchatel.*

Szent Föld : Palaestina.

Szent Gal. S. Gallus, *St. Gallen.*

Szény : Segnia. *item Sequana.*

Szir Ország : Syria. Szírok : Syri.

Szóllótorony : Solodurum. *Solothurn.*

Tamos, Temze : Tamesis.

Tátor hegyek, Korpát hegyek : Carpathus.

Tót Ország : Sclavonia. *item* Illiricum.

Tufzánó : Hetruria. Toscana.

Tzürik : Turicum, Tigurum. *Zürich.*

Uj Világ : America.

Ulom : Ulma. *Ulm.*

Vát Ország : Comitatus Valdensis. *Watland.*

Vörös Török : Barbarus Atricae: Pirata, *Corfár*

Sarnó nem *Zvornik*, a'mint véltem, hanem egy más Vár vala Rátságban Nándor Fehérvártól nem messze.

Ezen Nemzetek, Országok, Városok, Tengererek, és Folyók, Neveiket, mellyeket itt 's a'mott adtam elő, rész szerént régiebb Magyar Könyvekben találtam, rész szerént így nevezni hallottam, 's rész szerént magam koholtam, vagy is az idegen Neveiket a' Magyar Nyelvünkhez alkalmaztattam, vagy pedig a' Nemzet tulajdon Nyelvén meg-tartottam, a' mi nékem sokkal jobban tetszik, követvén ebben Ráth Urat, mint a' deák hóltt Nyelvből való Költsönözés. P. o. Maintz, Trier, Vürtzburg, Bordó, Brüsszel sokkal rövidebb 's érthetőbb mintsem *Moguntia Treviri, Virceburgum, Burdigala, Bruxellae.* Azu-

tán velsük-el azt a' fok *iát* *) az Országok 's Városok nevéből, 's az *ust* a' Nemzetek nevezetéből, melly mind a' kettő felettébb deákos, úgymint India. Frantzia, Konstantzia, Goritzia, Iglávia, Krakkóvia, Varsóvia, Kolónia, Dánus Svekus Ruffzus, Pruffzus; 's mondjuk inkább Ind Ország, Frantz Ország, Kostántz, Görtz, Igló, Krakkó, Varsó, Kölön vagy Kolon, Dán, Svéd, Orosz, Porosz. Így a' Nyelvünket-is a' fok Deákságtól ki-tisztítjuk. A' Magyar azonkívül-is rövid szavakat szeret, 's az idegen hosszú szavakat leg-ottan magától-is meg-rövidíti. Így lett *Brandenburgus*ból Burgus, *Calbarinából* Kata, *Moldaviából* Móldva, *Moráviából* Morva, 's t. af. En azon előhozott neveket, mellyeket nem a' Könyvekből tanúltam, hanem a'mint mondám, magam keresztem meg-magyarúl, senkinek erővel nem tolom, hanem csak projektálok. Ha nem arra valók, hogy bé-véteffenek, tehát bizvást maradjanak feledékenységben. Zádort, Rézent, Bodont., Drinápolyt, Korontályt, Szényt, 's több másokat mind fel találhatni Pethőnek Krónikájában, Tserének Entziklopédiájában, Heltainak munkáiban, 's még némelly régiebb Magyar

*) Az olyan szavak úgy-is, mellyek ián végződnek, nem magyar, hanem vagy Deák vagy Török szavak. Illyén a' Tsizmazia, Findfia 's több más'

gyar Könyvekben. Mert hogy eleinten, midőn még az Udvarunk Országunkban lakott, 's a' Udvarunk nyelve magyar nyelv vala, minden esméretesebb Nemzeteknek, Országoknak, 's Városoknak az Ő Magyar nevek-is találkozott, azt kétségbe se lehet hozni. De minekutánna a' Nyelvünk Udvarunk Nyelvének meg-fzüntt lenni, azon nevezetek-is lassanként feledékenységbe mentek. Ha I. Lajos vagy 'Zsigmond Királyunk idejéből *geographicus* Magyar Könyvünk hátra volna, (mert habár akkor még-nem nyomtattak, de még-is sok Könyvek íráttak) úgy abban bizonyos vagyok, hogy sokkal több *geographicus* Magyar nevekkel bírnánk. Bár tsak Mátyás Királyunk idejében valaki fejét erre vetette volna, mert már akkor sok nem tsak egyházi, hanem világi Magyar-is a' Tudományokhoz jól értett. De akkor még Magyarok közül-is sokan úgy vélekedtek, mint az Olasz *Galeotus*, ki azt írja *in distis & factis Matbiae Corvini*, hogy a' Magyar Nyelvet lehetetlenség légyen ki-írni.

63. A' Házasság által el-vesztett Szabadságnak meg-síratása.

V. E. Ezen Verseknek Szerzője ama' könnyü és híres Magyar és Deák Poéta Báró Amade László vala, kinek Nyelvünkben hátra hagyott sze-

fzerelmes és világi Éneki egy jó Nyalábot tesz-
nek. Bár egyfzer immár kinyomtattatnának. Ő
ezen Századnak közepén éltt Pofon Vármegyé-
ben Tsallóközben.

Még Nötelenségben folytattam éltemet,
Szabadságnak fzele táplálta Szivemet,
Kótsak Tol Szrásálta nyufztos Süvegemet,
Mind addig Búbánat nem érte fejemet.
Mindenféle tzifra úri Fegyverekkel
Farkas, Medve, Párdutz szép prémes Bőrekkal
Teli vóltt fogafom füredi Nyergekkel
'S több más ilyen tsengő pengő Efzközökkel.
Bövelkedett Házom gyakran Muzsikával,
Szép egy pár Hegedű ébán Vonyójával
Fogasomon függött Flauta Furuglyával,
Ugyan ájúltt Szobám ezeknek hangjával.
A' jó Paripákból soha ki-nem fogytam,
Ezt lépésre, amazt futásra tartottam,
Emezt nyergeltettem, ha parádéroztam,
A'mint szükségem vóltt rendre változtattam.
Fekete Paripám vóltt Spanyol Országból,
Szürke Erdélyből jött, pej pedig Móldvából,
Arany szőrü farkút vettem egy Basától,
Többi vóltt a' magyar Lovaknak javából.
Szerfzámim ezüsttel aranyjal ki-varva,
Vagy ötves Munkával boglárosan rakva
Sok fzinű Szirommal vólttanak tarkázva,
Vagy

Vagy bagariából tsak tisztán tsinálva.
 Tzifra ezer gombos fzolgaím valának,
 Kik éjjel és nappal híven Strázsálának,
 Pillantásomra-is ébren vigyázának,
 Kiért pirúlása nem is vóltt Ortzámnak.
 Kinek kinek kard vóltt 's Tarsoly az óldalán,
 Bogláros Pantallér Lódinggal a' vallán,
 Ezekre függefztett Karabén az hátán,
 Fél arasznyi hofszú farkantyú tsizmáján.
 Midön azért néha történtt indulásom,
Cum Commoditate vóltt minden járásom,
 Ollykor barátságért két három Pajtásom
 Vélem jött, hogy vigabb légyen Utazásom.
 A' hová szállottam kedvesen-is láttak,
 Jó fziwet víg kedvet bővebben mutattak,
 Ha bútsúzni kezdtem tovább marasztottak,
 Tsak az héja vóltt, hogy Kézen ném hordoztak.
 Madamojzellák közt gyakran vigadoztam,
 Ezzel diskuráltam amazt meg-tsókoltam,
 Amarra titkosan néha pillantottam,
 Valamint szerettem úgy karazéroztam.
 Mulatságnak napja hogy-ha rendeltetett,
 Tántz és Muzsikának vége nem lehetett,
 Péntek Vasárnappal együüt tiszteltetett,
 Ünnepek tartottam néha egész hetet.
 Nem fok hafzna vala Plébános fzavának,
 Ámbár napja vóltt-is hamvazó Szerdának,

Vonjad reá javát alföldi Nótának,
 Kiki tsak azt mondja Lévai Miskának.
 Meffzire távozott tőlem szomorúság,
 Tsak másoktól hallom hogy van nyomorúság,
 Másfelé tzélezott nálam az Ifjúság,
 Vezetője lévén a' kényes Szabadság.
 Szántásra vetésre nem-is iparkodtam,
 A' helyett Játékról inkább gondolkodtam,
 Vigadni mulatni jónak állítottam,
 Hogy így léfzen dolgom mindég, azt tartottam.
 Nem tudtam én akkor mi légyen az Ehség,
 Távól volt házomtól mindenféle szükség,
 Tudván erfzényemben hogy vagyon reménység,
 Közel sem mértt jönni hozzám a' Szegénység.
 De bé-praktikálta magát alattomban,
 Uralkodik immár egész Udvaromban,
 Miólta Feleség jár a' Kamarámban,
 Azólta szegénység terjed-el Házomban.
 Hegedűmet immár fogasról le-vette,
 Flautát Furuglyával pad alá vetette,
 Szoknyáját Strikrokját oda függesztette,
 Sok díbdáb Subáját rendre helyheztetette.
 Egyik farkantyúját le-törte Tsizmának,
 Az egész Szerfzámát ki-dobta Pipámnak,
 Mondván nem szenvedí füstjét a' Dohánynak
 Ottkin dohányczni kel mint a' Kutyának.
 A' mikor haragszik bőrében alig fér,

Fogát tsikorgatja, dúl fül, 's mérgében sir,
 Akkor a' Tselédem meg-mozdúlni sem mér,
 Sőt magam-is olykor attól félek meg-vér.
 Véghetetlen hosszú a' Praetensiója,
 Hol tisztá Lifztje nints, hol pedig Borsója,
 El-költt Fűszerfzáma, el-fogyott a' Sója,
 Most Fazeka törött, el-veszett Korsója.
 Lifztet szárítani nints elég Teknyője,
 Levest 's más mit főzni nintsen Serpenyője,
 Sir kissebbik Gyermekek nem jó a' Bótsője,
 A' nagyobbak pedig rossz a' Tzipellője.
 Már Lent parantsolja, már Kendert vakarni,
 Már Búbot, Tzipellőt, Tsipkét kell hozatni,
 A' menykő sem tudja mind elő számlálni,
 Miket a' Madámé szokott praetendálni.
 Nints Pénzem, nem merem magamat menteni
 Akár Börem alól ki-fogom metszeni,
 Vagy más Jámboroktól *per furtum* szerzeni,
 Praetensiójának még-is meg-kell lenni.
 Mert ha nem tselekszem, léfzen mit szenvednem
 Az alsó Dupéját fordítja ellenem,
 Sok koldust gaz-embert kelletik el-nyelnem,
 Mintha nem hallanám tsendesesen fülelnem.
 Elő kerül ama' régi História,
 Hogy *l'or Gnaden* Nemzetség régi Familia
 Nem volt Disznó-pásztor semmi Attyafia,
 Valamint ha volna Márja Tercsia.

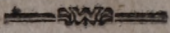
Bezzeg rá akadtam most az Oskolára,
 Mint a' Muskatéros Eb-Harmintzadjára,
 Ugy már reá szoktam fok tzipra Nótára,
 Hogy bizvást mehetek fiók Istrázsára.
 Vetett törbe esett kényes Ifjúságom,
 Búbánatra fordúltt Öröm 's Vigaságom,
 El-múltt már jó Napom, oda Nyájofságom,
 Meg-határozatott régi Szabadságom.
 Meg-ritkültt már száma karmasin tsizmámnak,
 Le-kopott a' Rojtja parádés Ruhámnak,
 Reiten jár már lába kedves Paripámnak,
 Még ez-is jelenti bánatját Urának.
 Hervad Kótsak Tollam, le füg Süveg mellől
 Kényes jó Lovam-is alig hogy fel-nem dül,
 Nem fénylik Fegyverem, pókhálóban merül
 Jaj be szép hasznom van a' Feleségeimről.
 Az egész Életem síralomra fordul,
 Keserves forsomon Könyvem ugyan tsordúl,
 Ollykor az Elmém-is tsuda meg-nem bódúl,
 Mivel a' fok Fátum halmonként rám tódúl.
 Jobb lett volna nékem a' Tatár Országban
 El-bújdosnom épen alsó Indiában,
 Tsontomat le-tennem a' szép szabadságban,
 Mintsem nyomorognom így az Házafságban.
 Mert vajmi keserves illyeket szenvedni,
 Egy hitván Affzónynak kedvéért epedni,
 Az ő Segge mellett így meg öregedni,

Talán jobb lett volna Dicszókát őrzeni.
Requiem aeternam azért Szabadságom,
Nyugodjál békevel meg-hóltt Nyájóságom,
Vale, jó Ejtízakát édes Ifjúságom,
Adio, meg-botsáss kedves Pajtáságom.
Azért Felesége hogy ha van-is kinek,
Jobb lesz, ha el-adja aztat valakinek,
Hogyha pedig pénzen nem kelne senkinek,
Úgy-is od adhatja bizvást akár kinek.
Mondám, amit mondám, mások példájára,
Hogy kiki vigyázzon jövődö forsára,
Valaha ne jusson vélem egy nótára,
Bóldog, a ki vigyáz más Ember kárára.
Verseimet pedig hogyha Bolondságnak
Tartaná valaki, és nem valóságnak,
Próbálja-meg dolgát a' szent Házaságnak,
Nem fogja mondani azt Históriának.

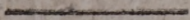
A' negyedik Darabnak Foglalatja.

1. Az Ember Dühödésről.	-	-	-	3
2. Európának első meg-szállásáról	-	-	-	5
3. Egy szörnyű fősvény emberről	-	-	-	6
4. Egy Barát Prédikátorról.	-	-	-	8
5. A' Népesítésről - - - -	-	-	-	8
6. Az Égi-háború alatt való Harangozásról	-	-	-	10
7. A' Fejedelmekről	-	-	-	12
8. A' Nemefségről 's Kereskedésről.	-	-	-	12
9. A' Sinai Temetőkről 's Koporsókról.	-	-	-	13
10. Egy aranyat tojó Afzonyról.	-	-	-	14
11. Egy Spanyol rút szokásról.	-	-	-	14
12. Egy Portugal szép Végezésről.	-	-	-	15
13. Két Angoly Országí Ekkórol.	-	-	-	16
14. A' Fehérnép testén meg-kívántató Szépségről	-	-	-	16
15. Láisról - - - -	-	-	-	18
16. Flóráról. - - - -	-	-	-	19
17. A' Kurva nevezetről - - - -	-	-	-	21
18. Ekerontó Borbályáról. - - - -	-	-	-	24
19. Nagy Albertről - - - -	-	-	-	27
20. Pinyeréről. - - - -	-	-	-	28
21. Ráfaelről - - - -	-	-	-	32
22. Eggyetlen egy Fridrikről többféle	-	-	-	34
23. Fridriknek a' Nemefséggel való Bánásáról	-	-	-	42
24. Egy szerentsétlen álruhás Bálról	-	-	-	45

25. Ötödik Károlynak magának tartott Temetéséről	48
26. Velfzer Füleppináról	50
27. Klótzról	53
28. Telliamedről	56
29. A' Bazstilyról	60
30. Szárdámról	63
31. A' Derülésről.	65
32. A' Német Nyelvről.	67
33. A' Német Ruháról	69
34. A' Szomszéd-gyűlölésről.	70
35. Szemfényvefztésről.	72
36. Az Állatokról.	76
37. Az Augsburgi Bofzorkányról.	79
38. A' régi Familiákról	81
39. A' szőlő Tzimerekről	82
40. A' viafz Figúrákról.	84
41. Az Ára Tzéliről.	90
42. A' Vég-Ítéletnek Római képeről	93
43. A' Római Gúlyákról.	95
44. A' Tüzkövekvől	99
45. A' Fahéjról.	102
46. Az Indusoknak a' Kerefztyén Hitre való Térítéfeokról.	103
47. A' Pannóniának városiról, helységiről 's Vizeiről.	106
48. A' Magyar Pénzről és tzimerről.	111
49. A' Világi Dolgok Hívságáról.	115
50. Némely Jegyzések.	117
51. Fel-öldásra való Kérdések.	131

52.	Rend kívül való Sírírások.	-	-	-	133
53.	Az Embernek maga-meg-öléséről.	-	-	-	136
54.	A' Ritkáról és Szépről.	-	-	-	142
55.	A' Könyvestárokról.	-	-	-	146
56.	Az Orvos Mesterségről	-	-	-	149
57.	Márk Aurel 's egy Barát.	-	-	-	153
58.	A' Régiek 's Újak.	-	-	-	160
59.	A' Kappan és a' Heréltt-Tyúk.	-	-	-	171
60.	Anekdótok.	-	-	-	178
61.	A' Sokfélélnnek I. és II. Darabjában Nyomtatás és Írásbéli Hibáknak Jobbitások.	-	-	-	194
62.	Sokfélélnnek I. és II. Darabjához való Jegyzések.	-	-	-	202
63.	A' Házafság által el-vesztett Szabadságnak meg-síratása.	-	-	-	235

G. TELEKIEK'
ALAPÍTVÁNYA

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

NEGYEDIK DARABBAN.

Lap	Sor		
4	9	tisztátalanságit	tsintalanságit
—	—23	le-ejtette	le-ejtetett
5	19	hét	két
6	26	Serházat	Serházakat
10	12	ki-hirdettem	ki-hirdettetem
12	7	foganatosabbnak	legfoganatosabbnak
—	—19	hadakozásra	hadakozásnak
20	2	Diktárokknak	Diktátoroknak
26	18	admittente	dimittente
—	—20	teutigine	tentigine
42	19	Táborban	Tábornak
44	12	valami	valamit
48	13	próbát	szobát
—	—18	lehatt	lehetett
53	20	mind	mint
54	8	Gyülésnak	Gyülésnek
71	11	Bonbours	Bouhours
—	—17	houte	bonte
77	21	esznek	vesznek
82	14	Tzimerben	Tzimer
—	—17	Familiáké	Familiáé
105	3	ki-beszelt	ki-beszélte
106	15	ez	az
—	—16	nevelkedésnél	nevelkedésednél
107	17	Autiauae	Antianae
110	2	ellentálhatatlanúl	ellentálhatatlanúl
—	—4	Kioli	Scioli
118	19	Kpöfel	Köpfel
119	18	halasztó	halastó
120	9	a' hulló	le-hulló
122	2	nyelvek	nyelveknek
—	—17	az	a'
124	7	bél	bé
127	5	Hertzegnek	Hertzegeknek
130	1	hegyest	kegyest
—	—23	magunkról	magunktól
131	18	Anthalt	Anthal

Lap Sor

133— 5	<i>luprico</i>	<i>lubrico</i>
135— 5	Palotájában	Palotájában
136—17	<i>Pexerborugbnak</i>	<i>Peterborugbnak</i>
139—26	igen	két igen
150—18	Tisztátanláságot	Tisztátalanságot
154— 3	Gondatójával	Gyóntatójával
160—26	honnét tsak,	honnét, tsak
162— 8	<i>Catalinát</i>	<i>Catilinát</i>
164— 4	mozgatásáal	mozgatásfal
166—31	Rafzennel	Rafzennek
180—14	Gangenelli	Ganganelli
188—15	hét	két
193—15	<i>meche</i>	<i>me, che</i>
193— 2	Ók	hogy Ók
— — 4	az	hogy az
— — 6	olly	szint olly
202— 2	<i>Dendumoger</i>	<i>Dentumogev</i>
203— 3	<i>Europa</i>	<i>Europea</i>
— — 9	<i>Loschovia</i>	<i>Moschovia</i>
205— —	<i>Büsing</i>	<i>Büsching</i>
— —24	Harkalyból	Harkályból
208— 8	Ad	At
210—10	<i>Degniguesből</i>	<i>Deguignesből</i>
211— 2	mindazonáltal	én mindazonáltal
212— 7	Tsenigrad	Tsernigrád
— —15	Sunungrad	Surnigrad
214— 3	Blakofzlavit	Blahofzlavit
— — 6	Choffen	Chofzen
— — 7	szoptaó	Szoptató
216—22	Zuop Szuop	Znop Sznop
217—22	Ajtóállók	Ajtónállók
224—11	Vandulusoknak	Vandalusoknak
— —21	Pomponcus	Pomponius
230—22	másik	másikban
236— 5	még	míg
— — 7	szrásálta	sztrázsálta
238—22	helyheztetette	helyheztette
— —26	dohányozni	dohányoznom

V. É. A' 193-dik Lapon való Deákságot két forba kellett volna nyomtatni, mert az egy deák *Distichon*.